... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai, bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

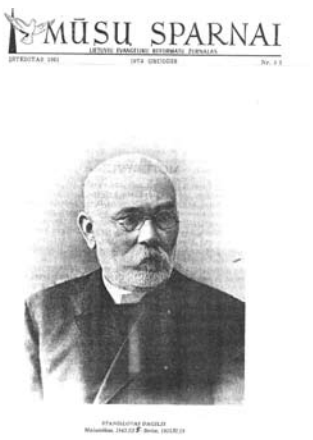
Voruta

Nr. 12 (818) 2015 m. gruodžio 19 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

7 ***Prof. dr. Jonas ANIČAS, Vilnius***

„Aušros“ gadynės lietuviškos dirvos purentojas

8–9

Tėviškės aušra

10 ***Dr. Arida RIAUBIENĖ, Vilnius***

Atvirukų lietuvių kalba leidyba Rusijoje 1905–1917 m.

Linksmų šv.Kalėdų ir laimingų Naujųjų metų!

Lietuva vėl be Vilniaus?

Liudvikas Narcizas RASIMAS-RASIMAVIČIUS, Kovo 11-osios akto signataras, Palanga

Vilniuje surengtas protestas

Buvo įdomu per Lietuvos kultūros televiziją žiūrėti signataro Rimvydo Valatkos knygos apie Jogailos akmenį pristatymą. Jam aktyviai talkino du žinomi istorijos profesoriai ir žurnalistas. Gal tik pats autorius ir profesorius A. Nikžentaitis kalbėjo apie knygos parašymo aplinkybes ar ten minimus istorinius momentus. Kiti du dėstė savo požiūrį į istoriją, kaip mokslą, iki galimybių ją aptarinėti „kas būtų, jeigu būtų“ metodu, o žurnalistas savo pasirodymą baigė kvietimu eiti kartu su lenkais, nes esame labai panašūs vieni į kitus, turėjome garbingą bendrą istoriją, taigi esame daugiau negu broliai, kad lenkai be lietuvių gyvens, kaip gyvenę, o mes be lenkų pražūsime. Keistai skambėjo tokie kvietimai, lyg šiandien mes neitume kartu, nebūtume vienos sąjungos nariai, o vieni pas kitus bijotume nuvažiuoti. Visi kvietė nesiknaisioti praeityje, o žiūrėti į šių dienų realijas, nors patys aptarinėjo praeitį darydami tai, ko ragino nedaryti kitų. Tvirtinti, kad mus su lenkais riša bendra ir garbinga istorija, kad mes buvome vienoje valstybėje – irgi abejotina. Žečpospolita nebuvo ta pavyzdinė valstybė, kurios reikėtų gailėtis. Vieningas šlėktų luomas vieningai gynė bendrus savo interesus, bet kai tik iškildavo asmeniniai ar valstybės dualizmo pagimdyti interesai, vienybė baigdavosi. Abi tautos nepasitikėjo viena kita, atskiros valdžios institucijos, pinigai, kariuomenė, įstatymai, teismai nesukūrė ir negalėjo sukurti ūkinės bendrumos. Net Gegužės 3-osios konstitucijos priėmimas privedė prie nesutaikomų ginčų ir išdavysčių. Europoje jau siaučiant laisvės, lygybės, brolybės vėjams, Žečpospolitoje liko luomai. Net bažnyčiose tarp lenkų ir lietuvių vykdavo muštynės, mokyklose – nutautinimas. Ne, mes nebuvome broliai ir varžydavomės, kartais ir negražiai net sukilimų prieš Rusiją metu. Ir etniškai nesame panašūs. Bet šiandien tai netrukdo normaliai bendrystei, kas ir vyksta. Be reikalo įsijautė tas žurnalistas.

Žinoma, kad aptariant praeities įvykius galima kalbėti, kaip susiklostę būtų įvykiai, tautų ar istorinių asmenybių likimai, jeigu vieni ar kiti būtų pasielgę kitaip, negu pasielgė. Bet tai jau ne istorija. Tai istorinės pasakos. Tokių pasakų galima pasiklausyti televizijos laidose, tokiose kaip „Istorijos detektyvai“ ar „Nacionalinė ekspedicija Nemunu“. Talentingų pasakotojų turime, bet kada iš ekrano profesorius tvirtina, kad į tam tikras teritorijas Lenkija juridiškai turi pagrindo reikšti pretenzijas, nes jas Lenkijai pripažino Rusija, pasirašydama Rygos (1921 03 18) sutartį tarp Sovietų Rusijos, Sovietų Ukrainos ir Lenkijos, ką pripažino visa tuometinė valstybių bendrija, kada lygiai taip

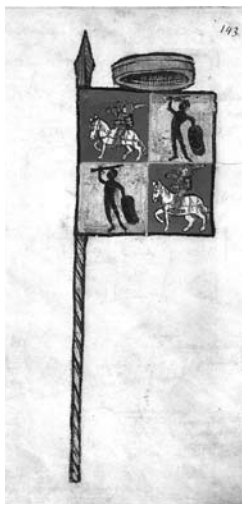
Nukelta į 16 p.

Konstanco susirinkimui 600 metų

Istorinės Lietuvos valdovų vėliavos ir LDK delegacijos herbai Konstanco metraštininkų kronikose

Violeta RUTKAUSKIENĖ, JAV

Pernai, 2014 m. lapkritį, kalendorius paženklino svarbią istorinę datą, nuo kurios jau praėjo daugiau nei 600 metų. 1414–1418 m. Konstance, Badeno srities Vokietijos mieste, įvyko šešioliktasis, Visuotinis Bažnyčios susirinkimas į kurį **1415 m. lapkričio 29 d.** atvyko ir gausi Vytauto pasiuntinių delegacija. **Gruožio 4-ąją, Šv. Barboros dieną**, pasiuntiniai iš Lietuvos buvo iškilmingai priimti **Konstanco katedroje**.

Vytauto Didžiojo pasiuntinių vėliava Konstance, 1416 m.

Lenkijos ir Lietuvos karaliaus Jogailos vėliava Konstance, 1416 m.

Konstanco suvažiavimas į mūsų istoriją įėjo kaip pirmas krikščioniškosios Lietuvos prisistatymas Europai, nes šalia religinių ir kitų politinių klausimų buvo svarstomi ir Lietuvai aktualūs reikalai – Žemaičių skundas ir jų konfliktas su kryžiuočiais. Šio svarbaus įvykio eiga buvo plačiai aprašyta jame dalyvavusių metraštininkų darbuose. Lietuvių pasirodymas tame viduramžių Europos forume taip pat buvo plačiai atspindėtas ne vienoje suvažiavimo kronikoje, atskiruose metraščiuose. Metraštininkai ne

Nukelta į 5 p.

Valstybinė lietuvių kalba

Lietuvių kalba yra tai, pagal ką mus atpažįsta pasaulis

Prof. dr. Eugenijus JOVAIŠA, Vilnius

Skelbiame piliečių iniciatyvinės grupės „Talka: už Lietuvos valstybinę kalbą“ atstovo, akademiko Eugenijaus Jovaišos kalbą, pasakytą šių metų lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos Seime pristatant Asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo Nr. XII-1519 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą Nr. XIIP-3796.

Gerbiamoji Seimo Pirmininke, gerbiamieji Seimo nariai,

Dėkojame Jums už kantrybę, laukiant pilietinės iniciatyvos rezultatų. Man tenka garbė piliečių iniciatyvinės grupės vardu pateikti Jūsų svarstymui projektą, kuriam pritarė beveik septyniasdešimt tūkstančių Lietuvos piliečių. Jo turinys yra trumpas ir Jums žinomas. Tai projektas Jūsų apsisprendimui, kurį padarius, būtų nesunku priderinti kitus teisės aktus, išsaugant konstitucinį valstybinės kalbos statusą ir išvengiant sumaišties.

Vardas ir pavardė nėra tik asmens nuosavybė – juos vartoja ne tik pats asmuo, bet ir visuomenė. Jie reikalingi asmeniui įvardyti ir išskirti iš kitų. Vardas ir pavardė nuolat „išeina iš namų“ ir patenka į viešąją erdvę. Jie funkcionuoja įvairiose institucijose: iš asmens

Akademikas prof. dr. Eugenijus Jovaiša. J. Vaiškūno nuotr.

dokumentų pereina į darboviečių, bankų, „Sodros“, sveikatos apsaugos, nekilnojamojo turto, transporto priemonių, savivaldybių, policijos dokumentus bei registrus. Todėl jų rašyba turi būti patogi piliečių daugumai.

Dabar vardo ir pavardės rašymą Lietuvos piliečio asmens dokumentuose reglamentuoja Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. nutarimas (1991-01-31, Nr. I-1031) „Dėl vardų ir pavar-

Nukelta į 12 p.

Lietuvos teatro istorija

Liudyti reikia dorai

Darius PECKUS, teatrologijos magistras

Pradžia Nr. 11 (817)

Kas yra Punsko *skansenas*? Tai lietuvių kultūros švietimo įstaiga Punske, kurioje surinktas, saugomas ir eksponuojamas pasienio lietuvių materialusis paveldas. Įsikūręs pusės kilometro atstumu į vakarus nuo Punsko, kairėje kelio į Seinus pusėje. 1986–1992 m. iš Vaitakiemio perkelta XIX–XX a. lietuviška kaimo sodyba, kurią sudaro penki pastatai: dviejų galų gyvenamasis namas, klojimas (kluonas), tvartas, kamaros ir svirnas. Pastarasis statinys, skirtas grūdams saugoti, surinktas už kūdros, kiek toliau, nes priklausė kitai sodybai. Įrengtos ekspozicijos, eksponuojami kai kurie iš tūkstančių surinktų senųjų ūkio buities įrankių. Gavus Europos Sąjungos paramą, dar naujai pastatyta klėtelė ir *karčiama*. Pastarajame apie 120 m² ploto pastate veikia amatų centras, kuriame galima išmokti pinti juostas, austi liaudiškus audinius. Lankytojai gali pasižiūrėti, kaip seniau buvo dirbama: verpiama, audžiama, siuvinėjama, iš popieriaus karpomi karpiniai. Klėtelė naudojama kaip fondų saugykla.

Skansene kasmet rengiamas lietuviškų kaimų Lenkijoje Klojimo teatrų festivalis, kuriame beveik visada dalyvauja ir teatrai iš Lietuvos. Klojimo teatras Punske puoselėja ilgametes tradicijas, apie tai byloja ir prie skanseno 2006 m. pastatytas paminklinis akmuo, skirtas klojimuose rengtų lietuviškų vaidinimų šimtmečiui (žr. *Vikipedija*. Laisvoji enciklopedija. Punsko buities muziejus).

Gabių ir žaismingų žmonių turi visi teatrai. Vertinimo komisija (prof. Rimantas Balsys, vyskupas Jonas Kauneckas, prof. Petras Bielskis, teatrologijos magistras Darius Peckus, Laukuvos seniūnas Virgilijus Ačas, režisierė Teklė Paransevičienė), kaip labiausiai prigimties apdovanotus krivūlės diplomais įvertino net dvidešimt šešis vaidilas. Iš jų, pagal Vydūno teoriją, reikėtų sudaryti unikalų Tautos teatrą.

Šių metų šventėje Punske išimtinai tik lietuviškas repertuaras.

Savo žaidybiškumu, išradingu tipažo panaudojimu, gaivaline kūrybinės prigimties jėga išsiskyrė Matuizų, Klaipėdos universiteto studentų, Girdžių, Punsko ir Senasis Agluonėnų teatrai. Svarbiausią vaidmenį atlieka teatrų režisieriai. Paprastai jie vieną iš pagrindinių ar žanrinių vaidmenų vaidina patys ir tokiu būdu primeta visiems vaidintojams spektaklio tempus ir ritmus, stilių. O tai yra svarbi spektaklio gyvybingumo priemonė.

Matuizų kultūros centro teatras vaidina L. Didžiulienės-Žmonos komediją „Paskubėjo“. Spektaklio režisierė Irena Čeplikienė, vaidindama kaimo *pletkininkę*, valdo spektaklį visomis prasmėmis. Žinoma, ji turi kuo pasiremti: Birutė Akstinienė ir Daiva Kielienė, apdovanotos specialiu krivūlės diplomu, irgi žino ne tik ką pasakyti, bet ir kaip pasakyti. Liaudies artistas kaip ir muzikantas privalo turėti įgimtą muzikalumą, dar prie to inteligentišką humoro jausmą, lakią fantaziją.

Stebina, kad 1936 m. parašyta kun. Kazimiero Čyplio-Vijūno komedija „Bobutės susipyko“ iki šiol neprarado aktualumo. Priešingai, atrodo, kad ji parašyta apie dabartinį mūsų gyvenimą: žmonės vaidijasi, tąsosi po teismus dėl menkniekių. Moralas aiškus ir atliepiantis dabartį: imkitės proto. Smulkius ginčus gali ir turi gesinti seniūnas ar vietos klebonas. Įdomu ir reikšminga, kad teisėjo vaidmenį Girdžių spektaklyje vaidina miestelio seniūnas Darius Juodaitis. Aktorius sugeba dirbti teisėju, o ne vaidinti. Paprastai visi mėgina teisėją rodyti piktą, griežtą, rėkaujantį, o D. Juodaitis sau kantriai ir ramiai atlieka savo pareigas. Reikšminga – Girdžių seniūnas D. Juodaitis savo pavyzdžiu parodo, kaip valstybės tarnautojai gali ir turėtų skatinti, o gal veikti bendruomenės dvasinę kultūrą. Seniūno dalyvavimas miestelio teatro veikloje yra asmenybės kultūros manifestavimas. Visapusiškai sektinas pavyzdys. Nors sako, kad jo energijos ir valios pakanka viskam – ir šeimoje, ir gyvenvietės tvarkymui, ir socialiniams žmonių reikalams, ir valstybei. Spektaklio režisierė Loreta Zdanavičienė irgi ne tik gabiai vaidina vieną iš besivaidijančių bobų – Anelę Šamienę, bet savo vaidmeniu rodo visas vaidinimo žanro galimybes ir ribas. Diplomais apdovanotos Laimutė Ušinskienė ir Danutė Bosienė. Gal nevertėjo Lepūnų berniuko keisti mergaite. Berniuko ydos yra kitos prigimties ir tokios situacijos dramaturgiškai mergaitei lyg ir nedera.

R. Balsys, D. Peckus, vysk. J. Kauneckas, T. Paransevičienė

Krivūlės atidarymas (iš dešinės) J. Vektorienė, P. Bielskis, R. Balsys, T. Paransevičienė

Jotvingių pilis. T. Paransevičienė, R. Balsys, P. Lukoševičius, P. Bielskis, D. Peckus, V. Ačas

Didysis kun. Jono Katelės prizas ir vyskupo Jono Kaunecko premija pelnytai atiteko Girdžių teatrui.

Paradoksalu, bet Klaipėdos rajono kultūros skyriaus sunaikintas vienas gabiausių Lietuvos klojimo teatrų judėjimo pradininkų vis dar gyvas. Iš teatro įkūrėjų atėmė režisierių etatus, klojime įkabino spyną, bet teatras pasivadino Senuoju Agluonėnų teatru ir, kad ir benamiai, gyvena toliau. Ir talentingai gyvena. „Agluonėnų klojimo teatras buvo tam tikra kaimiškojo teatro laboratorija. Jau 1984 m. gegužės 4 d. Klaipėdos fakultetų diplomantas Vytautas Germanavičius čia gynė diplominį darbą – Vydūno „Piktoji gudrybė“. Žemaitės komedija „Trys mylimos“ (1985 m. birželio 24 d.) pastatyta Klaipėdos fakultetų liaudies režisūros kurso studentų. Augustino Šutkaus, Alvydo Žukausko, Vidmanto Fijalkausko, vadovaujant jų dėstytojui Petrui Bielskiui, buvo suvaidinta net keturiasdešimt keturis kartus. „Trys mylimos“ peržengė Lietuvos ribas. Iš Pabaltijo respublikų saviveiklinių teatrų festivalio „Draugystės rampa“ (1988) parsivežė laureatų diplomus bei Didįjį prizą (Raminta Jurgulienė, „Klojimo teatras Agluonėnuose“, in: *Tautos teatras*, t. 1, Klaipėda, 1999, p. 256).

Teatro vadovai Egidijus Kupčiūnas ir Augustinas Šutkus čia vaidina ir režisuoja jau daugiau kaip trisdešimt metų. Kokių talentingų žmonių čia būta – J. Čepas, S. Rauktienė, G. Treigienė, A. Radzevičienė, I. Normantienė, R. JuknevičiusV. Kiaulakis, A. Briedienė. Iš metų į metus vaidina šeimomis: Andželika ir Edmundas Jasai (abu apdovanoti geriausių atlikėjų diplomais), Gabija Šutkutė, Augustinas Šutkus, Kristina ir Renaldas Riteriai, Laima ir Algis Galkauskai. Ir vaidinimai vienas už kitą išradingesni, žaismingesni, senoji dramaturgija skamba kaip šiandien parašyta – Vydūnas „Piktoji gudrybė“ ir „Birutininkai“, J. Paukštelis „Asmeninis reikalas“,K. Ostrauskas „Čičinskas“, B. Sruoga „Pagunda“, A. F. Gužutis „Gudri našlė“, S. Žemaitis „Rickus – garsusis Lietuvos plėšikas“ ir „Mirta Činčibiraitė“...

Punske jie suvaidino M. Palionio ir K. Būgos komediją „Dėdė atvažiavo“. Pjesė tobulai pritaikyta liaudies teatrui – veiksminė struktūra paremta netikėta ir aštria situacija, charakterių vystymąsi lengvai keičia tipažas. Režisūros ir teatro stiprybė glūdi dramatinio ir komiško pradų sąveikoje. Tarnas (A. Šutkus) įneša Vingyro lagaminus ir stovi. Senis užimtas, nervingai apžiūrinėja vaikaičio būstą – kam jis pinigus leidžia.

– Ko stovi? Eik lauk!

– Reikėtų ant alaus, – ramiai, bet gudriai atsako tarnas. Tik tiek, bet epizodas įsimena visam laikui. Tarno uždavinys ne lagaminus atnešti, o skirtingų ritmų pagalba užsukti Vingyro charakterį.

E. Kupčiūnas per tiek metų gausybėje savo vaidmenų nėra pasikartojęs. Keisdamas vaidmenų žanrą, stropiai atrinkdamas detales išoriniam piešiniui, charakteringas kalbėjimo būdas, sustiprintas arba sumenkintas personažo reikšmingumas pasiekia originalumą. Moka ir nori žaisti. Jo dėdė Vingyras ne išimtis – įtarus, ūmus ir atlapaširdis.

Klaipėdos universiteto Menų fakultetas kažkada parengęs didelę dalį dabartinio liaudinio teatro režisierių nei iš šio, nei iš to ėmė rungtyniauti su Lietuvos muzikos ir teatro akademija ir mėgėjiško teatro principus ir meistrystę iškeitė į profesionalizmą. Gerai tik, kad Literatūros katedra sustiprino mokyklinio teatro vadovų rengimą. Literatūros mokytojas, tuo labiau su režisūrinio darbo įgūdžiais, visada buvo svarbesnis jauno žmogaus dvasios ugdymui. Į Punską jie atvežė Petro Tilainės trijų dalių baladę apie lietuvių dvasios viduramžius „Raganos“. Autorius ko gero yra sudėtinė figūra: vienas sukuria literatūrinį pjesės kūną, režisierius teatralizuoja, o gal dar pasitelkia ir pedagoginę išmintį. Tokia kūrybos forma sudaro geras prielaidas pjesę pritaikyti esamai studentų aktorinei medžiagai, papildyti ir keisti darbo metu. Siužeto pagrindą sudaro Žemaičių vyskupo Jūzupo Karpio pastoracinis laiškas apie žavėtojus, kurie be teismo, feodalų savivale žudomi ir gyvi deginami ant laužo. Pasirodo, kad raganų deginimo šizofreniją kurstė ne Katalikų Bažnyčia, o despotiški feodalai. Pjesės struktūrą sudaro jaunų baudžiauninkių troškimas naktimis ant žirgų lėkti laukais. Kas gali iki prakaito nuvaryti arklius ir dar naktį? Velnias, velnio apsėstasis. Pagavo mergas ir atidavė inkvizicijai. Kražių vienuolyne Inkvizicijos įgaliota protonotarė popiežiaus Grigaliaus vardu jau skelbė mirties nuosprendį, kai kilo sąmyšis – vyskupas atvažiavo. „Čia, Lietuvoje, aš esu didesnis už popiežių Grigalių! – vos įžengęs paskelbė

Agluonėnų teatras

Anykščių teatras

vyskupas Jūzupas, – nuo šiandien Bažnyčia nuėmė ranką nuo jūsų galvos.“ Bajorai ir jenerolai panikoje pabėgo, o inkvizitores liepė uždaryti į celę ir atiduoti teisėtai paskirtiems *sūdžioms*. Mergikes susodino į *kočą* ir išsivežė į Varnius.

Studentės gražios ir teisingos vien savo jaunyste. Dviejų studenčių (Raminta Simanavičiūtė, Eva Urbanavičūtė) darbas įvertintas diplomais. Ypač sunkus R. Simanavičiūtės vaidmuo. Liekna, jauna mergaičiukė nedidelėje atkarpoje turi pakelti dideles psichologines perkrovas. „Psichologizmas, – kaip teigia prof. P. Bielskis, – liaudies ir mokyklinio teatro artistui yra sunkiai arba visai nepakeliamas uždavinys. Reikia ieškoti ir surasti kompensacinių priemonių“. Čia pasitelktas išplėstinis fizinis veiksmas. Scena prasideda ramiai, atsargiai, o tardymo eigoje inkvizitorė su kiekviena savo nesėkme didina tempą. Merginų, laisvo gamtos vaiko laikysena, nenuolankumas, priešgyniavimas ją įsiutina ir vidinę emociją realizuoja fiziniu judėjimu, sustiprintu blaškymuisi, trankosi į sienas, baldus, rėkia. Grafienė ir priorė tai suvokia baugiai, kaip psichinį priepuolį, bando ją sutramdyti. Fizinė jėga tampa dvasinės šizofrenijos forma, atstoja valios jėgą.

Grafienės Gruževskos ir Kražių vienuolyno priorės vaidmenis studentų teatrui padėjo sukurti Klaipėdos teatro aktoriai – Nijolė Narijauskaitė ir Jūratė Barauskaitė. Čia matomas ne tik meninis, bet ir pedagoginis tikslas. Repetuodami su patyrusiais ir gabiais aktoriais studentai tiesiogiai susiduria su profesionalaus

Nukelta į 5 p.

Klojimo teatrų vėliavos

Mažoji Lietuva

Tylūs pokalbiai su kraštiečiais: mokytojas Feliksas Alimas ir muzika

Elena STANKEVIČIENĖ, Pagėgiai

Pradžia Nr. 11 (817)

Sutikite, jaunai šeimai gyventi skyrium tikras išbandymas, kaip išsaugojote meilę, kada pradėjote gyventi kartu?

Tik susituokus jau pradėjau dairytis darbo ten, kur galėtumėm gauti darbo abu. Klausinėjau draugų, pažįstamų iš Šiaulių, Kuršėnų, bet kartą Kintuose sutiktas žmogus mane pavežėjo iki Šilutės. Turėdamas laiko iki autobuso išvykimo į Žemaitiją, vaikščiojau po Šilutę ir visai netikėtai, pagrindinėje gatvėje pamatęs iškabą, kad šiame name yra rajono Švietimo skyrius, užėjau. Paklausiau, gal atsirastų darbo muzikos mokytojui, pasiūlė darbą Pagėgių internatinėje mokykloje. Apie Pagėgius jau buvau girdėjęs, buvau pažįstamas su pagėgiškiu mokytoju J. Musniku, kartu dalyvavome Dainų šventėse. Tad, atvykęs į Pagėgius ir jo paskatintas, nužygiavau pas mokyklos direktorių Joną Mišeikį. Taip ir buvau priimtas į vidurinę mokyklą muzikos mokytoju, į internatą – auklėtoju, o tame pačiame internate darbą gavo ir mano žmona Birutė, jai teko medicinos sesutės pareigos. Mums paskyrė ir vieno kambario butuką Karolio Požėlos (dabar – Vytauto g.) gatvėje. Džiaugsmui nebuvo ribų – pagaliau galime gyventi kartu, o ko daugiau reikia įsimylėjėliams... Ėjo 1964-ųjų ruduo.

O kaipgi įsiliejote naujoje darbovietėje į pedagogų būrį?

Pasitiko mane draugiškai, jokio priešiškumo nejaučiau, priešingai, visada jaučiau vyresniųjų kolegų paramą, atsižvelgdavome į vyresniųjų patarimus, gerbėme juos.

Žinote, dar iš tų laikų, praėjus 50-čiai metų, gerus bičiuliškus santykius palaikau su daugeliu to laiko kolegų – Jonu Gėriku, Elena Sauspreikšaitiene, Stase Straukiene, Aldona Mockaitiene. Dabar sulaukę garbaus amžiaus daug kas išvyko gyventi kitur – kas pas vaikus, kas į didesnius miestus. O dažnai prisimenu ir išėjusiuosius – gera mokytoja ir puikus žmogus buvo Onutė Šmilkutė-Žigienė, Vincas Vismantas, Domira Mockienė, Česlovas Giedraitis, Algirdas Bauža, Jonas Tamošaitis, Teresė Žilinskienė, Jonas Ragauskas ir kt. Visi buvome jauni, gražūs, daug dirbome, stipriai ir karštai mylėjome gyvenimą, jokie darbai ar viršvalandžiai nebuvo sunkūs, nereikalavome priemokų...

Džiaugiuosi, kad Pagėgiuose išliko vaikų chorų tradicija – juk visais laikais buvo, yra ir bus dainingų vaikų, tik reikia gerų pedagogų, kurie pažadintų jų širdis, atskleistų jų balsus. Tik pažiūrėkim, ir šiandien kiek garbingų vietų užima įvairiuose konkursuose, festivaliuose pagėgiškiai dainininkai, turime gerų muzikos pedagogų, turime, kuo didžiuotis. Man gaila, kad neišlaikėme „Voriuko“ [Pagėgių vaikų pop choras, vad. mok. Irena Ubartienė – *E. S.*], turėjome sutelkti pastangas, skirti daugiau lėšų, juk neužtenka vieno žmogaus entuziazmo. Pasigendu šio choro koncertuose, šventėse.

Kokie Jums atrodė Pagėgiai? Juk čia radote kitokį gyvenimą – be senbuvių gyventojų, negirdėjote ir gimtosios žemaičių kalbos?

Pagėgiai man atrodė keistas miestas – labai judrus ir daug rusiškai kalbančių žmonių... Naujiena buvo mokykloje klasės rusakalbiams vaikams. Žinoma, sužinojome, kad čia ir karinis miestelis, ir raketinės bazės, na, ir naktimis mašinų gausmas su vežama raketine įranga jau

Su žmona Birute Pagėgiuose

Pagėgių vidurinės mokyklos mergaičių choras. Diriguoja mokytojas Feliksas Alimas

Pagėgių gimdymo namai, Žemaičių g. 7. Dabar – Pagėgių palaikomojo ugdymo, slaugos ir senelių globos namai

Įstabioji Pagėgių Šv. Kryžiaus bažnyčios koplyčios freska

Mokytojas Feliksas Alimas (pirmoje eilėje, centre) su auklėjamosios klasės berniukais (1970 m. abiturientų laida)

greitai nebedarė jokio įspūdžio ir nebegąsdino, pripratome... Tilžė (Sovetskas) netoli, tik keli kilometrai, o į jį kas 15 min. kursavo autobusai. Žmonos sesuo su šeima gyveno Tauragėje, tad labai dažnai važiuodavome pasisvečiuoti pas ją autobusu, nes susisiekimas buvo labai geras – nuvažiavę į Tilžę prisipirkdavome saldumynų, kokių čia, Pagėgiuose, nebūdavo, ir lekiam tiesiai į Tauragę! Žinoma, Pagėgiai tuo laiku buvo stiprus centras, medicina Pagėgiuose buvo labai aukšto lygio – juk buvo ligoninės suaugusiesiems ir vaikams, gimdymo namai, vaikų ir suaugusiųjų poliklinikos ir gydytojų bendruomenė stipri. Į ją draugiškai buvo priimta ir mano žmona, ji dirbo internate ir gimdymo namuose.

Kaip švęsdavote šventes? Ar buvo tradicijų, kurias puoselėjo pedagogai, medikai?

O, taip. Naujuosius metus pasitikdavome visi kartu – pedagogų bendruomenėje, mokykloje. Vaikai šokdavo aktų salėje, mes, pedagogai, mokytojų kambaryje pasivaišindavome šampano taure. Bet po šokių eidavome būriu pasivaikščioti po miestelį, iki paryčių apeidavome ne vienus namus, vieni kitus kviesdavome užeiti, paragauti kokio skanaus patiekalo – visų žmonos mokėjo skaniai pagaminti... Dabar stebiuosi – iš ko jos sugebėdavo tokių skanumynų prasimanyti, juk tie deficito laikai buvo labai prispaudę mus. Na, jaunystėje viskas ir skanu, ir lengva, ir smagu! Daina sugrįžo į mano gyvenimą – pagėgiškiai mėgo dainuoti, ir per šventes, ir kultūros namuose. Dažnai susirinkdavome vieni pas kitus pavakaroti – maži vaikai žaisdavo viename kambaryje, o mes, suaugusieji, kitame. Muzikos ir poezijos vakarai buvo dažni pas mokytojus Išganaičius, Domirą Mockienę, gydytojus Bradulskius. Gražiai anuo laiku sugyvenome ir su auklėtinių tėvais, mokytojas buvo labai gerbiamas, pavyzdys ir įkvėpėjas jaunajai kartai – mokėme būti dorais žmonėmis. Dauguma mano auklėtinių tokie ir išaugo – yra dori, puikūs žmonės.

Kad gražiai ir draugiškai gyventa, prisimenu tokį faktą – po sūnaus gimimo praėjus keliems mėnesiams, žmona prasitarė savo vadovei gydytojai Bradulskienei, kad labai pasiilgo savo namiškių, o ir vaikelį jiems norėjos parodyti, tai vyr. gydytojas S. Bradulskis skyrė lengvąją mašiną su vairuotoju, „nulakino“ mus į Karteną kaip kokius ponus. Geru žodžiu prisimenu tuos žmones. Žinau, kad Pagėgiai mus abu su žmona išugdė ir kaip specialistus, subrandino kaip žmones – dažnai kalbėdavom apie tai, kad čia, Pagėgiuose, sutikome labai daug gerų ir išmintingų žmonių, įgijome draugų, kurie būdavo šalia sunkiais mūsų gyvenimo tarpsniais. Dažnai su žmona kalbėdavom, kaip mums pasisekė, kad Pagėgiuose susikūrėme savo gyvenimą.

Tad muzika, atėjusi į Jūsų gyvenimą, buvo šalia nuolat – ir darbe, ir laisvalaikiu?

Taip, galiu drąsiai teigti, kad mano svajonė išsipildė. Nesigailiu, kad savo gyvenimą susiejau su muzika. Dirbau muzikos mokytoju mokykloje, 20 metų savo gyvenimą artimai susiejau ir su bažnyčia – vargonavau! Su kun. Petru Šiuriu subūrėme bažnyčios chorą, žmonės jame keitėsi, atėjo nauja karta, bet yra ir seniai giedančių, brangūs jie man visi. Neseniai Pagėgių Šv. Kryžiaus bažnyčios choro vairą perdaviau jaunesniems...

Esu tikintis, tad galiu teigti, kad tikėjimas, nors labai asmeniškas ir subtilus dalykas, bet jis labai nuskaidrina žmogaus sielą, pakylėja mus nuo žemės. Žinoma, kartais Dievo tarnai – kunigai – per savo gobšumą, godumą atitolina bažnyčią, bet ne Dievą nuo mūsų. Prisimenu, kai Šiluvos katedroje atlikau išpažintį pas jauną kunigą, kurį sudominau savo požiūriu į religiją, kunigus, tai jis man padėkojo už gyvenimo pamoką. Taip ir pasakė – „už gyvenimo pamoką“. Gerbiu tokį kunigą, kuris įsiklauso į žmogaus žodžius, nepasmerkia, jei kas ne taip... Visada meldžiuosi už tėvelius, už žmoną, ji žuvo autoavarijoje 2002 m. Dažnai prisimenu tą tragišką dieną, kai netekau jos, meldžiuosi už ją... Bažnyčią lankau kiekvieną sekmadienį, brangios man tos susikaupimo valandos, Pagėgių bažnyčia moderni, manau, kad tokios architektūros bažnyčia šiandien yra viena gražiausių Lietuvoje.

Turėjau gerą atmintį, viską greit įsimindavau, tai ir dainų moku labai daug. Ne veltui buvau priimtas į Respublikinį muzikos mokytojų chorą, kuriam vadovavo tokios žvaigždės, kaip Lietuvos TSR liaudies artistas, profesorius Antanas Budriūnas (1902–1966), jis buvo pirmasis šio choro meno vadovas ir dirigentas, nusipelnę meno veikėjai, artistai, choro dirigentai – Lionginas Abarius, Vytautas Četkauskas, Algimantas Lopas. Choras įsteigtas 1961 m. prie Respublikinio mokytojų tobulinimosi instituto, jame vyko muzikos mokytojų kursai. Chore dainavau nuo 1965 iki 1988 m., sesijos vyko dukart per metus po dvi savaites – žiemą ir vasarą. Repertuaras būdavo paskelbtas iš anksto, tad į sesijas nuvykdavome jau mokėdami savo balso partijas. Su dėkingumu ir pagarba prisimenu vadovų pastangas išlaikyti mokytojų choro aukštą meninį lygį, nes repertuare buvo ne tik lietuvių liaudies, lietuvių kompozitorių, bet ir užsienio autorių kūriniai. Dainavau 1-ųjų bosų grupėje, o choristai buvo iš visos Lietuvos, moterys ir vyrai muzikos mokytojai. Koncertuodavome daug, važinėdavome į koncertus, festivalius, chorų šventes po visą Tarybų Sąjungą.

Žinau, kad muzikos mokėte ir kitoje Nemuno pusėje gyvenančius lietuvių vaikus, kiek metų važinėjote į Rusiją?

Su būriu pagėgiškių mokytojų vykdavome į Tilžę (Sovetską, Rusijos Federaciją) dirbti su lietuvių bendruomenės vaikais. Ten veikė mokyklėlė, kurioje dirbo mokytojai Liucija ir Jonas Glinskiai, Zina Budginienė, Irena Šapalienė ir kiti. Mokiau vaikiukus dainuoti septynerius metus. Mūsų veiklą finansavo LR Tautinių mažumų departamentas, vėliau – Užsienio reikalų ministerija. Graudu žiūrėti į lietuvių gyvenimą ne Lietuvoje – akyse nyksta

Nukelta į 4 p.

Pagėgių bažnyčios choras šventinant būsimosios Pagėgių Šv. Kryžiaus bažnyčios pamatus, 1994 m.

Mažoji Lietuva

Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejui atsiveria naujos galimybės

Liudvika BURZDŽIUVIENĖ, Pagėgių sav. Martyno Jankaus muziejaus direktorė

Atstatoma klėtis

Klėties atstatymo darbais domisi LR Seimo vicepirmininkas Kęstas Komskis ir Pagėgių savivaldybės vicemeras Sigitas Stonys

Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejus jau nuo 2015 m. liepos pabaigos gyvena naujų permainų ir galimybių nuotaikomis. Džiugu, kad prasidėjo Martyno Jankaus sodybos klėties atstatymo darbai. Ši klėtis atstatoma virš autentiško, arkinio, raudonplyčio rūsio, kuriame spaustuvininkas, aušrininkas, visuomenės veikėjas, Tilžės akto signataras Martynas Jankus laikė slaptą knygų sandėlį. XIX a. pabaigoje, spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo metais, Bitėnuose įsteigta Martyno Jankaus spaustuvė ir knygų sandėlis knygnešiams buvo vienas svarbiausių taškų įsigyjant spaudą, skirtą Didžiajai Lietuvai. Martyno Jankaus sodyboje apsistoję, knygas, brošiūras, laikraščius ir kalendorius platinantys knygnešiai, klėtyje ne tik sušildavo ir pailsėdavo, bet neretai Anės Jankuvienės būdavo ir pavalgydinami.

Martyno Jankaus sodybos vientisumo atstatymo idėja Pagėgių savivaldybėje į aukščiausią lygį buvo iškelta dar 2013 m., kuomet Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejuje vyko konferencija, skirta Klaipėdos krašto metams paminėti. Konferencijos baigiamasis akcentas buvo Vilniaus universiteto profesoriaus, habilituoto daktaro Domo Kauno inicijuotas ir visų konferencijos dalyvių pasirašytas kreipimasis į Lietuvos Respublikos kultūros ministrą „Dėl Valstybės Tarybos nario, Mažosios Lietuvos tautinio sąjūdžio ir politikos veikėjo, aušrininko Martyno Jankaus sodybos Pagėgių savivaldybės Bitėnų kaime vientisumo atstatymo“. Kadangi muziejui priklausė tik spaustuvės pastatas ir autentiškas, tačiau nenaudojamas rūsys, o didžioji sodybos dalis buvo privačiose rankose, tikėtasi, kad išpirkti likusią sodybos dalį padės Lietuvos respublikos kultūros ministerija. Po Kultūros ministerijos išaiškinimo apie ribotas galimybes padėti susidariusioje situacijoje, Pagėgių savivaldybės administracija ėmėsi iniciatyvos jei ne atstatyti sodybos vientisumo, tai bent atkurti vieną iš istoriškai reikšmingų muziejaus teritorijoje buvusių pastatų. Siekiant šio tikslo didžiausios pagalbos buvo sulaukta iš LR Seimo vicepirmininko Kęsto Komskio – jo pastangų dėka buvo gautas finansavimas pastato atkūrimui.

Dar tarpukariu Martyno Jankaus asmenybė buvo iškelta į neregėtas aukštumas, jis buvo vadintas Mažosios Lietuvos patriarchu. Gimtuosiuose Bitėnuose prie Rambyno jį nuolat lankė moksleiviai, kultūros ir politikos įžymybės, užsienio delegacijos ir paprasti Lietuvos žmonės. Dar gyvam esant, Martyno Jankaus vardu buvo pavadinti šaulių ir skautų būriai, gatvės, skverai, o 1939 m. prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus Kaune pastatytas paminklas.

Gausi ikonografinė medžiaga, saugoma Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus ir kituose Lietuvos muziejuose, architektų Marijos ir Martyno Purvinų pagalba, leido projektuotojams atkurti vizualiai autentišką pastatą, žinoma, maksimaliai pritaikant jį muziejaus reikmėms. Muziejininkai džiaugiasi atsiradusia galimybe klėtyje įsteigti edukacijos centrą. Tikimasi, kad pavyks ekspoziciją įrengti ir vieninteliame knygnešių laikus menančiame statinyje – slaptame knygų sandėlyje.

Martyno Jankaus muziejaus vieno iš sumanytojų ir įkūrėjų prof. Domo Kauno globa ir rūpestis leido muziejui įsigyti kultūros šviesuolio, kolekcininko, žymaus Lietuvos knygrišio Leono Panavo knygrišyklą. Šiam žingsniui pritarė ir Pagėgių savivaldybės taryba, skirdama lėšų išskirtinio pirkinio įsigijimui. Knygrišystėje naudojama labai subtili ir išskirtinė instrumerija, kurią dažnai gerai pagamina tik auksakaliai. Pagrindinės grupės, sudarančios šias dirbtuves yra knygrišio ir auksavimo presai, specialūs svarmenys, naudojami knygų suspaudimui, peilių rinkiniai odai ploninti, plaktukai, ylos, filetės ir t. t. Ypač vertinga yra įspaudų ir plokštelių kolekcija, naudojama akliesiems įspaudams daryti. Išlikę ir vertingi Leono Panavo užrašai su knygrišybos proceso aprašymais, jo atlikti knygrišybos pavyzdžiai. Edukacijos centre įrengus knygrišybos ekspoziciją, M. Jankaus muziejui atsivers naujos veiklos galimybės. Kaip žinia, šiuolaikinių muziejų veikla neatsiejama nuo edukacinės veiklos. Taigi, pažinti knygos kelią nuo popieriaus gamybos, spausdinto teksto iki knygrišio preso jau nuo ateinančių metų pavasario kvies Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejus.

VšĮ „Pagėgių krašto turizmo informacijos centras“
Šereikos g. 5-3, Vilkyškiai, LT-99254
Pagėgių r. sav.
Mob. tel. +370 656 18551
El. paštas ticpagegiai@gmail.com

Martyno Jankaus muziejus
Martyno Jankaus g. 5
Bitėnai, Lumpėnų sen.
Pagėgių sav. LT-99265
Muziejaus darbo laikas:
Antradienis–Penktadienis 8.30–17.00
Šeštadienis 8.30–16.00
El. paštas m.jankausmuz@gmail.com
Tel. 8 441 42736
Mob. tel. +370 656 15021

Lietuvos skautų delegacija ir Lietuvos šaulių sąjungos atstovai Martyno Jankaus sodyboje, 1938 m.

Lietuvos šaulių sąjungos nariai Martyno Jankaus sodyboje, prie klėties, tarpukariu

Tylūs pokalbiai su kraštiečiais: mokytojas Feliksas Alimas ir muzika

Atkelta iš 3 p.

mūsų tauta, vaikai jau nebemoka lietuviškai, lietuviai tėvai su savo vaikais kalba svetima kalba...

Jūs buvote paauglys, kai įvyko Lietuvos okupacija, kaip Jums tada atrodė ta pirmoji, nepriklausoma Lietuva ir atėjusi naujoji tarybinė valdžia?

Lietuvos istorijos aš mokiausi iš smetoniškų vadovėlių, žinojau tą tikrąją Lietuvos istoriją, dalį naujausios – pats pergyvenau. Tautai visada skaudūs bet kokie politikos, istorijos virsmai. Ne iš istorijos vadovėlių matėme inteligentijos trėmimus, priverstinius stojimus į *kolchozus*, vargo ir bado Lietuvą pokario metais... Viskas ratu, ratu... Tokia netolima praeitis ir Lietuvos plėšimas jau dabartinėje nepriklausomybėje – „privatizacija“, šis žodis kai kam tapo piktu likimu, namų, žemės praradimais, kai kam keiksmažodžiu, kai kam – turtais... Virš 50 metų gyvenu Pagėgiuose, dažnai žvelgiu į miestelį – džiaugiuosi, kad jie vėl šviesūs, gražūs, bet bijau, kad Lietuva neišeitų emigrantų keliais, kad neišnešiotumėm lagaminais dainų, muzikos, istorijos, prisiminimų...

Mokytojas Feliksas Alimas, 1980 m.

Kaip Pagėgiai sutiko Lietuvos Nepriklausomybę 1990-aisiais?

Rinkimai į Aukščiausiąją Tarybą, nuo Šilutės rajono ir Pagėgių deleguoti deputatai Egidijus Bičkauskas ir Mečys Laurinkus rengė susitikimus, į kuriuos rinkomės visi – nuo jauno iki seno. Nepriklausomybė alsavo čia pat. 1988 m. dviratininkų žygis per Lietuvą su trispalvėmis užsuko į Pagėgius, aktyvistai garsiai kalbėjo apie Molotovo–Ribentropo paktą, klausėmės ir dairėmės – ar neišlenda iš kokio kampo kareiviai su ginklais. Baimė persekiojo visus, sunku buvo suvokti, kas vyksta. O kokį įspūdį visam gyvenimui paliko Baltijos kelias! Prisimenu nupjautus javų laukus ir pagėgiškius, bėgančius atsistoti į „savo“ vietą kelyje, kad tik nepavėluotų susiimti už rankų ir įsilieti į tą gyvą Baltijos kelią... Reikėjo ten būti, kad pajausti tą dvasią, tą jausmą, kuris ir prabėgus daug metų vis virpina širdį [čia Mokytojas braukia ašarą – *E. S.*].

Sausio 13-ąją pagėgiškiai buvome prie Seimo rūmų, buvome ir aukų laidotuvėse, nuo kalnelio prie M. K. Čiurlionio mokyklos stebėjome laidotuvių eiseną. Juoda Lietuvos diena, su pagėgiškiu Jonu Pūdžiuviu stovėjome galvas nuleidę, tylėjome... Buvo ir Pagėgiuose veikėjų, komunistų, kurie labai aršiai kovojo prieš Nepriklausomybę, švelniai pasakysiu – garsiai agitavo už tarybinę santvarką. Žinome, kad buvo ir ginkluotų piliečių, dažnai užduodu sau klausimą – nejaugi ir šiais laikais būtų šaudę į savo kaimyną, bičiulį? Norisi tikėti, kad ne... Įdomu dabar stebėti bažnyčioje kaip komunistai virto Dievo garbintojais, uoliais tikinčiaisiais. Ačiū Dievui, šiandien gyvenimas vis tiek suka geru keliu, nors galėjome jau ir geriau gyventi.

Dabar jau kasdien lankotės bibliotekoje. Kokia jūsų diena ir ką reiškia skaitymas Jums?

Insultas pristabdė mano intensyvią veiklą, bet be skaitymo neįsivaizduoju savo gyvenimo, tad ir šiandien bibliotekoje – kol neperskaitau dienos laikraščių, žurnalų, tol nenurimstu – trūksta kažko. Skaitau visą gyvenimą, perskaičiau labai daug knygų. Prisimenu, gretimame kaime Palioniškiuose (Plungės r.) gyveno toks kaimo šviesuolis Tarvydas, jį išvežė į Sibirą, o jo tuščiuose namuose, kaip sakydavome, Tarvydinėje, liko didžiulė biblioteka, kupina įdomiausių knygų. Perskaičiau visą šį įstabios bibliotekos fondą, susipažinau ne tik su Lietuvos, bet ir pasaulio istorija, geografija. Tai turbūt turėjo daug įtakos mano asmenybės formavimuisi. Vaikystėje dažnai buvau nesuprastas, kad laisvą minutę skiriu skaitymui – juk kaime tiek darbų! Skaitydavau pasislėpęs, mokiausi labai lengvai, bet gaila, kad šiandien Lietuvos, krašto istorija čia gyvenantiems – taip toli... Jaunieji nieko nežino, net netolimos istorijos, iškovotos Lietuvos nepriklausomybės prieš 25-erius metus kainos ir vertės nesuvokia. Jiems atrodo, kad ta laisvė buvo visada, už ją niekas nekovojo...

Ar klausotės radijo, žiūrite televiziją? Kokias laidas mėgstate?

Nukelta į 12 p.

Konstanco susirinkimui 600 metų

Istorinės Lietuvos valdovų vėliavos ir LDK delegacijos herbai Konstanco metraštininkų kronikose

Atkelta iš 1 p.

tik aprašė Lietuvos delegacijos atvykimą bei dalyvavimą susirinkimo eigoje, bet ir užfiksavo, nupiešė Vytauto bei Jogailos pasiuntinių heraldinius ženklus, paliko mums istorinių Lietuvos delegacijos vėliavų atvaizdus. Šis rašinys yra skirtas Konstanco suvažiavimo kronikose užfiksuotų Lietuvos delegacijos istorinių vėliavų bei ten pat atvaizduotų lietuviškų herbų pristatymui ir trumpai jų apžvalgai.

Visos Europos suvažiavimas

Konstanco bažnytiniame suvažiavime, pasak to meto kronikininkų, dalyvavo 3 popiežiai, 5 patriarchai, 33 kardinolai, 47 arkivyskupai, 145 vyskupai, 93 titulariniai vyskupai, 217 teologijos, 361 civilinės ir kanoninės teisės, 171 medicinos daktaras, daugybė magistrų, atstovaujančių net 37 universitetus; 83-ijų Europos karalių ir kunigaikščių pasiuntiniai, 173 grafai, 71 baronas, 1 500 riterių, 142 bulių rašytojai, šalia jų nemažas skaičius metraštininkų ir kronikininkų, skubėjusių aprašyti ir istorijai palikti svarbiausius susirinkimo įvykius ir įdomesnius momentus. Buvo įvairių linksmintojų, muzikantų, 1 700 dūdorių, būgnininkų, smuikininkų, kitų meno sričių atstovų, taip pat 450–3 800 linksmųjų merginų. Į suvažiavimą atvyko daug pirklių, įvairių amatininkų, prekiautojų ir dar visokių prašaliečių. Smagiai sukosi gausybė tarnų ir patarnautojų. Konstanco susirinkimą be abejonės galėtume laikyti dabartinio Europos Sąjungos Parlamento užuomazga ir gal net jį lyginti su dabartiniu ES Parlamentu, kaip aukščiausia ir bendra to meto Europos tautų ir valstybių institucija, bandžiusia taikiais būdais spręsti tuo metu Europoje susikaupusius ginčus.

Svarbios žinios apie Lietuvos atstovus

Įsimintinas, svarbus istorinis įvykis Konstance yra reikšmingas ne tik Europos, bet ir Lietuvos istorijai, nes suvažiavimas svarstė daug svarbių bažnytinių ir politinių reikalų: dėjo pastangas išspręsti susidariusį Vakarų Bažnyčios susiskaldymą (schizma, nes Europoje tuo metu buvo atsiradę net keli popiežiai), svarstė bažnytinės reformos ir tikėjimo klausimus bei kitus to meto Europos politinius reikalus, tarp jų Lietuvai aktualų Žemaitijos klausimą. Šio suvažiavimo metu galbūt pirmą kartą krikščioniškoji Europa bandė spręsti susidariusius ginčus taikiu būdu: pasitariant, susitariant, ieškant bendros išeities.

Istorijoje šis svarbus įvykis įvardijamas Konstanco bažnytinio susirinkimo vardu. Senuose šaltiniuose jis dar vadinamas Konstanco konsiliumu, kitur – bažnytiniu sinodu. Šiais laikais pavadiname ir suvažiavimu, forumu ar dar kaip panašiai. Jo eiga ir darbas aprašytas įvairiuose to meto raštininkų ir metraštininkų veikaluose. Plačiausiai žinoma **– Ulricho Richentalio** „Konstanco kronika“. U. Richentalis „Konstanco kronikoje“ (angl. *„Chronicle of the Council of Constance“*; vok. *„Chronik des Konstanzer Konzils“*) aprašė įvykių eigą bei parengė platų susirinkimo dalyvių herbyną, daugelį įdomių momentų užfiksavo piešiniuose. Kronikoje nemažai vietos skirta Lietuvai bei jos delegacijai, taip pat jos atstovų herbams ir simboliams pavaizduoti.

Vertingus momentus istorijai šio suvažiavimo metu užfiksavo ir anoniminis **Portugalijos karališkojo dvaro heroldas**, palikęs ne tik suvažiavimo aprašymą, bet ir nupiešęs dalyvavusių delegacijų vėliavas, tarp kurių randame Jogailos ir Vytauto vėliavų spalvotus atvaizdus, taip pat forume dalyvavusių atskirų Lietuvos delegacijos narių herbus. Jo paruoštasis rankraštis *„Livro de Arautos al. De ministerio armorum“* (Heroldo knyga) datuojamas **1416–1417** m., yra puikus papildomas ir mažai mums pažįstamas šaltinis LDK delegacijos veiklai ir Lietuvos istorinių vėliavų praeičiai pažinti. Šiame rankraštyje esantys Lietuvos valdovų vėliavų atvaizdai kartu su pieštiniais Lietuvos delegacijos atstovų herbais yra patys ankstyviausi spalvoti heraldiniai vaizdai, iki šiol žinomi Lietuvos istorijoje. Atrodytų, kad Portugalijos karališkojo heroldo paliktas rankraštis Lietuvoje dar nėra plačiau žinomas ar bent pastebėtas.

Įdomiai Konstanco suvažiavimą dokumentavo **Konradas Grunenbergas –** Konstanco miesto gyventojas. Jis paruošė ir istorijai paliko herbyną, pavadintą „Riteriai ir didikai Konstance“ (*„Ritters und Burgers zu Constanz“*). Jame randame įdomių heraldinių vaizdų, papildančių Lietuvos heraldikos istoriją bei jos pažinimą.

Šių bei kitų metraštininkų palikti užrašai, nupiešti herbai, vėliavos yra neįkainojamas turtas istorijos ir ypač heraldikos tyrinėtojams. Tai lobiai, prie kurių Lietuvos istorikai dar tik dabar pradeda kiek giliau prisiliesti.

Metraštininkams darbo netrūko

Nors apie Konstanco bažnytinį susirinkimą išliko nemažai istorinės medžiagos, tačiau plačiausiai išgarsėjusi yra vietinio šio miesto gyventojo **Ulricho Richentalio** „Konstanco kronika“. Pats kronikininkas, kaip manoma, buvo turtingo Konstanco miesto raštininko sūnus, namų savininkas, tiesiogiai atlikęs vienas ar kitas pareigas suvažiavimo metu. Kronikininkas gerai išmanė heraldiką ir riterystės tradicijas, mokėjo lotynų kalbą. Būdamas įvykių sukūryje nuo pat pradžių iki pabaigos, jis užrašinėjo ir piešė viską, kas vyko bažnytinio susirinkimo metu Konstance. U. Richentalis užrašė ir pateikė delegacijų ir jų atstovų atvykimo datas, atstovų prisistatymą, sugebėjo išvardyti jų narius, tarnus ir palydovus, aprašė vykusias iškilmes, net sužymėjo joms padarytas išlaidas bei produktų kainas, jų svyravimus; atkreipė dėmesį į įvairias buitines detales, kurios pasirodė svarbios ar įdomios. Jis

Delegacijos dalyvių herbai puošė jų nuomojamų pastatų išorę. U. Richentalio kronika, XV a.

pastebėjo, kad Konstance atvykėliai svečiai buvo gerai aprūpinti, bet gyveno gerai tik tie, kurie turėjo pinigų, atsivežė aukso ir brangenybių bei svaigalų, ir tie, kuriems patekus į pasaulinį suvažiavimą norėjosi pasirodyti ir pagarsėti. Metraštininkas nupasakojo ne vieną įdomią istoriją, tarp jų ir apie linksmą lenkų vyskupo Jono Krapidlo iš Kujavų gyvenimą Konstance bei nuotykius... Dėl tokių nuotykių suvažiavimo vyriausybei, kaip minima kronikoje, tekę kovoti ne tik su per didelėmis linksmybėmis, bet ir pasileidimu bei ištvirkavimu. Dėl šių nedorybių ir ne

Lietuvos ir Lenkijos karaliaus Vladislovo II Jogailos žodžiai apie atmosferą Konstance. Už šio įdomaus užrašo pastebėjimą ir jo įamžinimą nuotraukoje nuoširdžiai dėkojame Šveicarijoje gyvenančiai lietuvei ***Vilijai Handschin,*** *kuri šią vasarą aplankiusi Konstance veikiančią jubiliejinę parodą savo įspūdžiais mielai pasidalijo su „Facebook“ draugais – istorijos mylėtojais bei šio straipsnio autore*

vienas pamokslas katedroje buvo pasakytas. Tačiau daugumą šiame viduramžių forume visgi sudarė rimtai dirbantys, aktyviai dalyvaujantys posėdžiuose ir reikalų svarstymuose. Suvažiavime įvyko 45 posėdžiai, kuriuose dalyvavo Bažnyčios hierarchai ir jos atstovai, įvairių šalių ir tautų valdovai, jų pasiuntiniai, didikai, bajorai, riteriai.

Šiais metais, minint Suvažiavimo 600 metų sukaktį, Konstanco miesto *Rogarsten* muziejuje vyko paroda jos paminėjimui. Ant muziejaus salės stiklinių durų, įeinant į parodą, puikavosi suvažiavime dalyvavusio Lietuvos ir Lenkijos karaliaus Vladislovo II Jogailos pasakyti žodžiai: „Tik visiškas kvailys gali nepripažinti, kokį tobulą saugumą, maisto gausumą ir kokią malonią atmosferą čia galima rasti“ (U. Richentalio kronika – *Ulrich von Richental, „Chronik des Konzils zu Konstanz: 1414–1418“*).

U. Richentalis, turėdamas daug pažinčių miesto rotušėje ir sugebėdamas jas pats lengvai užmegzti, informacijos ir medžiagos apie bažnytinio susirinkimo posėdžius gaudavo iš pačių posėdžių dalyvių, bažnyčios atstovų, kalbindamas Europos karalių pasiuntinius, didikus, heroldus, šauklius. Daugelį kronikoje atvaizduotų herbų jis pats nukopijavo nuo delegacijų išsinuomotų namų: durų, sienų ar ant balkonų kabančių herbinių skydų ir vėliavų. Informacijos jis galėjo gauti iš vietinių herbų meistrų, nes daugelis atvykėlių herbus gaminosi ir vietoje. Richentalio kronikoje yra palikta apie 1 700 herbų atvaizdų, taip pat didelis kiekis iliustracijų iš suvažiavimo eigos ir svarbesniųjų įvykių. Kaip jau buvo minėta anksčiau, nuo U. Richentalio neatsiliko ir kiti kronikininkai.

Tęsinys kitame numeryje

Liudyti reikia dorai

Atkelta iš 2 p.

aktoriaus darbo technika ir mėgėjiško teatro meninės kalbos galimybėmis, gyvai pajunta skirtumą tarp dailės ir tautodailės, atsakingą požiūrį į kūrybą ir etiką.

Pagrindinį vyskupo Karpio vaidmenį, kaip ir kitų teatrų spektakliuose, atlieka pats režisierius Petras Bielskis. Vienas trijuose asmenyse – vaidina, moko ir bičiuliauja si. Vyskupo paveikslas sulipdytas iš dviejų dalių – kietas ir valingas Lietuvos Bažnyčios gynėjas ir atlaidus žmogui. Svarbiausia nuraminti smurtą patyrusias mergaites, prisijaukinti kaip išgąsdintus žvėrelius. Norėdamas atgauti pasitikėjimą turi nusileisti iki jų sąmonės lygio. „Kokios ten jūsų nuodėmės. Būtų supleškinę tokias mergeles. Didžiausia nuodėmė žmogaus nemylėjimas. Sėdam į *kočą* ir lekiam į Varnius.“ Beje, vyskupas šneka gryna žemaičių kalba. Visų didžiųjų Lietuvos vyskupų išskirtinumas yra humanizmas, švietėjiškumas, valia ir demokratizmas. Tai eina nuo J. Karpio, pro M. Giedraitį iki M. Valančiaus ir iki mūsų laikų vyskupų A. Vaičiaus ar J. Kaunecko.

Anykštėnai suvaidino S. Gedos „Strazdą“. Jonas Buziliauskas teatralus iki pašaknų – ir vaidina, ir režisuoja, ir inscenizuoja. Teatrinei fantazijai nėra ribų. Jis ir Linas Pauliukas pažymėti krivūlės diplomais kaip ryškiausiai atlikę savo vaidmenis. Bet kartais atrodo, kad fantazijos lyg ir per daug. Teatrinių ženklų ir formų tiek tiršta, kad nebegalima atsekti S. Gedos poezijos. Reginys kartais darosi savarankiškas, lyg ir nepriklausomas nuo poezijos.

„Liaudies teatro savitą meninių priemonių sistemą prof. P. Bielskis vadina kompensaciniais elementais. Jiems priskiriami sceniniai tropai, kuriais liaudies teatre gali būti išreiškiamas veiksmas, įvykiai, konfliktas, veikėjai ir jų santykiai. Naudojant metaforą, kaip sceninių tropų rūšį, vieno reiškinio bruožus galima suteikti kitam, gyvo daikto savybes perduoti negyvam ir atvirkščiai“(ten pat, p. 276). Bet metaforos pagrindą arba kilmę būtinai turi sąlygoti spektaklio dramaturgija, teatro kalbos poezija eina lygiagrečiai su literatūrine poezija.

Nustebino Punsko teatras. Vaidindamas S. Žemaičio „Mirtą Činčiberaitę“ teatras prisiminė seną lietuviškų vakarų patirtį, kai žiūrovas vaidinimą priimdavo kaip tikrą gyvenimą. Režisierė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė išradingai suskirstė vaidinimą į dvi dalis – scena ir žiūrovų salė arba klojimas. Klojimas ne šiaip sau triukšmauja ar trukdo. Jie, grupė žmonių, režisierės paskirtų, kartas nuo karto komentuoja vyksmą, palaiko dialogą su scenos artistais. Pastarieji ne tik toleruoją tokį įsiterpimą, bet sustoję vaidinti įsiklauso ir paskui lyg niekur nieko vėl grįžta į nutrūkusį veiksmą. Režisierė pasiekia kelių tikslų: vyksta dialogas su sale, stiprinami prasminiai pjesės akcentai ir sukuriamas organiškai gyvas žaismingumas. Vienas punskiškių klakerių (Edvinas Karkauskas) už sąmojingas improvizacijas apdovanotas krivūlės diplomu.

S. Žemaičio slapyvardžiu rašė kunigas Henrikas Prialgauskas. Dar jaunas, vikaraudamas Laukuvoje (1921–1922), susidūrė su miestelyje veikusiais keliais teatrais ir pajuto jų įtaką žmogui. Teatrui yra rašę per 60 kunigų ir kiekviena parapija turėjo savo teatrą arba net kelis. Primena laikus, kai Lietuvoje kunigas nuo jėzuitų akademijos laikų teatrą manė esant Dievo duotą ir svarbų įrankį sielovados darbe. Valančius irgi buvo teatralus arba artistiškas, vaidinimą vertino pozityviai.

„Punsko teatras jau seniai yra tapęs mūsų liaudies vaidinimo dalimi. Pirmą kartą vadovaujami Teklės Paransevičienės jie atvyko į Lazdynų Pelėdos dvarelį Paragiuose (1990), į Lietuvos trečiąją klojimo teatrų krivūlę. Ir kasmet jau daugiau kaip dvidešimtmetį jie yra mūsų (ar mes jų) krivūlės svečiai. Dabar teatrui vadovauja teatro edukologijos magistrė, Jono Vaitkaus mokinė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė. Jos teatras žaismingas, aktorinės technikos spragas užpildo režisūrinė išmone arba kompensacinėmis priemonėmis. Aktoriai jauni ir labai kūrybingi. Beje, režisierė greta klojimo teatro trupės dar sugeba suvienyti visus iš Punsko kilusius studentus ir per vasaros atostogas pastatyti spektaklį. Tik punskiečiai moka taip dirbti ir aukotis (*Joninės didžiajam Jonui*. Prieiga: http://www.bernardinai.lt/2011-06-29. Komentarai). Jiems atiteko solidi Laukuvos seniūnijos premija.

Punsko krivūlė šiais metais sutapo su Joninių išvakarėmis. Visi svečiai šeštadienio vakarą išvyko į Ožkinius, prie Seivų ežero, kur Petro Lukoševičiaus gimtinėje pagal archeologinius kasinėjimus atstatyta jotvingių-prūsų pilis. Tokių gražių joninių apeigų retai kur berasi. Iškilmių dalyviai ėjo pro šventinius vartus, prausėsi vandeniu, būrėsi į ratelius, giedojo, pagerbė ąžuolą ir ugnį, palydėjo besileidžiančią saulę, plukdė vainikus bei ieškojo paparčio žiedo. Pasitvirtino vysk. J. Kaunecko žodžiai: „Lietuvybės Punsko krašte daugiau negu Lietuvoje.“

Pabaiga

Oginskiai Kaišiadorių krašte

Oginskių keliais po Kaišiadorių kraštą

Vytautas BUDVYTIS, Kaišiadorių muziejaus muziejininkas

„Susirinkome šiandien čia, Kruonyje, iškilmingai paminėti Mykolo Kleopo Oginskio 250-ąsias gimimo metines visame šiame pasauliniame kontekste ir prisiminti Oginskių giminę: sužinoti, kuo mes susiję su šiais žmonėmis ir kuo jie susiję su mumis. Ir turim, šiandien svečiuose labai garbingų svečių“, – šiais įžanginiais žodžiais renginį „Oginskių keliais po Kaišiadorių kraštą“, vykusį spalio 24 d. Kruonio universaliame daugiafunkciame centre, pradėjo Kruonio kultūros centro direktorė Daiva Mockuvienė.

Kruonio kultūros centro ir Kaišiadorių muziejaus organizuoto renginio metu mokslinius pranešimus skaitė istorikė Agata Zarunskaitė, Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius Vytas Rutkauskas, Kaišiadorių muziejaus direktorius Olijardas Lukoševičius. Koncertavo ansamblis „Trio de Vilna“: Andžej Pilecki (spinetas), Žibutė Valkaitytė (fleita), Zbignev Levicki (smuikas) ir Marius Deksnys (klarnetas). Renginio metu taip pat buvo pristatyta Kaišiadorių muziejaus parengta stendinė paroda „Oginskiai Kaišiadorių regione“, kurioje – XVI–XIX a. Oginskių giminės dokumentai: genealoginiai medžiai, įvairūs nutarimai, įsakymai, raštai, laiškai bei dabartiniame Kaišiadorių rajone buvusių Oginskių valdų planai.

„Tiek šiais, tiek pastaraisiais metais apie Oginskių giminę yra plačiai kalbama ir pakankamai daug rašoma. Bet daugiausia yra kalbama apie Rietavo Oginskių liniją. Tačiau labai nedaug yra rašoma ir kalbama apie kitą Lietuvos Oginskių atšaką – Kaišiadorių Oginskių liniją“, – savo pranešimą tema „Oginskiai Kruonio apylinkėse“ pradėjo istorikė Agata Zarunskaitė.

Istorikė Agata Zarunskaitė pristato Kaišiadorių muziejaus stendinę parodą „Oginskiai Kaišiadorių regione“

Bohdano Oginskio XVII a. pradžioje pastatyta Kruonio bažnyčia (buvusi cerkvė)

Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius Vytas Rutkauskas (dešinėje) ir ansamblis „Trio de Vilna“

„Oginskių giminės pavardė kilo nuo dvaro, kuris yra Kaišiadorių rajone. Tai – Uogintų dvaras. Tai yra pirmasis dvaras, kurį Oginskiai gavo iš valdovo Lietuvos teritorijoje. Minima, kad gavę dvarą ir persikėlę čia jie pradėjo save vadinti Oginskiais“, – kalbėjo A. Zarunskaitė, kuri kartu pristatė ir kitą giminės vardo kilmės versiją nuo slaviško žodžio *ogień* (lenk.) arba *огонь* (rus.) – ugnis. Istorikė paminėjo Hlušonką – pirmą žinomą ir istoriškai patvirtintą giminės protėvį, gyvenusį Smolensko žemėse apie XIV a., bei pačių Oginskių savęs kildinimą iš Riurikaičių. „Be abejo, įrodančių dokumentų nėra, bet patys istorikai, tyrinėtojai, teigia, kad iš esmės tiek Hlušonkų teorija, tiek Riurikų viena kitai neprieštarauja. Gali būti, kad tie patys Hlušonkai yra kilę iš Riurikų.“

A. Zarunskaitė pabrėžė, kad Rietavo ir Kaišiadorių Oginskių linija iki tam tikro laikotarpio buvo viena ir ta pati giminė. Tiesiog vieni broliai persikėlė į Rietavą, o kiti liko gyventi Kaišiadorių regione. O Gabrielius Oginskis (1784–1842) – paskutinis Kaišiadorių krašte valdas turėjęs giminės atstovas – yra susijęs tiek su Kaišiadorimis, tiek su Rietavu.

„Gabrieliaus tėvai yra Ignotas Oginskis ir Juozapa Oginskytė. Bet čia ne brolis ir sesuo. Ir ne pusbroliai. Čia yra dviejų giminės atšakų iš skirtingų Lietuvos teritorijų atstovai. Išeina taip, kad Gabrielius Oginskis yra Irenėjaus Oginskio pusbrolis, o Mykolas Kleopas Oginskis yra jo dėdė. Tai Gabrieliaus Oginskio motina yra Mykolo Kleopo Oginskio sesuo. Taigi, Gabrielius Oginskis yra atstovas tiek Kaišiadorių, tiek Rietavo“, – teigė A. Zarunskaitė.

„Dar daugiau, – tęsė pranešimą A. Zarunskaitė, – tyrinėjant laiškus, kurių dalis muziejaus parodoje taip pat eksponuojami, man asmeniškai paaiškėjo labai įdomus dalykas, kad giminystės ryšiai ir santykiai Oginskių aplinkoje buvo labai svarbūs.“ Oginskių šeimoje, kaip ir kitose didikų šeimose, trys santuokos buvo neretas dalykas. Nes įvykdavo skyrybos, mirtys, atsirasdavo našlystė. Viena iš Gabrieliaus Oginskio senelių irgi tekėjo tris kartus ir tiek pirmoje, tiek trečioje santuokoje gimė vaikai. „Ir santykiai iš vaikų pusės buvo pakankamai glaudūs, jie labai labai bendravo. Tą rodo laiškai. Gabrielius Oginskis labai daug susirašinėjo su Liubenskių šeimos atstovu. O Liubenskiai – tai pusbroliai pagal senelės pirmąją santuoką. Ir tuo būdu bendravimas vyko tiek su Liubenskiais, tiek su daugeliu kitų įžymių šeimų atstovų, kurie buvo susiję ne tik kaimynystės ir draugystės santykiais, bet ir giminyste. Tai Skažinskiai, Moravskiai, Potockiai. Jie visi yra Gabrieliaus Oginskio pusbroliai, pusseserės, dėdės, tetos“, – pasakojo A. Zarunskaitė.

Pagrindinė Gabrieliaus Oginskio gyvenamoji vieta 1820–1830 m. laikotarpiu buvo Strėvininkų dvaras (dabartiniai – Mūro Strėvininkai). Taip pat Gabrielius Oginskis pakankamai dažnai lankydavosi Vilniuje, Varšuvoje. „Ir, be abejo, Vilnius ir Varšuva tai jau daugiau susiję su pramogom bei politiniu gyvenimu. Vėlgi, iš laiškų matosi, kad jis buvo susidomėjęs muzika, vargonais, neapsieita be pokylių, svečiavimosi tiek pas savo giminaičius, tiek pas kitus pažįstamus. Ir, aišku, politiniai dalykai. Korespondencijoj ir laiškuose labai jaučiama ir matoma, kad jis buvo puikiausiai informuotas, kas vyko imperatoriaus dvare, kokie įvykiai buvo Ukrainoje ir t. t. Žodžiu, gyvendamas Strėvininkuose Gabrielius Oginskis žinojo praktiškai apie viską, kas vyko tiek imperijoje, tiek už jos ribų. Nes vėlgi, kalbant apie giminaičius, tai giminaičiai gyveno ir Krokuvoje, ir Varšuvoje, ir prie imperatoriaus, ir Čekijoje ir kitur“, – sakė A. Zarunskaitė.

Be trumpai paminėtų Uogintų bei Strėvininkų dvarų Oginskiai dar valdė Vaiguvos bei Kruonio dvarus. Taip pat iš valdovo nuomavosi Darsūniškio bei Vaiguvos seniūnijas. „Tai yra pakankamai dideli plotai buvę tiek šiapus, tiek anapus Nemuno upės, kurie siekė netgi Prūsijos ir jau vėliau suformuotą Augustavo (arba Suvalkų) gubernijos teritoriją“ – pabrėžė A. Zarunskaitė.

Uogintų dvaras nors ir buvo pirmoji Oginskių teritorija Lietuvoje, iš kur kilo ir pati giminės pavardė, bet tiek teritorija, tiek kaimų bei gyventojų skaičiumi tai mažiausias Oginskių valdytas dvaras. „Strėvininkų dvaras – buvo didžiausia Oginskių valda dabartiniame Kaišiadorių rajone. Jis buvo įsigytas XVI a. antroje pusėje. Štai 1786 m. Stėvininkų dvarui priklausė 16 kaimų. O po dešimties metų prie Strėvininkų dvaro buvo prijungtas ir Vievio miestelis, jo apylinkės bei Migučionių palivarkas. Tai reiškia, kad kaimų dar padaugėjo“, – teigė A. Zarunskaitė.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos kalendorių istorija

„Kalendoriai – bėgančio laiko liudytojai“

XIX–XX a. Lietuvos kalendorių paroda, skirta Oginskių ir Lauryno Ivinskio kultūriniam bendradarbiavimui atminti

Laurynas Ivinskis (1810–1881) – pedagogas, publicistas, vertėjas, liaudies švietėjas, pirmųjų lietuviškų kalendorių leidėjas, Lietuvos augmenijos tyrinėtojas, kalbininkas. Dirbo Rietave, Joniškėlyje, mokytojavo įvairiuose Žemaitijos dvaruose. 1845 m. L. Ivinskis, jausdamas lietuviškos šviečiamosios ir lavinamosios spaudos stygių, parengė pirmojo lietuviško kalendoriaus rankraštį ir paprašė Rietavo kunigaikščio Irenėjaus Oginskio pagalbos jį išleidžiant. Kunigaikštis suteikė paskolą kalendoriaus leidimui. Pamečiui nuo 1846 iki 1864 m. (spaudos draudimo laikotarpiu tik 1878 m.) L. Ivinskis leido tūkstantiniais tiražais metskaitlius – pirmuosius lietuviškus periodinius leidinius. Švietėjo leisti kalendoriai tapo populiarūs ir skaitomi, jų dėka tauta tapo raštingesnė.

Irenėjaus Oginskio pakviestas į Rietavo dvarą, L. Ivinskis dirbo pradžios mokykloje, vėliau Liaudies ūkio mokykloje, garsėjusioje plačia ugdymo programa ir dėstomąja žemaičių kalba. Čia mokytojaudamas jis išugdė būrį apsišvietusių žemaičių. Tam tikra prasme jo mokiniais galima laikyti ir I. Oginskio sūnus Bogdaną ir Mykolą Oginskius. L. Ivinskio ir kunigaikščių Oginskių suartėjimas paskatino jų kūrybinę ir šviečiamąją veiklą, padėjo vieni kitiems perprasti to meto visuomenės poreikius ir aktualijas, atvėrė galimybes bendriems projektams.

Parodos atidarymo dalyviai (iš kairės): dr. Tomas Petreikis, dr. Albina Auksoriūtė, Antanas Ivinskis, Vidmantas Staniulis, stovi dr. Jolanta Skurdauskienė

Parodoje eksponuojami nuo XIX a. pradžios iki XX a. vidurio išleisti kalendoriai, priklausantys Žemaičių dailės, Žemaičių vyskupystės muziejams bei knygyno Kaune savininkui Vidmantui Staniuliui. Seniausi iš jų – Vilniuje 1826-aisiais, 1830-aisiais bei 1839-aisiais išleisti *„Kalendarz gospodarski na rok panski“*. Čia taip pat galima pamatyti vieno iš pirmųjų periodinių leidinių Didžiojoje Lietuvoje – Lauryno Ivinskio (1810–1881) Vilniuje 1948 m. išleisto kalendoriaus „Kalendorius arba metu skajtlus ukiszkas“ vieną egzempliorių, 1852 m. leidimą ir 1866 m., spausdintą kirilica.

Eksponuojami bažnytiniai bei pasaulietiniai kalendoriai atskleidžia to meto Lietuvos raštijos situaciją, stebina formų ir turinio įvairovė, ypač išspausdintieji tarpukariu. XX a. pirmosios pusės pasaulietiniai kalendoriai buvo skirti įvairių socialinių sluoksnių bei interesų žmonėms: ūkininkams, kariškiams, fotografams, darbininkams, tarnautojams, studentams, moksleiviams, skautams, muzikantams, moterims, vyrams, besidomintiems astrologija, sveikata ir kt. Kai kurie vienuolynai, religinės draugijos taip pat turėjo savo kalendorius: jėzuitai, pranciškonai, marijonai; buvo leidžiami ir oficialūs bažnytiniai kalendoriai, skirti dvasininkams.

Beje, V. Staniulio kalendorių kolekcijoje priskaičiuojama daugiau kaip 1 000 saugojimo vienetų. Tai vienas iš didžiausių asmeninių rinkinių Lietuvoje. Vienu metu visus spaudinius eksponuoti būtų labai sudėtinga. Kolekcininkas kalendorius intensyviai renka jau 30 metų.

Kalendoriai atskleidžia to meto Lietuvos raštijos situaciją, stebina formų ir turinio įvairovė. Juose pateikiami patarimai, grožinė kūryba, adresai, skelbimai ir kitos naudingos žinios. Apie tai, jog šie leidiniai buvo vieni perkamiausių spaudinių, liudija ir kai kuriuose jų išlikę buvusių savininkų įrašai.

Parodos rengėjai:
Vidmantas Staniulis, Žemaičių vyskupystės muziejus,
Žemaičių dailės muziejus
Silvos Galvadiškytės nuotr.

Lietuvos periodikos istorija

„Aušros“ gadynės lietuviškos dirvos purentojas

Stanislovo Dagilio mirties 100-osioms metinėms

Prof. dr. Jonas ANIČAS, Vilnius

Suėjo 100 metų, kai mirė Stanislovas Dagilis – aušrininkas, pedagogas, literatas, visą savo amžių gyvenęs lietuvių tautos atgimimo, jos kultūros ir ypač literatūros interesais. Savo darbų reikšmingumu S. Dagilis įsirikiavo į vieną gretą su Jonu Basanavičiumi, Petru Vileišiu, Jonu Šliūpu, Vincu Kudirka ir kitais lietuvių tautos žadintojais bei kėlėjais anais rusiškojo carizmo priespaudos metais. Jo talentinga ir savita kūryba tapo lietuvių kultūros savastimi ir stiprino kovą už gyvybinius tautos interesus.

Iš baudžiauninkų – į mokslus

S. Dagilis gimė 1843 m. kovo 5 d. (ne kovo 3 d.; patikslinta pagal dokumentą: *Metryka Generalna wszystkich Kosciolow Ewangelicko Reformowanych…*, Biržų krašto „Sėlos“ muziejus, Nr. 14320, l. 262) Panevėžio apskrities Biržų valsčiaus Mažutiškių sodžiuje, evangelikų reformatų šeimoje. Tėvai Martynas Dagilis ir Zuzana Dagilienė (Lapienytė) ėjo baudžiavą pas grafo Jono Tiškevičiaus nuomininkus Parovėjos dvare. Stanislovas buvo vienintelis sūnus ir vyriausias vaikas šeimoje. Jam dar nemažą laiko tarpą teko gyventi baudžiavos sąlygomis. Turėjo keturias seseris – Oną, Zuzaną, Ievą ir Katrę.

Juozas Tumas-Vaižgantas, dar spėjęs susipažinti ir pabendrauti su S. Dagiliu, ir, kaip sakoma, iš pirmo šaltinio gavęs žinių, rašė, jog pas tėvus Stanislovas „… pravargo visas bernystės dienas“: dirbo visus ūkio darbus, su jaunimu lankė garsiąją Parovėjos *karčemą*, grojo ten smuikeliu šokiams, sekė ir pasižymėjo „amorinę apylinkės kroniką“, žodžiu, iš paviršiaus niekuo nesiskyrė. Tačiau „viduje darėsi procesai, neįžiūrimi paprasta akimi – Stanislovas ilgėjosi kitokio gyvenimo. Jis buvo gabus, dar mažutis mielai žaidė tošinėmis knygomis [iš beržo tošies padarytais knygos pavidalo žaislais], dar mažutis išmoko skaityti […]. Paskui gražiai išėjo pradedamąją Biržų mokyklą. Buvo tai sodietis inteligentas, ne vėpla. Jo nebuvo galima nepasergėti [nepastebėti] tarp kitų tamsių ir bailių baudžiauninkų. Ir buvo pasergėtas. Tai atmainė jo gyvenimą.“[1]

Baudžiauninkų vaiko gabumus pastebėjo [pasergėjo] tuometinis evangelikų reformatų bažnyčios superintendentas kun. Konstantinas Močiulskis, ieškojęs kandidatų į vargonininkus reformatų bažnyčioms. Jis išrūpino grafo J. Tiškevičiaus leidimą S. Dagiliui vykti į Kėdainius mokytis vargonininku. Kėdainiuose, kur Lietuvos evangelikų reformatų sinodas laikė gimnaziją, Stanislovas mokslus pradėjo apie 1862 m. Jis buvo apgyvendintas gimnazijos alumnate. Vargonininkas mokė muzikos ir bažnytinio giedojimo, o vienas gimnazistas – rusų kalbos, aritmetikos ir geografijos. Mokytojai, pastebėję Stanislovo imlumą mokslui, patarė stoti į gimnaziją. Metus pasirengęs išlaikė egzaminus į trečiąją gimnazijos klasę. Tačiau Kėdainiuose galėjo baigti tik vieną klasę, nes po 1863-ųjų sukilimo gimnazija buvo uždaryta.

Tolimesnis kelias S. Dagiliui buvo aiškus – tęsti mokslus Minsko gubernijos Slucko gimnazijoje, kurią taip pat išlaikė Lietuvos evangelikų reformatų sinodas. 1864 m. drauge su kitais gimnazistais iš Biržų krašto į Slucką išvyko ir Stanislovas. Pasak Martyno Yčo, pasamdytas vežikas vežė daiktus, o jie patys tris savaites ėjo pėsti[2]. Slucke Stanislovas gyveno sunkiai versdamasis, dažnai neturėdamas kuo parvažiuoti atostogų, o parvažiavęs – atgal grįžti. J. Tumas-Vaižgantas: „Mokslai jam teko eiti skurdžiai. Kelionė iš Slucko tolima. Nevažiuoji namo atostogų metu, namų pasiilgsti; parvažiuoji – nebėr kuo grįžti. Kartais tekdavę tiesiog kaime pasirinkti kelionei: kas davė keletą skatikų, kas griviną, kas rublį. Mažažemiui Jurgiui Pranckūnui Stanislovas už jo gerą širdį (davęs visą rublį kelionei) visą amžių išlaikė dėkingumo jausmą.“[3]

Slucko gimnaziją S. Dagilis baigė 1869 m. ir ryžosi siekti aukštojo mokslo. Kadangi tėvai neturėjo lėšų ir negalėjo sūnui padėti, teko rinktis tokią aukštąją mokyklą, kuri studentams davė pilną išlaikymą. Tais pačiais 1869 m. Stanislovas įstojo į Peterburgo imperatoriškąjį istorijos ir filologijos institutą, kuris ruošė humanitarinio profilio mokytojus Rusijos mokykloms. Studijas baigė 1873 m. ir gavo klasikinių kalbų mokytojo cenzą[4].

Tais pačiais 1873 m. S. Dagilis gavo klasikinių kalbų mokytojo vietą Ukrainos žemės Charkovo srities Sumų mieste, įsikūrusiame abipus Psiolo upės. Miestas nuo 1765 m. buvo provincijos centras. Sumų gimnazijoje Stanislovas mokytojavo dvidešimt vienerius metus. Duomenų iš savo profesinės veiklos nepaliko, tačiau J. Tumas-Vaižgantas apie jį kaip pedagogo asmenybę keliomis eilutėmis daug pasakė: „Teisybę pastatęs aukščiausiame laipsnyje, pasidaręs ją savo sąžinės brangenybe, prieš nieką neužtylėjo, visur ir nuo visų teisybę gynė. Pedagogų taryboje dažnai likdavo vienas; drąsiai protokoluodavo atskirą savo nuomonę ir aukštesnėje instancijoje – Mokslo apygardoje – laimėdavo.“[5]

„Vienas tarp svetimų rašė lietuviams“

Gyvendamas toli nuo Tėvynės S. Dagilis nė akimirkai nebuvo nutraukęs dvasinių ryšių su Lietuva, širdimi visada buvo savame krašte. Šią kaip titnagas atsparią Stanislovo dvasios stiprybę, suformuotą šeimos ir lietuviško sodžiaus aplinkos, J. Tumas-Vaižgantas taip apibūdino: „Dagilis buvo lietuvis, lietuvis ir paliko. Aštuoniolika pirmųjų metų buvo jį subrandinę tiek pakankamai, padarę pilną žmogų, jog joki rusinimai mokyklose ir tarnyboje nebeįveikė, nebeišrovė jam lietuvio širdies“; „Tai ir Lietuva jam buvo ne tuščias žodis, ir lietuvybė – jo esmės dalis, ne mada, ne „kryptis“. Lietuvos, lietuvių tautos vargai, rūpesčiai, laukimai jam buvo savi, tiek pat giliai jį užgauną, kaip sveikata, pelnas ar kitkas, be ko žmogus negali gyventi.“[6]

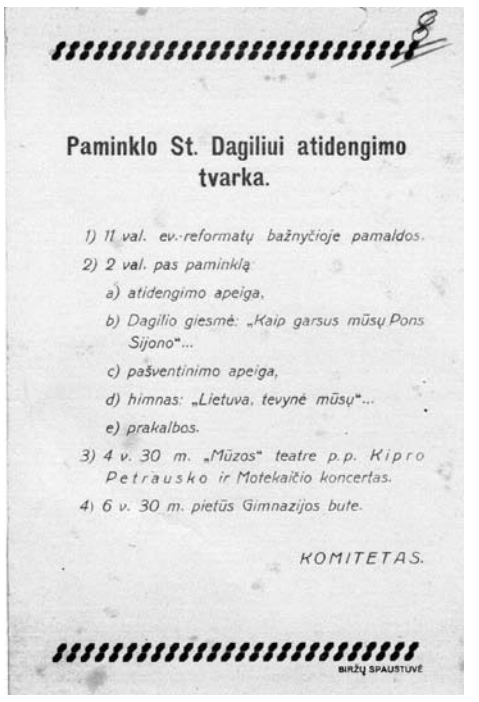
Tad galima tvirtinti, jog gilaus patriotinio jausmo skatinamas S. Dagilis vienas pirmųjų iš negausios ano meto lietuvių šviesuomenės įsijungė į tautinio atgimimo sąjūdį, kurio vairą į savo rankas ėmė pobaudžiavinio lietuviško kaimo raidos iškelti lyderiai, Mykolo Biržiškos taikliai pavadinti „didžiaisiais mužiksūniais“. Tarp jų vienas pirmųjų buvo S. Dagilis, intuityviai suvokęs realią brolių tautiečių padėtį ir pasišventęs dirbti jų labui. Kaip akcentavo ir „didysis mužiksūnis“ Petras Vileišis: „Ponuliai, dirbkime! Ką norite, dirbkite, bet tik liaudies naudai, kad ir praščiokėliai būtų bent kiek apsišvietę ir bent kiek pasiturėtų. Nebus iš ko, tai nė idėjiškai liaudis nepakils... O jei pakils, tai jokio jungo nenusimes, ir pati niekaip nesusitvarkys. Geriausia dabar politika – jokios politikos! Dirbkime tik kultūros ir ekonomikos darbą, o kai viso to padaugės, tai ir politikos atsiras savaime...“[7]

Taip ir dirbo S. Dagilis, pasak sūnėno Jono Yčo, „kaip tikras romantikas, savo protą įsmeigęs į mokslus“ apie savo tautą ir jos kalbą[8]. Kraštietis Jokūbas Mikelėnas stebėjosi jo kūrybinio darbo sąlygomis: „Dagilis rašė visai vienas, nebuvo nei su kuo pasitarti, nei kam pasidžiaugti. Nebuvo nei lietuviško laikraščio, kuriam galėtų savo eilėraščius pasiųsti. Net arti draugų neturėjo. Vienas, vienas tarp svetimų, rusų ir ukrainiečių, Dagilis rašė lietuviams.“[9]

Rašyti S. Dagilis pradėjo apie 1870 m., t. y. dar studijuodamas Peterburgo istorijos

Aušrininko, poeto ir pedagogo Stanislovo Dagilio paminklo (skulpt. Ana Gronskaja) atidengimo iškilmės 1923 m. rugsėjo 2 d. Biržuose. P. Ločerio nuotr.

Paminklo St. Dagiliui atidengimo tvarka.

1) 11 val. ev.-reformatų bažnyčioje pamaldos.
2) 2 val. pas paminklą
a) atidengimo apeiga,
b) Dagilio giesmė: „Kaip garsus mūsų Pons Sijono“...
c) pašventinimo apeiga,
d) himnas: „Lietuva, tevynė mūsų“...
e) prakalbos.
3) 4 v. 30 m. „Mūzos“ teatre p.p. Kipro Petrausko ir Motekaičio koncertas.
4) 6 v. 30 m. pietūs Gimnazijos bute.

KOMITETAS.

BIRŽŲ SPAUSTUVĖ

ir filologijos institute. Svarbiausios temos buvo Lietuva, jos žmonės, lietuvių kultūra. Rašė Peterburgo ir Maskvos laikraščiams – „Golos“, „*Ruskij viestnik*“, „*Sovremennyja izviestija*“, „St. Peterburgskija viedomosti“. Pasirašydavo pilna pavarde, ar tiktai „D“ raide, ar įvairiais pseudonimais[9]. Deja, šie S. Dagilio raštai dar nėra ištirti ir Lietuvos skaitytojams neprieinami.

Gavęs žinią, kad 1879 m. Tilžėje įkurta Lietuvių literatūros draugija (*Litauische literarische Gesellschaft*), S. Dagilis užmezgė su ja ryšius. Draugija įkurta vokiečių mokslininkų (Adalberto Becenbergerio ir kt.) iniciatyva, rinko lietuvių tautosakos, etnografijos, liaudies dailės dalykus, leido tęstinį mokslinį leidinį „*Mitteilungen der litauischen Gesellschaft*“. Draugijai priklausė įvairių tautų mokslininkai bei kultūros veikėjai: vokiečių – A. Becenbergeris (*Bezzenberger*), Georgas Neselmanas (*Nesselmann*), lenkų – Janas Boduenas de Kurtenė (*Baudouin de Courtenay*), rusų – Filipas Fortunatovas, lietuvių – Silvestras Baltramaitis, Jonas Basanavičius, Antanas Baranauskas, Jonas Šliūpas, Eduardas Volteris ir kt. S. Dagilis siuntinėjo draugijai savo gimtinėje surinktas dainas ir pasakas. 1881 m. jis buvo priimtas 187-uoju draugijos nariu.

J. Yčas rašė, jog jis yra skaitęs S. Dagilio siųstų Lietuvių literatūros draugijai dainų lydraštį, „kur taip ir žėri didis savo gimtojo kampelio mylėjimas“. S. Dagilis rašęs, jog paskelbus spaudoje G. Neselmano ir kitų mokslininkų surinktas lietuviškas dainas, ten nieko neradęs apie biržietiškas dainas. Kad neatrodytų, tarytum biržiečiai „neturėtų akvatos ant dainų“, jis siunčiąs 23 dainas, „dėl prabos“. Jeigu draugija pripažinsianti jas vertas esant, tuomet galėsiąs ir daugiau atsiųsti. Siunčiamoms dainoms S. Dagilis parašė komentarus, suskirstė jas pagal turinį, atsiradimo laiką ir pan. „Gana ilgokas rašinys“, – pastebi J. Yčas[10]. J. Mikelėnas pažymi, jog po S. Dagilio mirties buvo rastas sąsiuvinis gražiai surašytų dainų su prierašu: „Dainos, kurios prieš 40 metų buvo dainuojamos Mažutiškių apylinkėje.“[11]

„Visa savo siela aušrininkas“

Pradėjus 1883 m. eiti „Aušrai“ – pirmajam lietuvių tautinio atgimimo laikraščiui – S. Dagilis tampa ne vien uoliu jo skaitytoju, bet ir bendradarbiu bei platintoju. Nors „Aušra“ neturėjo aiškios ateities programos, politinių klausimų nesvarstė, tačiau jos tikslai buvo aiškūs: „… parodyti lietuviams, kas jie buvo praeity, kaip yra spaudžiami dabarty ir kokią turi susikurti sau ateitį.“[12] Daug dėmesio skirdama praeičiai „Aušra“ norėjo sužadinti tautišką lietuvių savigarbą ir savo krašto meilę. Taip pat kėlė savo kalbos meilę, rodė, kad ji ne tik ne menkesnė už kitas kalbas, bet daug kuo net pranašesnė. Kalbėdama apie dabartį, kėlė lietuviams ir jų kalbai daromas skriaudas mokyklose ir administracijos įstaigose, peikė lenkinimą per bažnyčias, pasisakė už spaudos laisvės sugrąžinimą. Žodžiu, didžiausias „Aušros“ tikslas buvo taip paveikti lietuvius, kad jie *visada ir visur jaustųsi lietuviai.*

S. Dagilis visa savo esybe pasišventė šiems „Aušros“ tikslams. J. Tumas-Vaižgantas sakė, kad jis „… visa savo siela aušrininkas“[13]. Tiesa, šaltiniuose nerasta duomenų apie konkrečius S. Dagilio ryšius su „Aušros“ leidėjais. M. Yčas užsimena, kad dėdė laikraštį gaudavęs Sumuose, per atostogas kartu su kitais draudžiamais lietuviškais leidiniais atsiveždavęs į Mažutiškius ir duodavęs kraštiečiams skaityti[14].

Glaustai apie S. Dagilio publikacijas „Aušroje“. 1883 m. 8–10 numerio „Gromatų skardinėje“ buvo išspausdintas toks atsakymas: „Dagilis. Už gražų rasztą dėkui; kad taip visi virai butu apsukrus! Raszik tiktai toliaus.“ Tai buvo padėka ir pagiriamasis žodis už straipsnį-studijėlę „Lietuvių raszliava. A. Kada imta spausdinti lietuviszkas kningas ir ar stabmeldžiai lietuviai turėjo supratimą apie rasztą“, kurią laikraštis išspausdino 1884 m. 1–3 numeryje. Raidė „A“ rodytų, kad tai buvo pirmoji didesnio rašinio dalis, tačiau jo tęsinys nepasirodė.

MŪSŲ SPARNAI

LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ ŽURNALAS

ĮSTEIGTAS 1881 1972 GRUODIS Nr. 12

STANISLOVAS DAGILIS

---

[1] J. Tumas. *Lietuvių literatūros paskaitos. Aušrininkų grupė*. Kaunas. 1924, p. 195-196.
[2] M. Yčas. A. a. profesorius St. Dagilis. *Lietuvių balsas*, 1917 m. rugpjūčio 20 d.
[3] J. Tumas. Min. veik., p. 197.
[4] Памятная книжка Императорскаго С.- Петербургскаго историко-филологичекаго института за 1902–1912 годы. С.- Петербург, 1912, стр. 11.
[5] J. Tumas. Min. veik., p. 201.
[6] Ten pat, p. 198-199.
7 J. Tumo-Vaižganto pamokslas per Petro Vileišio laidotuves 1926 m. rugpjūčio 16 d. *Vaižganto raštai*, t. 12: Aušrininkai, šviesininkai. Kaunas, 1929, p. 129–135.
[8] Prof. J. Yčas. Dagilis ir mokslas. *Biržų žinios*, 1923 m. kovo 18 d.
[9] Dr. J. Mikelėnas. Stanislovas Dagilis (20 metų nuo jo mirties proga). *Sėjėjas*, 1935 m. lapkričio 10 d.
[10] J. Tumas. Min. veik., p. 206.
[11] Prof. J. Yčas. Dagilis ir mokslas. *Biržų žinios*, 1923 m. kovo 18 d.
[12] Dr. J. Mikelėnas. Stanislovas Dagilis. 1843–1915 (110 metų gimimo sukakčiai paminėti). *Mūsų sparnai*, 1953, Nr. 4, p. 29.
[13] *Lietuvos istorija*. Red. A. Šapoka. Kaunas, 1936, p. 501.
[14] J. Tumas. Min. veik., p. 219.

Tęsinys kitame numeryje

Tėviškės aušra

Nr. 9 (9) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2015 m. gruodis

Kauno „Aušros“ gimnazijos istorija

Kauno „Aušros“ gimnazijai – 100 metų

Zigmas TAMAKAUSKAS, Kauno miesto savivaldybės Švietimo tarybos narys, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio štabo viršininko pavaduotojas

Neseniai Lietuva minėjo pirmosios lietuviškos gimnazijos įkūrimo Vilniuje šimto metų sukaktį. Tais pačiais 1915 m. po mėnesio būsimo Vasario 16-osios akto signataro spaustuvininko Saliamono Banaičio pastangomis pradėjo savo darbą pirmoji lietuviška Kauno gimnazija. Jos direktoriumi tapo kunigas, teologijos mokslų daktaras Klemensas Šova, dažniausiai įvardijamas kaip Klemensas Šovys (jo antkapiniame paminkle Šiaulių senosiose kapinėse taip pat įrašyta: „kunigas dr. Klemensas Šovys…“), sąmoningas lietuvių tautinio judėjimo aktyvus dalyvis. Be savo daugybės visuomeninių darbų, gimnazijoje dar dėstė tikybą ir vokiečių kalbą, vėliau aktyviai dalyvavo Lietuvos kariuomenės veikloje – 1939 m. jam buvo suteiktas ginkluotųjų pajėgų prelato titulas, vokiečių okupacijos metais buvo vienas iš didelio pulko dvasininkų, gelbėjusių žydų tautybės žmones. Antrasis gimnazijos direktorius buvo Pranas Dovydaitis, žinomas kaip Ateitininkijos ideologas, Vasario 16-osios akto signataras, profesorius, daugybės kultūros, religijos, filosofijos mokslo darbų autorius ir redaktorius, sovietinės okupacinės valdžios suimtas ir 1942 m. Severouralsko lageryje sušaudytas. Septynerius metus – nuo 1923 iki 1930 m. – gimnazijai vadovavo taip pat Vasario 16-osios akto signataras profesorius Mykolas Biržiška. Ir vėliau keitėsi direktoriai, bet gimnazijos kryptis iki sovietinės okupacijos išliko ta pati – išsilavinusio lietuvio auginimas, tautinio sąmoningumo brandinimas. Dabartinė gimnazijos direktorė – Nerija Baltrėnienė yra aštuoniolikta šios mokymo įstaigos vadovė.

1923 m., minint dr. Jono Basanavičiaus redaguoto laikraščio „Aušra“ 40-ties metų sukaktį, gimnazijai buvo suteiktas daug ką įpareigojantis „Aušros“ vardas. Gimnazijos mokiniai aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje, kūrė ir savo mokyklos tradicijas, kurias ne retai perimdavo ir kitos mokyklos. Pavyzdžiui, 1919 m. gimnazija tapusi valstybine pirmoji įvedė uniformas. Aušrokai pirmieji (1926 m., likus 100 dienų iki mokslo metų pabaigos) pasikvietę garbingų svečių surengė šimtadienio vakarėlį su pritaikyta menine programa. Nuo 1927 m vadinamą šimtadienį pradėjo švęsti ir kitos Lietuvos mokyklos. Gimnazijos mokiniai garsėjo ir savo sportiniais pasiekimais, ypač krepšinio komanda. Gimnazijos leistuose įvairiuose periodiniuose laikraštėliuose reiškėsi mokinių kūrybinė mintis. Šios gimnazijos suole pirmosios literatūrinės patirties sėmėsi rašytojas, aktorius ir režisierius, vienas pirmųjų lietuvių modernistinės dramos kūrėjų Antanas Škėma. Čia pasirodė bene pirmieji Jono Aisčio ir Antano Miškinio eilėraščių posmai. Okupavus Lietuvą, Jonas Aistis atsidūrė JAV, kur rengė okupuotos Lietuvos periodikos ir knygų apžvalgas, dirbo Kongreso bibliotekoje, o Antanas Miškinis, įsitraukęs į Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veiklą, patyrė sovietinio gulago baisybes. Okupantas ištrynė ir turėtą gimnazijos pavadinimą, pakeisdamas jį savos ideologijos ženklu. Paskirti sovietinės valdžios *partokratai* stengėsi užgniaužti bet kokį ryškesnės tautinės minties pasireiškimą, stengėsi didinti pionierių ir komjaunuolių mokykloje skaičių, nesidrovėdami taikyti įvairių spaudimo priemonių ne tik mokiniams, bet ir klasių auklėtojams, tėvams. Šlubuojančiam *komsorgui* Kavaliauskui kartais pavykdavo užverbuoti vieną kitą vyresnioką, kad šis jėga atitemptų žemesnių klasių mokinį į pirmame aukšte įrengtą vadinamą „raudonąjį kampelį“ agitaciniam pokalbiui stoti į sovietų primestas komunistines organizacijas. Taip bandė „suagituoti“ ir mane stoti į pionierius: po pamokų leidžiantis laiptais žemyn link centrinio išėjimo, du mokiniai stvėrė mane už rankų bandydami nusitempti pas minėtą *komsorgą*, bet man pavyko išsisukti – tik liko tokios „agitacijos“ žymė – suplėšytas drabužis… Už suplėšytą drabužį maniau nuo tėvų gausiu barti, tačiau paaiškinus, kas nutiko, tėvai tik pagyrė už mano pasipriešinimą *komsorgo* užmačioms. Vėliau mano mamą, kad būčiau pionieriumi, agitavo pati klasės auklėtoja I. P., sakydama, kad jai reikalingas tik pionierių skaičius klasėje, o ne idėja, net žadėjo nekreipti dėmesio į mano patarnavimą šv. Mišioms Šaričių bažnyčioje. Sakė, kad daug lankančių bažnyčią vaikų yra pionieriai, tik klasėje per sovietines šventes užsiriša tuos pionieriškus kaklaraiščius (tuos kaklaraiščius mokiniai vadindavo „silkėmis“). Tačiau ir ši agitacija nepadėjo. Mokykloje nebuvau nei pionierius, nei komjaunuolis. Čia pat prisimenu buvusio *kompartijos* sekretoriaus, tapusio Lietuvos Respublikos Prezidentu Algirdo Brazausko žodžius: „... įsitikinusių komunistų toje partijoje buvo tik mažytis procentas[…] Dauguma tik vaidino komunistinį spektaklį…“ Man pačiam, jau būnant vyresniojoje klasėje, teko matyti, kaip mūsų fizikos mokytojas – kompartijos narys – kartais per pamokas darydavęs ateistines užuominas M., slapta Kauno arkikatedros bazilikos zakristijos koplytėlėje priėmė bažnytinę santuoką. Vėliau jis, siekdamas karjeros, klusniai vykdė čekistinius nurodymus. Rusų kalbos mokytojas komunistas R. būdavo siunčiamas Kūčių vakarą į mokyklos mokinių namus tikrinti, ar namuose nešvenčiamos Kūčios. Tik tas šnipinėjamas jo šeimininkams maža duodavo naudos: mokinių tėvai, kaip ir mokiniai, žinojo mokytojo silpnybę alkoholiui – pirmuose jo apsilankymo namuose būdavo gerokai pavaišinamas tuo gėrimu, į kitus eidavo jau gerokai įkaušęs, o dar toliau jo svirduliuojančio niekas neįsileisdavo… Prieš sovietines šventes mokytojui Ilgūnui būdavo nurodyta su mokiniaiss repetuoti, kaip reikės eiti tose priverstinėse šventinėse demonstracijose – vietoje kūno kultūros pamokų kelis kartus žygiuodavome per gatves. Eidami pro įrengtą tribūną greta Karo muziejaus, Donelaičio gatvėje, turėjome į *partokratinius* šūkius atsakyti – „valio“. Tačiau jau per pačią vadinamą šventinę eiseną vietoje „valio“, sušukdavome „namo, namo…“ Dažnai pabėgdavome pro užpakalines duris ir nuo tų įkyrių ideologinių minėjimų. Centrines duris saugodavo mokytojai su budinčiais mokiniais. Vienais metais mūsų klasė buvo pirmame aukšte, jos langai atsidarydavo I. Kanto gatvės pusėje. Tuo mes puikiai pasinaudodavome iššokdami pro langus.

Prie Nežinomo Kareivio kapo. Priekyje – Atkuriamojo Seimo Pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis, Sausio 13-osios brolijos Garbės pirmininkė Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, LLKS štabo viršininko pavaduotojas Zigmas Tamakauskas

Baigiau mokyklą 1955 m. su paskutine berniukų laida. 1954 m. mokykla tapo mišri, ji buvo „sujungta“ su antra mergaičių vidurine mokykla. 1988 m. mokyklą įsiūbavo Sąjūdžio banga – joje pradėjo veikti šio visuomeninio judėjimo rėmimo grupė. Nepriklausomybės atkūrimo išvakarėse (1989) mokyklai grąžintas garbingas „Aušros“ vardas, o 1998 m. mokyklai vėl suteiktas gimnazijos statusas.

Įvairių žanrų garsūs menininkai – Vytautas Kasiulis, V. Valius, R. Antinis, V. Stauskas, J. Mačiūnas, R. Verba, V. Žalakevičius, L. Zelčius, G. Padegimas, jaunystėje buvęs ministrantu Mokinių bažnyčioje kompozitorius M. Tamošiūnas, K. Kaveckas, R. Geniušas, mokslo darbuotojai A. Butkus, Limas Kupčinskas, LR Seimo narys Rytas Kupčinskas, krepšininkas Stepas Butautas ir daugelis kitų – tai vis „Aušros“ gimnazijos auklėtiniai. Mano bendraklasis, jaunystės laikų draugas Algimantas Cimbolaitis taip pat garsėjo savo literatūriniais sugebėjimais, išleido keletą savo poezijos knygų. Buvusiam gimnazijos kapelionui prelatui Stanislovui Jokūbauskiui už žydų vaikų gelbėjimą suteiktas Pasaulio teisuolio vardas. Gimnaziją baigė ir trys Kovo 11-osios akto signatarai. Iš jų buvęs Lietuvos Sąjūdžio vedlys, Atkuriamojo Seimo Pirmininkas profesorius Vytautas Landsbergis.

Kauno „Aušros“ gimnazija švenčia savo veiklos 100 metų jubiliejų. Šventė prasidėjo šv. Mišiomis Kauno arkikatedroje bazilikoje, kur buvo prisiminti visų kartų gimnazijos mokytojai ir mokiniai. Iš katedros didžiulė aušrokų ir jų artimųjų eisena, stabtelėjusi prie savo pasipuošusios gimnazijos, nužygiavo Laisvės alėja link Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelio. Čia jautrias kalbas pasakė gimnazijos direktorės pavaduotoja ir buvęs aušrokas profesorius Vytautas Landsbergis. Pagerbus žuvusius dėl Lietuvos laisvės, gėles padėjome prie Nežinomo Kareivio kapo ir prie Laisvės paminklo. Tolimesnis jubiliejaus renginys „Aušros spindulių apšviesti“ vyko VDU Didžiojoje salėje. Šventinį susirinkimą savo sveikinimo žodžiu pradėjo gimnazijos direktorė Nerija Baltrėnienė. Ji išsamiai nušvietusi gimnazijos nueito kelio istoriją bei pabrėžusi jos gilias lietuviškumo tradicijas, garbingiems svečiams įteikė Gimnazijos 100-mečio medalius. Dideliam būriui gimnazijos mokytojų buvo įteikti Švietimo ir mokslo ministerijos, miesto savivaldybės bei Švietimo ir ugdymo skyriaus padėkos raštai. Savo prisiminimais iš gimnazistinių laikų pasidalijo pirmasis atkurtos Nepriklausomos Lietuvos vadovas profesorius Vytautas Landsbergis, Prezidentas Valdas Adamkus ir kiti. Sveikinimo žodį tarė Kauno meras Visvaldas Matijošaitis. Meninę programą atliko gimnazijos mokiniai. Malonų siurprizą padarė profesorius Vytautas Landsbergis, paskambinęs keletą M. K. Čiurlionio fortepijoninių etiudų.

Tolimesnis prisiminimų bei pabendravimo vakaras vyko pačioje gimnazijoje. Prasmingai praėjo diena. Labai įsimintini liko Prezidento Valdo Adamkaus pasakyti žodžiai: „Ši mokykla man davė ne tik matematikos, istorijos ar geografijos žinių, čia aš gavau vertingus gyvenimo pagrindus: žmogiškumą, patriotizmą, tautinį orumą… Palinkėsime gimnazijai, jos vadovybei, mokytojams bei mokiniams visada siekti šių nekintamų dvasinių vertybių, prisikėlusios Tėvynės aušros spindulių, savo tautinių šaknų geresnio pažinimo ir stiprinimo.“

Aldonos Grigaitienės ir Norberto Skokausko nuotr.

Šventinė aušrokų eisena

VDU salėje kalba gimnazijos direktorė Nerija Baltrėnienė

Susirinkusiuosius sveikina profesorius Vytautas Landsbergis

Tėviškės aušra

Nr. 9 (9) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2015 m. gruodis

Rytų Lietuvos mokyklos

Integruotas lietuvių kalbos ir matematikos renginys „Skaičiai tautosakoje“

Dabar, kai gyvename kupiname naujovių ir galimybių pasaulyje, dažnai pamirštame tautosaką. Daugelis vis skubame, lekiame ir net nesusimąstome, kad tiek daug dar nežinome. Laisvalaikiu mieliau domimės naujovėmis, bet ne liaudies menu. Retai kada sumanome surengti popietę, kurios tema būtų kuri nors tautosakos rūšis.

O pas mus, Vilniaus r. Paberžės ,,Verdenės“ gimnazijoje, lapkričio 25 d. vyko integruotas lietuvių kalbos ir matematikos renginys ,,Skaičiai tautosakoje“. Renginyje, kurį organizavo lituanistai ir matematikai, dalyvavo ne tik mūsų gimnazijos mokiniai, bet ir mokytojai. Sulaukėme nemažai svečių iš kitų Vilniaus rajono gimnazijų ir mokyklų.

Renginio tikslas – dar kartą paminėti Etnografinių regionų metus, skatinti jaunąją kartą domėtis lietuvių tradicine kultūra, populiarinti liaudies kūrybą, integruoti skirtingus mokslus – matematiką ir tautosaką – bei telkti gimnazijos bendruomenę.

Tautosaka mus nukelia į giliausią ir pirmykštę poezijos kūrybos šaknį, kada žmogus kaip kūdikis pirmą kartą atvėrė akis į platųjį pasaulį ir pirmaisiais garsais pareiškė savo vidaus nusiteikimą. Lietuvių tautosakoje gausu skaičių: pasakose, dainose, mįslėse, patarlėse, skaičiuotėse. Per muzikos pamokas dainuojame liaudies dainas, mažesni būdami skaitėme daug pasakų, minėme mįsles. Ir dabar mėgstame pašmaikštauti anekdotais ir sąmojais, paironizuoti patarlėmis ir priežodžiais. Ir gal tik kartais susimąstome, koks tai paslaptingas pasaulis, pradėjęs formuotis nuo seniausių laikų. O jis vertas dėmesio! Todėl ir kilo mintis lietuvių tautosakoje atrasti matematinių dalykų.

Renginio dalyviai, žaismingai ir nuotaikingai žiūrovams papasakodami apie dainuojamąją, pasakojamąją ir smulkiąją tautosaką, akcentavo, kad kiekvienos rūšies tautosakos kūriniuose gausu skaičių, kurie turi svarbią reikšmę. Juk pasakose gausu matematinių dalykų: reikia atlikti tris sunkius darbus, nukauti devyngalvį slibiną, išvaduoti dvylika brolių, juodvarniais lakstančių, ar nukeliauti už devynių jūrų, devynių marių. Be to, pasak pristatymą apie skaičius pasakose paruošusios gimnazistės Auksės Bukauskaitės, šiuose tautosakos kūriniuose randami skaičiai turi ypatingą magišką reikšmę.

Lietuvių liaudies dainos – turtingiausia, savičiausia, vertingiausia lietuvių tautosakos dalis. Lietuvių liaudies dainose atskleidžiamas vidinis žmogaus pasaulis, todėl dainos dar vadinamos liaudies lyrika. Jos pasižymi ne tik lyrizmu ir meninių priemonių gausa, bet dažna daina neapsieina ir be įvairių skaičių.

Integruoto renginio vedėjai ir dalyviai.

Svečiai iš aplinkinių gimnazijų

Išklausę 2 G klasės mokinės Dianos Šluinskos pristatymą apie dainuojamąją tautosaką, mes dar kartą įsitikinome, kad dainos, paliktos protėvių, yra didelis turtas. Jos pasakoja, kaip senais laikais žmogus gyveno, dėl ko džiaugėsi ar liūdėjo, kur ieškojo tvirtybės ir jėgų, o skaičiai liaudies dainų tekstuose liudija, kad matematika mūsų protėviams iš tikrųjų buvo ne svetimas dalykas.

Na, o mįslės, minklės bei šiai kategorijai priskiriami galvosūkiai pagal funkciją yra matematiniai uždaviniai, tradiciškai gyvavę kaip varžymosi forma. Svarbiausi mįslių požymiai, išskiriantys jas iš kitų smulkiosios tautosakos žanrų, yra šie: dvinarė struktūra ir būtinybė pateikti atsakymą į pirmojoje dalyje iškeltą klausimą. Lietuvių tautosakos tyrimuose iki šiol mįslėmis vadinta siauresnė aibė – vadinamosios tikrosios, grynosios arba objektų mįslės.

Mokiniai sekė pasakas, kuriose gausu skaičių, kartu su specialiąja pedagoge J. Skupiene grojo gitaromis ir dainuodami minė mįsles žiūrovams, demonstravo savo sugebėjimus sakydami greitakalbes bei skaičiuotes. Salėje sėdintys žiūrovai aktyviai dalyvavo renginyje, nes galėjo minti mįsles, skaičiuoti pasakose paminėtus skaičius, miklino savo liežuvius sakydami greitakalbes. Nuo gimnazistų neatsiliko ir mūsų lietuvių kalbos mokytojos M. Prusakaitė – Semionova ir V. Kaziūnienė, jos su specialiąja. pedagoge J. Skučiene atliko lietuvių liaudies dainą ,,Ar aš tau, sese, nesakiau“. Renginys baigėsi daina ,,Tūkstantis žingsnelių“, dainavo ir renginio dalyviai, ir svečiai.

Renginio metu, apžvelgdami visus tris lietuvių tautosakos žanrus – dainuojamąją, pasakojamąją ir smulkiąją tautosaką – įsitikinome, kad tautosaka buvo ir lieka svarbiausias mūsų šalies turtas, kad turime džiaugtis ja, branginti, saugoti, puoselėti ir perduoti visa tai ateinančioms kartoms. Be to, tikrai pavyko įrodyti, kad tokie du nesuderinami dalykai –- matematika ir tautosaka – puikiai dera tarpusavyje.

Lina MIKUTYTĖ,
lietuvių kalbos mokytoja metodininkė,
Marijana PRUSAKAITĖ-SEMIONOVA,
lietuvių kalbos vyresnioji mokytoja,
Violeta KAZIŪNIENĖ,
lietuvių kalbos mokytoja,
Stasė KORSAKOVIENĖ,
matematikos mokytoja metodininkė
Violetos Kulikovskos nuotr.

Tolerancijos mokėmės tarptautinėje stovykloje

Rasa MIDVERIENĖ, anglų kalbos mokytoja metodininkė, Turgeliai

2015 m. lapkričio 16 d. Turgelių „Aistuvos“ gimnazijoje vyko Tarptautinės tolerancijos dienos minėjimas. Minėjimo metu vyko trumpa diskusija „Kas yra tolerancija?“, kurią vedė gimnazijos socialinė pedagogė Aurelija Jančioraitė. 6 klasės mokinės Anastasija Bralkovskaja, Margarita Terek, 7 klasės mokinė Laura Aleksaitė, 8 klasės mokiniai Ieva Voverytė ir Deivid Tyškevič kartu su mokytoja Rasa Midveriene parengė pristatymą ir prisiminė žavingiausias akimirkas iš vasarą vykusios Tolerancijos stovyklos. Po gražių prisiminimų visi gimnazijos mokiniai nuo pačių mažiausių iki didžiausių sudarė spalvingą mozaiką iš skirtingų šalių vėliavų taip išreikšdami toleranciją skirtingoms tautoms, rasėms, religijoms ir pažiūroms.

Šis renginys paskatino prisiminti šių metų vasarą, rugpjūčio 2-8 d., kai trijų Baltijos valstybių atstovai iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos – š eši mokytojai, du Lietuvos edukologijos universiteto studentai savanoriai Ignas Žilinskas ir Tomas Aleknavičius ir trisdešimt 11–13 metų mokinių – turėjo galimybę savaitę praleisti kartu, mokytis tolerancijos ir tobulinti anglų kalbos įgūdžius Baltijos šalių tolerancijos stovykloje „Tolerancijos ugdymas per anglų kalbos mokymą“ , vykusioje Dvarčėnų dvare, Alytaus rajone. Šią prasmingą stovyklą organizavo ir rėmė JAV ambasada Vilniuje ir Lietuvos anglų kalbos asociacija.

Prieš atvykdami į šią stovyklą visi 6 mokytojai ir savanoriai susitiko Vilniuje, Lietuvos edukologijos universitete, į mokymus, kuriems išradingai ir įdomiai vadovavo LAKMA (Lietuvos anglų kalbos mokytojų asociacija) valdybos narė Nida Burneikaitė, o visus mus per mokymus ir stovyklos metu globojo LAKMA prezidentė Eglė Petronienė. Visi kartu intensyviai dirbome ir rašėme stovyklos programą, dalydamiesi savo patirtimi, kūrybingai sudarinėjome užduotis būsimiems stovyklos dalyviams.

Ši stovykla buvo iššūkis ne tik mokytojams, bet ir mokiniams, kurie atvyko iš skirtingų šeimų, būdami skirtingų tautybių, pažiūrų, nuomonių ir tikėjimų. Visi kartu mokėmės būti tolerantiški, t. y., būti draugiškikais, gerbti vieni kitus, būti pakantūs vieni kitiems. Šių dalykų mokėmės per įvairias veiklas, bendraudami anglų kalba. Stovyklos dalyviai susipažino su valstybių ir tautų panašumais ir skirtumais, mokėsi pasakyti paprastas frazes skirtingomis kalbomis, buvome labai tolerantiški mus supančiai aplinkai ir gamtai, tobulinome rūšiavimo įgūdžius, vykome pasigrožėti Merkinės apylinkėmis. Stovykloje žaidėme įvairius žaidimus, kūrėme istorijas, mokėmės komandinio darbo, susipažinome su tarptautinėmis organizacijomis, ir jų veikla ir svarba pasaulio bendruomenėje. Kiekvieną dieną su nekantrumu laukdavome svečių, kurie maloniai bendravo ir patirtimi dalijosi su mūsų stovyklos dalyviais ir mokytojais. Mus aplankė JAV alumni dr. Vytautas Silius, Jelena Grigorjeva, Danguolė Kiznienė, fotografas Andrew Mikšys ir LRT radijo žurnalistai Živilė Kropaitė ir Vaidas Saldžiūnas. Juos kiekvieną dieną lydėjo ir mūsų pasiekimais domėjosi JAV ambasados Vilniuje darbuotoja Inga Sidrys.

Dėkojame JAV ambasadai Vilniuje ir Lietuvos anglų kalbos mokytojų asociacijai už suteiktą galimybę tobulėti, susirasti draugų ir bendraminčių.

Stovyklos dalyviai, savanoriai ir mokytojai prieš išvažiuojant iš stovyklos.
Rasos Midverienės nuotr.

Lietuviškų atvirukų leidybos istorija

Atvirukų lietuvių kalba leidyba Rusijoje 1905–1917 m.

Dr. Arida RIAUBIENĖ, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro bibliografė, Vilnius

Pastaruoju metu išaugo susidomėjimas senaisiais atvirukais. Spaudoje vis dažniau pasirodo publikacijų, nagrinėjančių konkrečios temos arba tam tikro istorinio laikotarpio atvirukus[1]. Kiekvienas atvirukas arba atvirlaiškis atstovauja tam tikrai istorinei epochai. Lietuvos istorijos momentus atspindintys atvirukai, žymių visuomenės veikėjų atvaizdai, etnografiniai atvirukai leidžia sugrįžti į praeitį ir vertinti ją. Žiūrėdami į prieš šimtmetį pasirodžiusį vietovės vaizdą ir į tai, ką matome dabar, ieškome panašumų ir skirtumų.

Šiame straipsnyje apžvelgiama atvirukų lietuvių kalba leidyba Rusijoje 1905–1917 m., pateikiami įdomesni atvirukų išleidimo atvejai. Nagrinėjamojo laikotarpio atvirukų leidybą lėmė visuomeninio, kultūrinio gyvenimo aktualijos. Lietuviškus atvirukus Rusijoje leidusius leidėjus galima suskirstyti į 2 grupes: visuomeniniai leidėjai ir privatūs asmenys. Apžvelgsime visuomeninių leidėjų grupę.

Po 1905-07 metų suintensyvėjo tautinis sąjūdis, buvo legalizuota lietuviška spauda. Nemaža dalis lietuvių jaunimo studijavo didžiuosiuose Rusijos imperijos miestuose – Maskvoje, Peterburge. Studentai būrėsi į draugijas. Štai tokį Peterburgo vaizdą 1911 m. piešė „Lietuvos žinių“ literatūros ir mokslo nemokamas priedas „Aušrinė“ – „daugybė visokių institutų, aukštųjų mokyklų, kursų, verdąs, kunkuliuojąs gyvenimas, jaunos mintys, nuomonių kova.“[2]

Apie 1894 m. Peterburgo universiteto Gamtos fakultete studijavo aktyvus XIX a. pab.–XX a. pr. lietuvių tautinio judėjimo veikėjas P. Višinskis. Studijų metais jis dalyvavo lietuvių studentų draugijos veikloje, rašė dienraščiams „Ūkininkas“ ir „Varpas“. Įamžindami P. Višinskio atminimą, Peterburgo studentai 1910 m. išleido atviruką su jo portretu. Atvirukui panaudota 1892 m. Užventyje daryta P. Višinskio fotografija. Ši vietovė pasirinkta neatsitiktinai – Užvenčio apylinkėse P. Višinskis rinko tautosaką, kaimo žmones mokė rašto.

Nemažiau intensyvus studentiškas gyvenimas buvo ir Maskvoje. „Viltis“ rašė, kad „1907 m. Maskvos lietuvių studentų draugijoje yra 28 nariai, iš kurių tik keturiolikai rūpi Lietuvos reikalai“[3]. 1910 m. įkurta draugija Maskvos aukštųjų mokyklų studentams šelpti vienijo kairiųjų ir liberaliųjų pažiūrų studentus. Draugija puoselėjo lietuvybę: turėjo knygyną, jos iniciatyva Vilniuje buvo leidžiamas jau mūsų minėtas laikraštis „Aušrinė“ (1910–1914). Pirmojo pasaulinio karo metais draugija turėjo apie 600 narių[4]. Draugijos sudėtyje veikė Knygų leidimo komisija, kuri be knygų leido ir atvirukus.

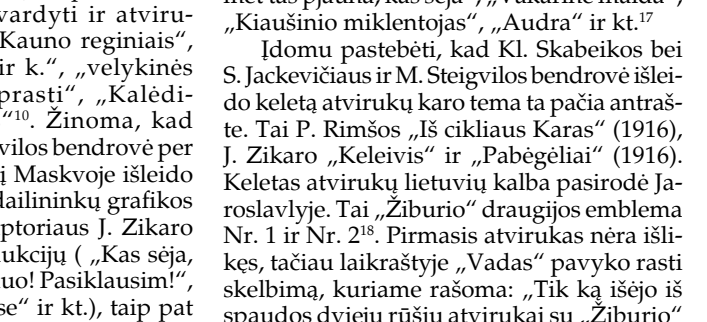
Draugija išleido ir P. Rimšos skulptūros „Filosofas“ reprodukciją. 1911 m. surengtos M. K. Čiurlionio paveikslų parodos Vilniuje ir Maskvoje bei Peterburge (1912) paskatino draugijos narius leisti šio dailininko darbų reprodukcijas. Apie 1913–1917 m. draugija išleido atviruką su M. K. Čiurlionio atvaizdu bei paveikslo iš „Jūros sonatos“ ciklo reprodukciją „Finale“, 1916 m. – paveikslų „Šaulys“ (ciklas „Zodiakas“), „Rex“, „Fantazija“ reprodukcijas. Atvirukai buvo spausdinami Maskvoje veikusioje Rygos tipolitografijoje bei spaustuvėje „Šerer, Nabholc ir Ko“ (*„Шереръ, Набгольцъ и Ко“*). Įvairių metų draugijos veiklos apyskaitose buvo užsimenama apie atvirukų su M. K. Čiurlionio reprodukcijomis leidimą. Pavyzdžiui, 1915–1916 m. draugijos veikimo apyskaitoje rašoma, kad išleista 6 000 atvirukų su Čiurlionio paveikslų reprodukcijomis, dalis jų buvo parduota dailininko parodos metu. Už juos gauta 40 rb[5]. 1917 m. „Lietuvių balse“ buvo apgailestaujama, kad atidedamas M. K. Čiurlionio spalvotų atvirukų leidimas, nes neturint pakankamai lėšų ir tinkamų spausdinimo įrengimų, tai atlikti yra sudėtinga; taip pat yra neišparduotų atvirukų iš praėjusių, t. y. 1916 m.

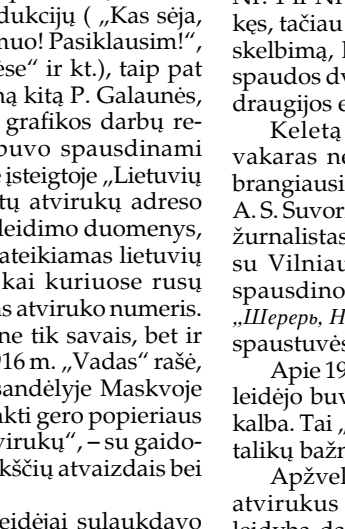
Vienas iš retesnių šios draugijos leistų vaizduojamojo meno leidinių yra atvirukas su pomirtiniu Petro Kriaučiūno portretu. Jei šiomis dienomis mirusio žmogaus atvaizdas atviruke šiurpina, tai to meto tradicijose mirčiai, kuri buvo nuolatinė karo, nepriteklių ir suiručių palydovė, buvo skiriamas ypatingas dėmesys. Šį atviruką galima pamatyti Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (F181-686), taip pat jį turi marijampolietis kolekcininkas prof. Stanislovas Sajauskas.

Atvirukų lietuvių kalba leidybos suintensyvėjimas Rusijoje pastebimas Pirmojo pasaulinio karo metais.

1914 m. lapkritį Vilniuje buvo įsteigta Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti. Vokiečiams okupavus Vilnių, dalis draugijos narių pasitraukė į Rusiją. Gausi lietuvių pabėgėlių kolonija susibūrė Peterburge. Čia kūrėsi partijos, buvo leidžiami laikraščiai, brendo lietuviškoji politinė mintis, ryškėjo krašto ateities projektai. Lietuvių pabėgėlių kultūros reikalais rūpinosi Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti 1915 m. lapkritį įsteigta Dvasios reikalų sekcija, kuri 1916 m. buvo pavadinta Kultūros ir švietimo sekcija. Iš pradžių šiai sekcijai vadovavo dailininkas A. Varnas, o jam perėjus dirbti į technikos sekciją – pedagogas Kl. Skabeika. Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti išleido apie 50 įvairių leidinių[6] – vadovėlių lietuvių pabėgėlių mokykloms, atskirų leidinėlių seriją, pavadintą „Vaikų knygynėliu“. Kol kas nėra žinoma, kiek ši draugija išleido atvirukų. Dailininkas P. Rimša atsiminimuose rašė, kad „grafika tuo metu (t. y. nagrinėjamu laikotarpiu – *A. R.*) buvo vos gimstanti, silpnutė“[7]. Ne vieną grafikos darbą teko atlikti tiems dailininkams, kurie grafikos nelaikė pagrindiniu užsiėmimu. Pradedantiems menininkams smulkūs grafikos darbai padėjo atsiskleisti bei užsidirbti pragyvenimui. Trims šimtams tūkstančių karo pabėgėlių iš Lietuvos, kurie atsidūrė Rusijoje, atvirukai buvo reikalingi kaip bendravimo priemonė su Lietuvoje likusiais artimaisiais. Štai 1917 m. vasarą „Lietuvių balse“ pasirodė žinutė apie kario Juozapo Vizbaro žūtį. Ši liūdna žinia atskriejo atviruku, kuriame buvo rašoma: „Liepos 24 d. gauta iš karo lauko atvirukas, kuriame denščikas pranešė, kad poparučikas Juozapas Vizbaras ančpuolio laiku buvo užmuštas.“[8]

Tarp privačių leidėjų Peterburge galime išskirti S. Jackevičiaus ir M. Steigvilos bendrovę. Vienas iš bendrovės savininkų - S. Jackevičius aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje – buvo Maskvos lietuvių šelpimo draugijos (1903–1914) vicepirmininkas, taip pat turėjo dirbtuvę, kurioje buvo gaminami rožiniai, škaplieriai ir kiti gaminiai. 1916 m. vasarį „Lietuvių balse“ pasirodė skelbimas: „Lietuvio Stasio Jeckevičiaus komisijoninė prekybos kontora. Turiu didelį išteklių katalikiškų maldų k. … † Šaltinių, Balandėlių, Altorėlių ir vainikėlių įvairiuose aptaisuose ir kalendorių. Rožančių, kryželių ir medalikėlių.“[9] „Prekių kainininke Stasio Jackevičiaus sandėlio Maskvoje“ (1916) tarp anksčiau minėtų prekių buvo išvardyti ir atvirukai „su gaidomis“, „su Kauno reginiais“, „su tipais“, „glensuoti ir k.“, „velykinės tautiški, glensuoti, paprasti“, „Kalėdinės tautiški glensuotos“[10]. Žinoma, kad S. Jackevičiaus ir M. Steigvilos bendrovė per savo gyvavimo laikotarpį Maskvoje išleido 22 to meto pradedančių dailininkų grafikos darbus. Tai būsimo skulptoriaus J. Zikaro 17 grafikos darbų reprodukcijų („Kas sėja, o kas pjauna“, „Kaip akmuo! Pasiklausim!“, „Vakaras“, „Kipšas rogėse“ ir kt.), taip pat bendrovė išleido po vieną kitą P. Galaunės, V. Bičiūno ir P. Rimšos grafikos darbų reprodukciją. Atvirukai buvo spausdinami 1916 m. Sankt Peterburge įsteigtoje „Lietuvių spaustuvėje“. Nespalvotų atvirukų adreso pusėje tekstas (antraštė, leidimo duomenys, pašto priemonė) buvo pateikiamas lietuvių ir prancūzų kalbomis, kai kuriuose rusų kalba; taip pat nurodomas atviruko numeris. S. Jackevičius prekiavo ne tik savais, bet ir kitų leidėjų atvirukais. 1916 m. „Vadas“ rašė, jog Stasio Jackevičiaus sandėlyje Maskvoje „[...] galima daug pasirinkti gero popieriaus užsienių darbo dailių atvirukų“, – su gaidomis, rašytojų bei kunigaikščių atvaizdais bei Kauno reginiais.“[11]

Kai kurie atvirukų leidėjai sulaukdavo spaudos kritikos. Buvo rašoma, kad atvirukus leidžia „[...] įvairūs vertelgos vien gešeftui, maža besirūpindami dailės puse. Dažniausiai negražūs, nepadorūs, skaidrių spalvų atvirukų vaizdeliai gadina tik žmonių dailės skonį ir dildo juose savosios, tautinės dailės ypatybes[...].“[12]

Leisti atvirukus, turinčius didesnę meninę vertę, pasišovė pedagogas ir vadovėlių autorius Kl. Skabeika. 1916 m. kovą „Lietuvių balse“ jis išspausdino pranešimą: „Leisiu kelias lietuvių dailininkų atvirukų serijas (bus ir velykinių). Pageidaujami atvirukų platintojai. Pardavinėtojams nuleisiu %. Kreiptis į leidėją.“[13] Dar vėliau „Lietuvių balsas“ išspausdino žinutę „Lietuvių dailininkų atvirukai“, kurioje nurodomi Kl. Skabeikos išleistų V. Bičiūno, P. Galaunės, P. Rimšos, J. Zikaro darbų atvirukai[14]. Šio leidėjo atvirukai buvo reklamuojami ir leidinio „Lietuvių kalendorius 1917 metams“ viršelyje[15]. Spauda palankiai vertino Kl. Skabeikos sumanymą. Apie atvirukus buvo rašoma, kad jie yra „visai kitos rūšies“[16]. Žinoma septyniolika Kl. Skabeikos išleistų atvirukų. Iš jų – septyni P. Galaunės, tiek pat J. Zikaro, du – P. Rimšos ir vienas V. Bičiūno atvirukas. Kl. Skabeikos leistus atvirukus spausdino „Lietuvių spaustuvė“, tipolitografija *„В. Кене и Ко“* ir *„Знаменская скоропечатня“*. Palankiai J. Zikaro darbų reprodukcijas, kurias išleido Kl. Skabeika, vertino J. Tumas-Vaižgantas. Žinutėje „Lietuvių balse“ jis nurodė šiuos atvirukus: „Nevisuomet tas pjauna, kas sėja“, „Vakarinė malda“, „Kiaušinio miklentojas“, „Audra“ ir kt.[17]

Įdomu pastebėti, kad Kl. Skabeikos bei S. Jackevičiaus ir M. Steigvilos bendrovė išleido keletą atvirukų karo tema ta pačia antrašte. Tai P. Rimšos „Iš cikliaus Karas“ (1916), J. Zikaro „Keleivis“ ir „Pabėgėliai“ (1916). Keletas atvirukų lietuvių kalba pasirodė Jaroslavlyje. Tai „Žiburio“ draugijos emblema Nr. 1 ir Nr. 2[18]. Pirmasis atvirukas nėra išlikęs, tačiau laikraštyje „Vadas“ pavyko rasti skelbimą, kuriame rašoma: „Tik ką išėjo iš spaudos dviejų rūšių atvirukai su „Žiburio“ draugijos emblemomis (žymėmis)“[19].

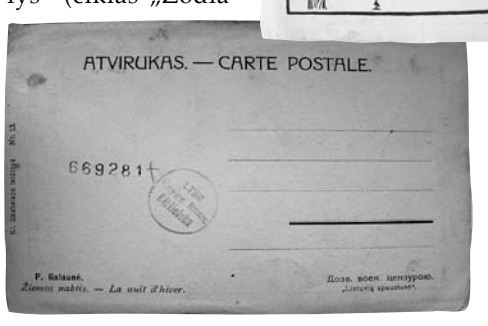
Keletą atvirukų – „Saulelė raudona, vakaras netoli“ bei „Sudiev! Kvietkeli tu brangiausias“ (1911–1912) Maskvoje išleido A. S. Suvorinas, kuris žinomas kaip rašytojas, žurnalistas, teatro apžvalgininkas, atvirukų su Vilniaus vaizdais leidėjas. Atvirukus spausdino jau mūsų minėtoje fototipijoje *„Шереръ, Набгольцъ и Ко“* Maskvoje ir kitose spaustuvėse[20].

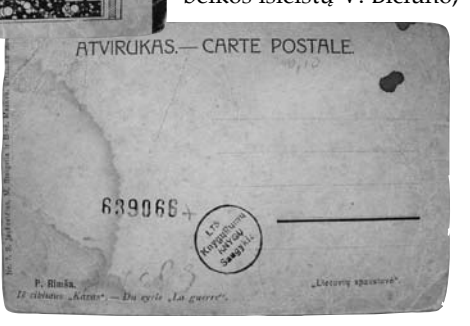
Apie 1910 m. Sankt Peterburge nežinomo leidėjo buvo išleista pora atvirukų lietuvių kalba. Tai „Kun. Kazimieras Jaunius“ ir „Katalikų bažnyčia [!] Sankt Peterburge“.

Apžvelgę 1905–1917 m. Rusijoje leistus atvirukus lietuvių kalba matome, kad jų leidyba daugiausia koncentravosi privačių leidėjų rankose. Atvirukus spausdino vietinės Maskvos, Sankt Peterburgo, Jaroslavlio spaustuvės, iš kurių didžiausias krūvis teko „Lietuvių spaustuvei“ Sankt Peterburge. Buvo leidžiamos pradedančių dailininkų grafikos darbų reprodukcijos, atvirukai skirti pasižymėjusiems asmenims, tam tikroms vietovėms bei etnografiniai atvirukai.

---

[1] Šlivinskas A. Pirmieji Lietuvos miestų atvirukai. *Tarp knygų*, 2012, nr. 10 (spalis), p. 22-27; Iš kalėdinių atvirukų istorijos. Ten pat, 2014, nr. 12 (gruodis), p. 19–22.

[2] Juodyšius V. Lietuvių studentija: Peterburgas. *Aušrinė*, 1911, nr. 15 (gruod. 20), p. 205–207. Parašas: K. J.

[3] Maskvos lietuviai studentai: [statistiniai duomenys]. *Viltis*, 1908, nr. 36 (kovo 23) (bal. 5), p. 4.

[4] Zundė P. *Kazys Bizauskas.* Chicago, Il., 1993, kn. 1, p. 47.

[5] Mokyklų moksleiv. šelpti 1915–16 m. apyskaita (Žiūr. „L. B.“ Nr. 8). *Lietuvių balsas*, 1916, nr. 93 (gruod. 4), p. 2.

[6] Stonienė V. Lietuviška knyga Pirmojo pasaulinio karo metais. *Knygotyra*, 1992, t. 18 (25), p. 35.

[7] Rimantas J. *Petras Rimša pasakoja.* Vilnius, 1964, p. 152.

[8] Lynas L. A. A. Juozapas Vizbaras. *Lietuvių balsas*, 1917, nr. 60 (189) (rugp. 16), p. 2.

[9] Lietuvio Stasio Jeckevičiaus komisijoninė prekybos kontora. *Lietuvių balsas*, 1916, nr. 12 (41) (vas. 11), p. 1.

[10] *Prekių kainininkas Stasio Jackevičiaus sandėlio Maskvoje.* [Maskva], 1916, lap. 7 (fotokopija).

11 Stasio Jackevičiaus sandėlyje Maskvoje... *Vadas*, 1916, nr. 30 (spal. 21), p. 248.

[12] Mūsų dailininkų darbo atvirukai. Kl. Skabeikos leidiniai. *Lietuvių balsas*, 1916, nr. 60 (89) (rugp. 4), p. 4.

[13] Leisiu kelias lietuvių dailininkų grafikos atvirukų serijas. *Lietuvių balsas*, 1916, nr. 26 (55) (kovo 31), p. 5.

[14] Lietuvių dailininkų atvirukai. *Lietuvių balsas*, 1916, nr. 58 (87) (rugp. 4), p. 4.

[15] *Lietuvių kalendorius 1917 metams*. [Vilnius], 1916. 96 p.

[16] Mūsų dailininkų darbo atvirukai. Kl. Skabeikos leidiniai. *Lietuvių balsas*, 1916, nr. 60 (89) (rugp. 11), p. 3.

[17] Kun. J. Tumas. Juozas Zikaras – dailininkas. *Lietuvių balsas*, 1916, nr. 89 (118), p. 3.

[18] Riaubienė A. Motiejaus Gustaičio ir Vytauto Bičiūno susirašinėjimas dėl atvirukų leidybos. *Tarp knygų*, 2014, nr. 9 (rugsėjis), p. 15–17.

[19] Tik ką išėjo iš spaudos dviejų rūšių atvirukai. *Vadas*, 1916, nr. 4 (51) (bal. 22), p. 84.

[20] *Vilniaus vaizdų atvirukai 1897–1915.* Vilnius, 2005, p. 43.

Lietuvos vietinės rinktinės istorija

Lietuvos vietinė rinktinė ir jos štabo narių suėmimas bei kalinimas Salaspilio lageryje 1944 metais

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius

Pradžia Nr. 11 (817)

1944 m. gegužės 16 d. buvo paskelbtas F. Jeckelno įsakymas: *„Naujai pastatyti lietuvių policijos daliniai (Vietinės rinktinės daliniai) nereiškė noro kariauti ir be kovojimo metė ginklus. Jų vadas gen. Plechavičius ruošė sąmokslą. Todėl tolesnėmis karo sąlygomis lietuvių policijos batalionai (V. Rinktinės daliniai) netinkami. Ir todėl nuo šios dienos V. Rinktinės daliniai bus suimti ir nuginkluoti. Tuo tarpu vyrai bus pervesti į aviacijos kovojimo batalionus.*

Tuose batalionuose lietuviai gaus aviacijos uniformas ir bus kaip vokiečiai kariai laikomi, maitinami ir atliks Vokietijos aerodromuose jiems skirtus uždavinius. Kas dezertyruos, tas ir savo namiškių gyvybę stato pavojun. Kas nuo savo dalinių pasišalins arba dezertyruos, bus du šeimos nariai suimti ir visas turtas konfiskuotas.“[10] Gegužės 16 d. vokiečiai Marijampolėje likvidavo LVR karo mokyklą. Dauguma kariūnų, gavę gegužės 12 d. Rinktinės vado įsakymą išsiskirstyti, buvo paleisti namo, tačiau komendantūros dalinys ir keli atsitiktinai likę kariūnai pasipriešino. Tarp lietuvių ir puolančių vokiečių įvyko susišaudymas. Žuvo 4–5 LVR kariūnai[11].

Ypač žiauriai buvo pasielgta su Rytų Lietuvoje buvusiais LVR batalionais. Ašmenoje buvęs LVR batalionas vokiečių buvo apsuptas ir nuginkluotas tuo metu, kai buvo laidojama 30 kovose su Armija Krajova žuvusių plechavičiukų. Vokiečiai net neleido užkasti žuvusių savo kovos draugų. Neužkastą kapą sutvarkė vietos lietuviai. 1944 m. gegužės 17, 18 ir 21 d. naciai Paneriuose sušaudė virš 80 LVR karių, o kitus nuginklavo ir suėmė[12]. Nuginklavus Vilniaus krašte buvusius LVR batalionus į Salaspilio koncentracijos stovyklą buvo išvežti dar 28 Rinktinės karininkai (daugiausia leitenantai). Iš viso Salaspilyje kalėjo 52 LVR karininkai[13]. 106 LVR kariūnai buvo išvežti į Štuthofo koncentracijos stovyklą, 983 jos kareiviai – į Oldenburgo konclagerį[14].

Iš 10 tūkst. LVR karių naciai suėmė apie 3,5 tūkst., dauguma suimtųjų buvo išvežti į Vokietiją ir perduoti priešlėktuvinės gynybos tarnybai[15]. Gen. Plechavičiaus teigimu, vokiečiams pavyko nuginkluoti tik keturis LVR batalionus, o kiti su ginklais ir amunicija pasitraukė į miškus arba grįžo namo[16].

1944 m. gegužės 16 d. suimtieji LVR karininkai autobusu su stipria gestapininkų sargyba buvo išgabenti Rygos kryptimi. Pakeliui į stovyklą pavyko pabėgti LVR štabo mobilizacinio skyriaus viršininkui plk. A. Šovai. Autobusas su vežamais lietuvių karininkais nakties metu trumpam sustojo Rygoje. Lydintis SS karininkas suimtiesiems pasakė, kad iki kelionės tikslo liko visai nedaug kelio. Iš Rygos autobusas važiavo miškingomis vietovėmis. Pakeliui į stovyklą pavyko pabėgti LVR štabo mobilizacinio skyriaus viršininkui plk. A. Šovai. Autobusas trumpam sustojo, bet sargybiniams nepavyko surasti miške pasislėpusio A. Šovos. Netrukus suimtieji buvo atvežti į kažkokią latvių SS legiono mokomąją stovyklą, įsikūrusią pamiškėje ir prie ežero[17].

Nacių represijos prieš LVR sukėlė didelį lietuvių visuomenės nerimą ir pasipiktinimą. Iki tol kai kurie sluoksniai dar pasitikėjo vokiečiais ir galimybe su jais susitarti dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo bei bendros gynybos nuo Raudonosios armijos, tačiau po žiauraus LVR likvidavimo galutinai sugriuvo bet koks pasitikėjimas vokiečiais. 1944 m. gegužės 27 d. Hintze paskelbė įsakymą pasislėpusiems LVR kariams iki 1944 m. birželio 10 d. atiduoti turimus ginklus, amuniciją ir kitus karo reikmenis. Nepaklususiems šiam įsakymui buvo grasoma griežtomis bausmėmis. Tačiau į šiuos reikalavimus niekas nereagavo. Raudonajai armijai priartėjus prie Rygos, o vėliau – prie Liepojos, suimtieji LVR štabo karininkai buvo paleisti į laisvę arba pabėgo[18]. Konkretūs ir individualūs kaltinimai suimtiems LVR štabo nariams nebuvo pateikti, todėl juos galima traktuoti kaip įkaitus, už nacistams nepavykusią mobilizaciją ir LVR vadovybės nepaklusnumą. Kai kurie suimtieji karininkai anksčiau (iki nacių-sovietų karo) buvo kalinami bolševikų, ir tik per plauką išvengė mirties arba išvežimo į Sibiro lagerius. Šioje stovykloje lietuvių karininkams buvo leista parašyti laiškus namo, painformuoti šeimas ir paprašyti atsiųsti būtiniausių reikmenų, nes jie buvo suimti taip, kaip stovi, be jokių asmeninių daiktų. Laiškai buvo gestapo cenzūruojami, nebuvo galima rašyti, nei kur jie apgyvendinti, nei apie savo padėtį. Stovyklos komendantui leidus, suimtieji galėjo melstis ir giedoti religines giesmes. Šioje nežinomoje stovykloje suimtieji VR karininkai teišbuvo vos kelias dienas. Vieną dienos rytą jiems buvo įsakyta skubiai pasirengti kelionei. Lietuviai vėl buvo susodinti į autobusą ir su SS sargyba per Rygą buvo nuvežti į Salaspilio lagerį. Čia lietuvius pasitiko pats stovyklos komendantas su būru esesininkų. Lietuviai buvo apgyvendinti atskirame mediniame barake, kuris dar buvo aptvertas spygliuota viela ir dviem barako galuose esančiomis sargybinių būdelėmis. Barako viduje pasieniais stovėjo medinės lovos, o per vidurį stalai. Barako langai buvo uždengti spygliuota viela[19]. Dauguma Salaspilio lageryje tuomet kalinamų asmenų buvo įkalinti už komunistinę ir prosovietinę veiklą. Tai labai nustebino ir papiktino gen. P. Plechavičių, pagarsėjusį bolševizmo priešą, kurio vadovaujama LVR kaip tik ruošėsi ginti Lietuvą nuo besiveržiančių sovietų. Protesto vardan gen. Plechavičius paskelbė bado streiką ir 1944 m. gegužės 23 d. parašė laišką F. Jeckelnui, ir paprašė lagerio komendantą jį perduoti adresatui. Šiame laiške gen. Plechavičius rašė, kad būtent gegužės 23 d. 11, 15 val. jis su savo karininkais buvo atvežtas į Salaspilio koncentracijos stovyklą. Tokiu nacių elgesiu pasipiktinęs gen. Plechavičius savo laiške rašė: *„[...] Toks negirdėto laipsnio pažeminimas ir elgesys su manimi ir mano karininkais yra negirdėtas smurtas.*

Aš vardan protesto pranešu, kad nuo 12 val., šios dienos atsisakau priimti maistą ir gulti į lovą.“[20] Šį faktą patvirtina ir Vokiečių saugumo policijos ir SD vado Latvijai SS oberšturmbanfiurerio R. Langės (*Rudolf Lange*) 1944 m. gegužės 26 d. raštas Vokiečių saugumo policijos ir SD vadui Kaune Wilhelmui Fuchsui. Jame rašoma, kad gen. Plechavičius protestavo dėl jo karininkų patalpinimo į „bolševikų lagerį“, tačiau atšaukė savo gegužės 23 d. sprendimą (greičiausiai dėl bado streiko paskelbimo). Tame pačiame Langės rašte minima, kad gen. Plechavičius ir toliau liks Salaspilio lageryje, į kurį rengiamasi atgabenti dar 30–35 suimtus lietuvių karininkus[21]. Gen. Plechavičiaus paskelbtas bado streikas, turbūt, padarė įspūdį lagerio komendantui, nes jis liepė lietuvių karininkams pakeisti patalynę, atnešti šachmatus, kortas ir laikraščių. Suimtiesiems buvo leista du kartus per dieną pasivaikščioti, juos ateidavo apkirpti nuolatinis kirpėjas. LVR karininkai pradėjo gauti siuntinius iš Lietuvos. Juose dažniausiai būdavo maisto produktai ir laiškai. Taigi, lietuvių karininkų padėtis buvo žymiai geresnė negu daugumos kitų Salaspilio lagerio kalinių. Lietuviai karininkai turėjo vadinamąjį „garbės kalinių“ (*Ehrenhaeftlinge*) statusą. Jie nebuvo aprengti kalinių drabužiais su atitinkamais ženklais, galėjo dėvėti savo lietuviškas uniformas arba civilio drabužius, neprivalėjo dirbti. Tačiau lietuviams buvo griežtai uždrausta bendrauti su kitais kaliniais, jie buvo laikomi izoliuotai nuo kitų kalinių. Tuomet Salaspilio lageryje buvo kalinama apie 5 tūkst. kalinių, tarp jų apie 900 moterų. Kaliniai dirbo įvairius darbus. Maistas buvo labai prastas. Kalinys per dieną gaudavo apie 300 gramų duonos ir apie 1,5 litro vadinamosios sriubos, mėsos (arklienos) gaudavo retai. Stovyklos komendantu buvo SS oberšturmfiureris Krause iš Leipcigo, anksčiau ėjęs Rygos geto viršininko pareigas. Barakai buvo perpildyti kaliniais – kiekvienam vietoje 150–200 žmonių buvo prikimšta 350–400 kalinių[22]. 1944 m. gegužės 27 d. į Salaspilio lagerį iš Kauno buvo atvežta dar 29 (kitais duomenimis 28) lietuvių karininkai. Dauguma jų buvo iš Vilniaus krašte nuginkluotų LVR batalionų. Buvusių LVR karininkų skaičius Salaspilyje išaugo iki 52 žmonių[23]. Birželio antroje pusėje į Salaspilio lagerį buvo atvežama daug latvių SS legiono dezertyrų ir kitų tautybių karių (kasdien po 20–30 vyrų). Jie buvo aprengiami kalinių drabužiais ir turėjo patirti visus lagerio sunkumus[24]. Vieną dieną į Salaspilio lagerį atvyko Lietuvos ir Latvijos SD vadai Fuchsas ir Lange. Jie susitiko su gen. Plechavičiumi ir painformavo apie padėtį frontuose. Kaip žinome, sovietų kariuomenė tuo metu jau įsiveržė į Baltijos šalis ir sparčiai žygiavo toliau į Vakarus. Gen. Plechavičius vėl pareiškė protestą dėl LVR karininkų uždarymo į Salaspilio lagerį. Kitą dieną po SD vadų apsilankymo Salaspilyje lagerio komendantas įsakė gen. Plechavičiui greitai susiruošti išvykimui į Rygą. Generolas šiltai atsisveikino su savo karininkais, palinkėdamas jiems nepasiduoti jokiems bauginimams ir išlikti tvirtiems. Netrukus po išvykimo buvo atvežtas gen. Plechavičiaus laiškas lageryje likusiems LVR karininkams. Generolas savo laiške rašė, kad turėjęs susitikimą su F. Jeckelnu, kuris esą pažadėjęs lietuvių karininkus iš lagerio paleisti. Greitai po to iš lagerio buvo paleistas buvęs LVR štabo viršininkas O. Urbonas ir dar trys karininkai[25]. Sovietų kariuomenei priartėjus prie Rygos ir Mintaujos, prasidėjo Salaspilio lagerio evakuacija. Pirmiausia iš lagerio buvo išvežti sovietiniai karo belaisviai, po to uniformomis aprengti dezertyrai buvo siunčiami į karinius dalinius. Politiniai kaliniai didelėmis kolonomis pėsčiomis buvo varomi į Rygą, o iš ten gabenami į Vokietiją. Paskutines dvi lagerio egzistavimo savaites specialus esesininkų būrys miškelio pakraštyje šaudė lageryje likusius kalinius. Beveik visi sušaudytieji kaliniai buvo latviai, nuteisti už antinacinę veiklą. Kasdien iš Rygos kalėjimo taip pat atvažiuodavo sunkvežimiai su kaliniais, kuriuos sušaudydavo ta pati lagerio zonderkomanda. Iš Rygos taip pat buvo atvaryta apie 800 Vengrijos žydų, kurie po savaitės irgi buvo sušaudyti. Nužudytųjų lavonai būdavo apipilami benzinu ir sudeginami. Ištuštėjusiame lageryje liko tik lagerio administracija ir suimtieji lietuvių karininkai[26]. Vieną dieną į lagerį atvyko maj. Franke, kuris pranešė lietuvių karininkams, kad jie Jeckelno sprendimu jie nukreipiami į Frankės vadovaujamo bataliono baudžiamąjį būrį ir tokiu būdu turėsią išpirkti savo kaltę Vokietijos reichui. Lietuvių karininkams buvo atimti laipsniai ir jie nukreipti dirbti fronto darbus. Už kiekvieną pabėgusį bus sušaudomi du būrio nariai. LVR karininkai buvo aprengti pusiau civiliais drabužiais ir prekiniu traukiniu išsiųsti į frontą. Jie buvo blaškomi po fronto užnugarį įvairiose Latvijos vietovėse (Ryga, Kemeri, Tukumas, Talsai ir kt.). Jei kasdavo apkasus ir tankams griovius, dirbo žemės ūkio darbus. Gyvenimo sąlygos ir maistas buvo labai blogas. Vis labiau artėjant Raudonajai armijai, lietuvių būrys buvo nukreiptas į Liepoją. Iš ten jie buvo nugabenti į Dancigą (dabar Gdanskas). Vėliau buvo perkelti į Gdynės lagerį. Iš ten lietuviams karininkams pavyko pabėgti ir pasitraukti į vakarines Vokietijos žemes. Ten jie ir sulaukė karo pabaigos[27]. Kaip rašė vienas iš buvusių Salaspilio kalinių: *“Mes netekome visko. Ir šeimos, ir namų, ir Tėvynės. Visko netekome, kas mums buvo brangiausia.“*[28]

LVR istorija buvo paskutinis rimtas nacių bandymas įvykdyti Lietuvoje masinę karinę mobilizaciją ir savo žinion paimti didelę karo tarnybai tinkamo Lietuvos jaunimo dalį. Tačiau ir ši mobilizacija, pirmiausia dėl pačių nacių kaltės (susitarimų laužymo ir vienašališko keitimo) sužlugo. Generolas P. Plechavičius nepakluso vokiečių spaudimui, nepaaukojo jų interesams Lietuvos jaunimo, įstojusio į jo vadovaujamą Rinktinę, nepavertė jos vokiečių įrankiu. Dėl nuolatinių nacių bandymų prisidengiant LVR įvykdyti masinę Lietuvos jaunimo mobilizaciją ir pasiųsti kuo daugiau lietuvių į Rytų frontą, LVR kūrimas ir veikla tapo dramatiškomis varžybomis tarp lietuvių ir nacių interesų. Ši kova neturėjo nugalėtojų. LVR nepavyko tapti Lietuvos kariuomenės užuomazga, tačiau ir naciams nepavyko įvykdyti masinės mobilizacijos ir paversti lietuvius patrankų mėsa Rytų fronte. Pozityviai reikėtų vertinti tą faktą, kad nemaža dalis kariškai parengtų LVR karių įsijungė į partizaninį pasipriešinimą sovietams pokario metais. Kai kurie buvusieji LVR karininkai (Jonas Žemaitis, Juozas Šibaila) suvaidino ypatingą vaidmenį antisovietinėje rezistencijoje.

[10] Cit. iš: S. Raštikis, *Lietuvos likimo keliais*, Chicago, 1982, p. 365.
[11] *J Laisvę*, 1944 05 17, Nr. 9 (32); LYA, f. 3377, ap. 58, b. 265, l. 132.
[12] *Lietuvių fronto biuletenis*, 1944 05 27, Nr. 20 (34), p. 53-54; LYA, f. 3377, ap. 58, b. 265, l. 132.
[13] H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 116, 129, 134.
[14] LCVA, f. R-1399, ap. 1, b. 26, l. 59-61; ibid., b. 106, l. 1–2, 9–11.
[15] *Lietuvių enciklopedija*, t. 34, p. 40.
[16] *Gen. Povilas Plechavičius*, p. 109.
[17] H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 112, 113.
[18] J. Brazaitis, *Vienų vieni*, p. 179.
[19] H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 117–120.
[20] Ten pat, p. 122.
[21] Vokiečių saugumo policijos ir SD vado Latvijoje 1944 05 26 d. raštas Vokiečių saugumo policijos ir SD vadui Kaune, LCVA, f. R-1399, ap. 1, b. 106, l. 76-76 a. p.
[22] H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 122, 126–127.
[23] Salaspilio lagerio komendanto 1944 05 27 d. kalinių priėmimo raštas, LCVA, f. R-1399, ap. 1, b. 106, l. 77; H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 129, 134.
[24] H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 147.
[25] Ten pat, l. 169–170.
[26] Ten pat, l. 171–173.
[27] H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 174–177.
[28] H. Žemelis, *Okupantų replėse*, p. 178.

Pabaiga

Valstybinė Jono Basanavičiaus premija

2015 m. Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatė – doc. dr. Dalia Urbanavičienė

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015 m. Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją paskyrė doc. dr. Daliai Urbanavičienei už reikšmingą visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje, tradicinių šokių tyrinėjimą, puoselėjimą ir sklaidą.

1992 m. Kultūros ministerijos įsteigta Valstybinė Jono Basanavičiaus premija skiriama kasmet už reikšmingus pastarųjų penkerių metų Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių lietuvių darbus, susijusius su etninės kultūros tradicijų plėtojimu, puoselėjimu, ugdymu ir tyrinėjimu, taip pat kūrybinę ir mokslinę veiklą etninės kultūros srityje. 500 bazinių socialinių išmokų dydžio premija skiriama iki lapkričio 15 d., o įteikiama J. Basanavičiaus gimimo dienos, lapkričio 23-iosios, proga Lietuvos nacionaliniame muziejuje.

Humanitarinių mokslų daktarė Dalia Urbanavičienė, etnomuzikologė, Lietuvos etninės kultūros draugijos pirmininkė, etninės kultūros srities įstatymų rengimo iniciatorė ir rengėja, tradicinių šokių klubo steigėja.

D. Urbanavičienė Lietuvoje yra bene ryškiausia etnochoreologijos tyrinėtoja, aktyviai dalyvaujanti tarptautinėse šios srities organizacijose ir jų veikloje. Jos mokslinių tyrimų sritys – etnochoreologijos raida, apeiginiai šokiai, žaidimai ir veiksmai, šokamosios ir žaidžiamosios sutartinės, tradicinio šokio raida ir nūdiena Lietuvoje, šokio užrašymo metodika ir notacijos sistemos, choreografinio folkloro klasifikavimas ir analizė, muzikinio folkloro rinkimo ir folkloro archyvų darbo metodika. Šiomis temomis D. Urbanavičienė paskelbė per 50 mokslo straipsnių tarptautiniuose ir Lietuvos mokslo leidiniuose, dvi monografijas (baigia rengti trečią), pateikė per 70 pranešimų konferencijose užsienyje ir Lietuvoje, skaitė paskaitas mokytojams bei kultūros darbuotojams ir plačiai visuomenei.

D. Urbanavičienė buvo viena iš pagrindinių Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungos steigimo iniciatorių, o 2014 m. buvo išrinkta šios sąjungos pirmininko pavaduotoja. D. Urbanavičienės iniciatyva Lietuvos etninės kultūros draugija Vilniuje nuolat organizuoja Tradicinių šokių klubo renginius, kuriuose derinami šokių mokymas ir socialinės tradicinių šokių funkcijos populiarinimas, bei kasmetines tarptautines tradicinių šokių vasaros stovyklas. Nuo 2013 m. stovyklose įgyvendinama D. Urbanavičienės idėja pažinti atskirų Lietuvos etnografinių regionų choreografinio folkloro ypatumus. 2015-aisiais ji atsispindi ir klube įgyvendinant D. Urbanavičienės vadovaujamą projektą „Etnografinių regionų choreografinio folkloro sklaida Vilniaus tradicinių šokių klubo veikloje“.

D. Urbanavičienė nuo 2000 m. yra Etninės kultūros globos tarybos prie Lietuvos Respublikos Seimo narė.

Šaltinis – lrkm.lt

Mažoji Lietuva

Tylūs pokalbiai su kraštiečiais: mokytojas Feliksas Alimas ir muzika

Atkelta iš 4 p.

Čia turime daug bėdų, bet mano nuomonė – balsas tyruose. Mano kartos ir jaunesnių žmonių požiūris į tam tikrus dalykus yra dar padorus, sakyčiau, ne per daug moralizuojantis, bet kai kurių dalykų gal nebesuprantame... Kai kurios laidos, ypač muzikinės – „Chorų karai“, „Lietuvos balsas“ – tikrai aukšto meninio lygio, yra ko pasiklausyti, ką pažiūrėti, bet dauguma reginių, filmų – brutali jėga, smurtas, kraujo upeliai, lėkšti juokeliai... Atleiskite, tai ne man... Nenoriu matyti, negerbiu tų laidų vedėjų, kurie demonstruoja tik savo „žinias“, erudiciją, kūną... Dar gerbiu Lietuvos valstybinę televiziją, ten dirbančius žmones, žinau, koks sunkus jų darbas. Kultūros ir švietimo žmonių gyvenimas nėra lengvas, sunku atsispirti ir lengviems pinigams, pigiai šlovei.

Kaip Jums atrodo Pagėgių kultūrinis gyvenimas, kas jaudina, neramina, o kas džiugina?

Man, kaip muzikos pasaulio žmogui, Pagėgiuose trūksta muzikos, kalbu bendrąja prasme – pasigendu chorų, manau, kad atsirastų vyrų, kurie savo balsais dar sudrebintų Miesto šventės, Joninių ant Rambyno kalno tribūnas. Gerai prisimenu dar netolimą praeitį, kai Pagėgiuose kultūros darbą gražiai dirbo gabūs žmonės – Stasė Kulberkienė, Viktoras Jurgutis, Gražina Paliokienė, kultūros klodus skleidė didelis būrys saviveiklininkų. Atrodė, kad visas Pagėgių miestas dainuoja, šoka, muzikuoja, vaidina, su šeimomis vakarus leisdavo kultūros namuose. Aišku, nebuvo didelio pasirinkimo – televizija buvo kryptinga, labai politizuota, gyvenome be „internetų“. Šiandien Lietuvoje pati kultūra tapo bemokslė, nekultūringa, tik apsidairykime – ar turime šventės kultūrą, bendravimo kultūrą, mokslo kultūrą? Mokykla šiandien – beprasmybė, kai vaikų teisės – beribės, mokytojas – niekas, kurį galima šmeižti, „kolioti“, net nesisveikinti gatvėje. Jis niekas, nematomas, menkesnis už neklaužadą mokinį... Niekas jau nekalba apie paauglio pareigas, atsakomybę, meilę, šeimos vertybes. O mokytojas išėjęs į pensiją – visai pamirštas, net nepatogu užeiti į mokyklą. Ne pagalbos ieškome, ne paramos prašome, norėtųsi dar susitikti su kolegomis per Mokytojo dienos minėjimą, Rugsėjo 1-ąją...

Džiugina mane Pagėgių meno ir sporto mokykla. Lenkiuosi jos vadovei Evelinai Norkienei, kad ji su savo pedagogų kolektyvu ugdo mažuosius pagėgiškius. Stebiuosi jų pasiekimais, mokinių meno darbų parodomis, žaviuosi pedagogų scenos kultūra – koncertai, muzikinių kūrinių atlikimas, visada subalansuota akustika – tai parodo jų aukštą meninį lygį. Jie profesionalai – gavę gerą išsimokslinimą, žino savo darbo kainą, gerbia žiūrovą. Šios mokyklos koncertuose gera būti – nereikia ausų „kamštukų“, triukšmo nėra, yra muzika!

Jei nebūtumėte savo gyvenimo susiejęs su muzika, kokiu keliu būtų pasisukęs Jūsų gyvenimas?

Būčiau buvęs agronomu. Šioje profesijoje matau daug muzikos! Gamta, žemės ūkio darbai man visada siejosi su kūryba, tikrumu ir palaima. Kaip ir muzikoje dažnai esi pats su savimi, taip ir žemėje, jos darbuose – vienas. Gal kad esu kaimo vaikas, man visi žemės darbai – savotiškas ritualas. Šventas reikalas – sėti grūdą, jausti prakaito sūrumą, valgyti duoną... Pasiilgstu to jausmo, kai Tėvas lauždavo duonos riekę ir dalindavo mums, vaikams...

O ką veikia Jūsų sūnus?

Gintaras sukūrė šeimą, yra inžinierius, marti Eva – ekonomistė, sūnaus šeima gyvena Molėtų rajone, gražiame ežerų krašte, augina mano vaikaičius Karolį ir Kamilę. Dažnai lankau sūnų, pasiilgstu vaikaičių.

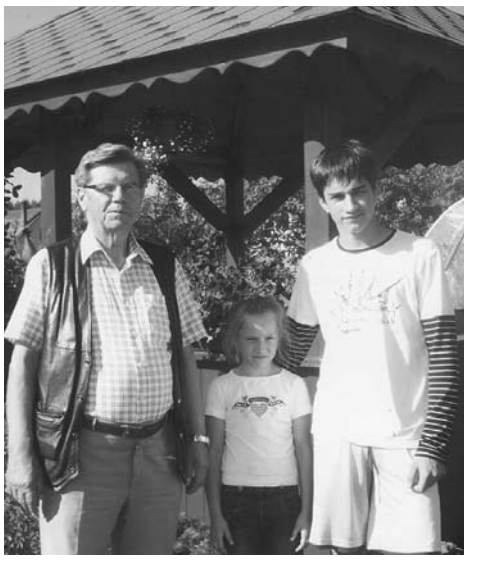
Ko palinkėsite skaitytojui, kuris skaitė Jūsų mintis?

Linkėti galėčiau labai daug ko, bet norėčiau palinkėti svarbiausio – kad Lietuva liktų namie. Nenoriu galvoti apie tai, kad kažkada nebus Lietuvos, nenoriu klausti jūsų, kur dingsta mūsų vaikai? Viliuosi, kad mano vaikaičiai liks Lietuvoje, dirbs ir kurs Tėvynei.

Artėjančios gražios amžiaus sukakties proga – skaitytojų, pagėgiškių vardu linkime geros sveikatos ir šviesių dienų Jums, brangus Mokytojau.

Felikso Alimo asmeninio archyvo nuotr.

Pabaiga

Feliksas Alimas su vaikaičiais – Kamile ir Karoliu

Sūnaus Gintaro vestuvės. Sėdi (iš kairės) a. a. Birutė Alimienė, marčios mama Levutė, stovi Feliksas Alimas, marti Eva ir sūnus Gintaras

Respublikinio mokytojų choro vyrų grupė. Vadovas Lionginas Abarius (centre). Feliksas Alimas – pirmoje eilėje pirmas iš kairės

Lietuvių kalba yra tai, pagal ką mus atpažįsta pasaulis

Atkelta iš 1 p.

džių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“. Jame pasakyta, kad vardai ir pavardės Lietuvos piliečio pase turi būti rašomi valstybine kalba.

Lietuvos Konstitucinis Teismas ne kartą, taip pat ir 2014-02-27 byloje Nr. 14/98, patvirtino pagrindinį principą – vardai ir pavardės Lietuvos piliečių asmens dokumentuose turi būti rašomi valstybine kalba, turi būti paisoma konstitucinio imperatyvo valstybinę kalbą saugoti.

Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino, kad asmenvardžių rašymas valstybine kalba piliečių teisių nepažeidžia. Europos Teisingumo Teismas taip pat pripažino, kad kiekviena valstybė turi teisę nustatyti tokią vartojimo tvarką, kad jų rašyba būtų patogi piliečių daugumai.

„Talka: už Lietuvos valstybinę kalbą“ tokią tvarką ir siūlo: pagrindinis – oficialus – įrašas ir toliau būtų rašomas valstybine lietuvių kalba. Jis funkcionuotų ir kituose dokumentuose bei informacinėse sistemose. Papildomas įrašas, jei asmuo pageidautų, galėtų būti įrašytas originalo kalba. Kokie tokio varianto privalumai?

Pagal Gedimino Kirkilo ir Irenos Šiaulienės parengtą „Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektą (XIIP-1653(2)“ dalis dabartinių Lietuvos piliečių vardų ir pavardžių asmens dokumentuose būtų rašomi nevalstybine kalba. Tai visuomenė supranta kaip mėginimą išstumti valstybinę lietuvių kalbą, siaurinti jos vartojimo ribas. Ir išstumti ne iš bet kur, o iš itin svarbios viešojo gyvenimo srities: piliečių ir valstybės nuolatinių teisinių ryšių fiksavimo.

Visose valstybėse valstybinė kalba yra piliečius vienijanti bendra kalba. Šią kalbą bent minimaliai moka visi piliečiai, todėl parašyti nelietuvišką pavardę pagal tarimą, o parašytą perskaityti taip pat gali visi. Jei piliečių vardai ir pavardės būtų rašomi įvairiomis pasaulio kalbomis, tai juos užrašyti ir perskaityti mokėtų ne visi – net jei abėcėlę ir sudarytų lotyniško pagrindo rašmenys. Beveik kiekviena kalba turi tik jai būdingų rašmenų. Maža to, jie rašomi pagal istoriškai nusistovėjusius tos kalbos rašybos principus.

Kitas labai svarbus motyvas: rašymas valstybine kalba sudaro vienodas sąlygas lietuviams ir visiems tautinių bendrijų nariams rašyti tais pačiais rašmenimis. Jokios piliečių grupės, susidarančios tautiniu pagrindu, neturi privilegijų dėl asmenvardžių rašymo. Mūsų valstybė visada buvo suinteresuota visuomenės pilietine integracija, todėl neturėtų ir dabar skirstyti piliečių pagal tautybę, neturėtų taikyti jiems skirtingų asmenvardžių rašymo taisyklių.

„Talkos“ siūlomas variantas originalo kalba rašyti tik papildomą įrašą užkirstų kelią nelietuviškų asmenvardžių iškraipymui. Iškraipymų nebūtų išvengta, jei vardas ir pavardė būtų rašomi lotyniškos abėcėlės rašmenimis kaip, sakysime, aviacijos bilietuose. Remiantis tokiomis taisyklėmis vardas ir pavardė asmens dokumente būtų rašomi be diakritinių ženklų, rašomų virš raidės, po raide arba perbraukiant raidę. Bet ar to tikisi tie žmonės, kurie nori, kad jų pavardės būtų rašomos originalo kalba? Juk ir asmens dokumentuose, ir informacinėse sistemose, ir spaudoje funkcionuotų iškraipytos, originalo rašybos neatitinkančios formos. Taip žmonės jas ir skaitytų. Tokiam nelietuviškų asmenvardžių darkymui nepritaria kalbininkai. Ir negali pritarti, nesvarbu, kokia kalba jie būtų parašyti.

Jei būtų priimtas „Talkos“ siūlymas, tas papildomas įrašas originalo kalba būtų įrašomas taisyklingai – rašmenimis su diakritiniais ženklais. Valstybiniams duomenų registrams ir informacinėms sistemoms tai jokio pavojaus nekeltų, nes į juos, kaip ir iki šiol, patektų tiktai įrašai valstybine kalba. Teikdami siūlymą vardą ir pavardę asmens dokumentuose rašyti valstybine kalba, atsižvelgėme ir į tai, kad įstatymas derėtų su lietuvių kalbos tradicija, nepažeistų lietuvių kalbos sistemos ir lietuvių kalbos savitumo. Atsižvelgti į šiuos principus prieš priimant sprendimą dėl asmenvardžių rašymo įpareigojo Konstitucinis Teismas.

Asmenvardžiai yra kalbos dalis (tikriniai daiktavardžiai). Jie funkcionuoja bendrame žodžių sraute tiek sakytinėje, tiek rašytinėje kalboje, todėl rašomi pagal bendrąsias rašybos taisykles. Lietuvių kalboje vieną garsą atitinka viena raidė. Jei į asmens dokumentus ateitų daug nelietuviškų rašmenų, tai problemų atsirastų dėl to paties garso perteikimo keliais rašmenimis. Jie konkuruotų tarpusavyje ir keltų painiavą. Antai garsas *ž* būtų perteikiamas vienu lietuvišku ž ir trimis lenkiškais: *ż, ź* ir *rz*. Garsą ž žyminčių rašmenų ateitų dar ir iš kitų kalbų. Dauguma svetimų rašmenų būtų dviraidžiai, kai kurie triraidžiai, o kartais ir keturraidžiai (pvz., vokiečių *tsch*, reiškiantis *č*). Rašybos variantų atsiradimas pradėtų ardyti lietuvių rašybos sistemą. Jai nuolat darytų įtaką ne tik kitų kalbų rašmenys, bet ir rašybos principai. Kitaip sakant, visus Lietuvos žmones reikės permokyti naujos valstybinės kalbos.

Literatūroje, ypač mokslinėje, užsieniečių asmenvardžiai dabar rašomi ir originalo kalba. Jų rašymo taisyklės pateiktos knygoje „Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba“ (1992). Kartais keliamas klausimas, kodėl pagal jas negalima rašyti ir piliečių asmenvardžių. Pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, kad skirtumas tarp literatūros ir asmens dokumento didžiulis. Užsieniečių pavardžių rašymas literatūroje prilygsta citatoms kitomis kalbomis (cituojame originalo kalba). Tai būna fragmentiškas svetimvardžio pavartojimas lietuviškame tekste, minimas asmuo paprastai neturi teisinių ryšių su Lietuva, jis yra ar buvo kitos valstybės pilietis. Lietuvos piliečių pavardės nuolat cirkuliuoja įvairiose institucijose: iš asmens dokumentų pereina į kitus. Spaudoje ir internete matome daug klaidingai parašytų užsieniečių pavardžių. O štai piliečių dokumentuose ir registruose klaidų būti negali, nes vardas ir pavardė yra asmens tapatybės atpažinimo ženklas. Netinkamai parašyta bent viena raidė neleis identifikuoti asmens. Pavyzdžiui, ištikus nelaimei ar kokiam reikalui, specialiai neapmokytas pareigūnas nepajėgs teisingai užrašyti pavardės ir vardo nevalstybine kalba. Žmogus nebus teisingai identifikuotas, nebus laiku informuoti artimieji ar įvyks kitokių nesusipratimų.

Dėl išimčių. Ir dabar Aukščiausiosios Tarybos 1991-01-31 nutarime yra numatyta išimčių kitų valstybių pilietybę turėjusiems piliečiams, užsieniečiams bei jų sutuoktiniams – pavardės gali būti nurašomos iš dokumento į dokumentą. Bet jei būtų apsispręsta dėl „Talkos“ siūlomo asmenvardžių rašymo asmens dokumentuose modelio, tai nereikėtų ir išimčių. Su užsieniečiais susituokusiųjų bei jų vaikų asmenvardžių rašymo klausimą būtų galima išspręsti taip kaip Latvijoje – visiems piliečiams, kurie to pageidauja, asmenvardžiai kita kalba būtų įrašomi kaip papildomas įrašas, kuris būtų pripažįstamas kitose šalyse.

„Talkos“ siūlomas vardų ir pavardžių rašymas asmens dokumentuose išspręstų visas minėtas problemas, kurios kyla dėl nelietuviškų asmenvardžių rašymo:

1) nebūtų pažeistas konstitucinis valstybinės lietuvių kalbos statusas,

2) nebūtų pažeistas tautinių bendrijų lygiateisiškumo principas,

3) būtų užkirstas kelias nelietuviškų asmenvardžių, rašomų originalo kalba, iškraipymui,

4) derėtų su lietuvių kalbos vartojimo tradicija, nepažeistų lietuvių kalbos sistemos ir lietuvių kalbos savitumo,

5) derėtų su 2011 m. spalio 21 d. Lietuvos ir Lenkijos intelektualų susitikime su Lietuvos Seimo vadovybe išreikšta pozicija dėl NELIETUVIŠKŲ PAVARDŽIŲ RAŠYMO NE PAGRINDINIAME PUSLAPYJE IDĖJOS ir ją įgyvendintų,

6) prisidėtų prie Lietuvos santykių su kaimyninėmis valstybėmis gerinimo.

Gerbiamieji, čia teikiamas piliečių siūlymas yra demokratiškas ir aiškus. Tai yra piliečių talka Seimui apsispręsti dėl oficialiosios rašybos principo. Tikimės, kad Seimas gerbs piliečių valią ir priims teisingą sprendimą. Neabejojame, kad čia išdėstyti motyvai, kurie buvo svarbūs 70-čiai tūkstančių piliečių, bus ne mažiau svarbūs Tautos atstovams. Lietuvių kalba yra tai, pagal ką mus atpažįsta pasaulis, yra ir tai, pagal kurios teritorinį paplitimą brėžiama mūsų Valstybės erdvė. UNESCO akcentuojamas mažųjų kalbų išsaugojimo būtinumas, o ypač tokios kaip baltų, siaurinant jos vietą viešoje ir oficialioje erdvėje ateityje gali turėti sunkiai numatomų pasekmių mūsų tapatybei.

Ačiū už dėmesį.

Šaltinis – www.alkas.lt.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Lietuvių etninės žemės Baltarusijoje: dabartis ir ateitis

2015 m. Nobelio literatūros premija skirta baltarusių rašytojai bei žurnalistei Svetlanai Aleksijevič

Dr. Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

XX a. susiformavo keletas naujų literatūros žanrų. Ypač populiari buvo dokumentinė proza, atsiradusi iš antikarinės ir antitotalitarinės literatūros: M. Hareckio veikalas „Imperalistiniame kare“ (*М. Гарэцкі „На імперыялістычнай вайне“*) ir F. Aliachnovičiaus „KGB gniaužtuose“ (*Ф. Аляхновіч „У кіпцюрах ГПУ“*), taip pat A. Adamavičiaus, J. Brilio, V. Kalesniko „Aš iš liepsnojančio kaimo“ (*А. Адамовіч, Я. Брыл, У. Калеснік „Я з вогненнай вёскі“*), A. Adamavičius ir D. Granin „Blokadų knyga“ (*А. Адамовіч і Д. Гранін „Блакадная кніга“*), V. Kalesniko „Pareiga atminti“ (*У. Калеснік „Э доўг памяці“*) ir labai žinomos pasaulyje Svetlanos Aleksijevič (*Святлана Алексіевіч*) knygos.

Svetlana Aleksijevič – pasaulinė baltarusių prozininkė. Jos knygos yra išverstos į devyniolika pasaulio kalbų. Baltarusijoje nuo 1994 m. valstybinės leidyklos neleidžia jos kūrinių. Ji yra dvidešimt vieno dokumentinio filmo scenarijaus ir trijų pjesių autorė, apdovanota dvidešimt dviem įvairiomis premijomis ir apdovanojimais.

Studijuodama S. Aleksijevič perskaitė A. Adamavičiaus, J. Brilio ir V. Kalesniko veikalą „Aš iš liepsnojančio kaimo“, kuris padarė įtaką jos būsimai kūrybai: „Aš buvau persmelkta žmonių, išgyvenusių Antrąjį pasaulinį karą, balsų.“

Jauna rašytoja išbandė įvairius žanrus – reportažus, publicistiką, pasakojimus.

Pirmoji jos knyga „Aš paliksiu kaimą“ (*„Я пакінуў вёску“*) taip pat buvo paremta gimtuosius namus palikusių žmonių pasakojimais. Ši knyga nebuvo išleista, nes tuometinis KGB propagandos skyrius joje įžvelgė antikomunistinių nuotaikų.

1983 m. ji parašė knygą „Karas neturi moteriško veido“ (*„У вайны не жаночае аблічча“*). Dvejus metus knyga gulėjo leidykloje ir nebuvo leidžiama. Autorė buvo kaltinama pacifizmu, natūralizmu, didvyriško sovietų moters paveikslo žlugdymu. Tokie kaltinimai tais laikais buvo vertinami kaip labai rimti. Juo labiau, kad rašytoja dar prieš išleisdama savo knygas jau buvo pelniusi antisovietinio ir disidentinio žmogaus šlovę. Buvo pasakyta taip: „Kaip Jūs galite dirbti mūsų metraštyje, nepripažindama mūsų idealų. Kodėl Jūs dar nesate komunistų partijos narė?“ (*Басава*, 2009, 34).

Svetlanos Aleksijevič knygos viršeliai

Bet atėjo nauji laikai, prasidėjo „Perestroika“. 1985 m. išleistas romanas „Karas neturi moteriško veido“. Tai – romanas, pasakojantis (taip vėliau jį pavadino autorė) apie moteris, buvusias karo fronte, apie jas vyrai nepasakodavo. Romanas išleistas metraštyje „Spalis“ („*Октябрь*“), baltarusiškame leidinyje „Grožinė literatūra“ („*Мастацкая літаратура*“), o po to – „Sovietų rašytojas“ („*Советский писатель*“), „Romanas – laikraštis“ („*Роман-газете*“) ir kt. Per dvejus metus jis buvo perleistas daugybę kartų. Bendras tiražas buvo 2 mln. egzempliorių. Knygą gyrė garsūs rašytojai frontininkai: V. Kandratjevas, G. Baklanas, D. Graninas, B. Akudžava (*У. Кандрацьеў, Г. Бакланаў, Д. Гранін, Б. Акуджава*) ir kt.

1985 m. išėjo dar viena Svetlanos Aleksijevič knyga „Paskutiniai liudininkai“ (*„Апошнія сведкі“*) (jose yra 100 nevaikiškų pasakojimų apie karą) irgi metus laukusi savo eilės leidykloje (dėl priekaištų pacifizmu, ideologinių vertybių nebuvimo). Vaikiškas žvilgsnis į karą sukėlė daugybę naujų nuomonių, vertinimų ir suteikė naujų idėjų visai tėvynei ir europietiškai literatūrai.

Žinomas baltarusių režisierius V. Dašukas (*В. Дашук*) bendradarbiaujant su S. Aleksijevič sukūrė dokumentinių filmų ciklą – septynis filmus „Karas neturi moteriško veido“. Už tai jie buvo apdovanoti valstybine SSRS premija, „Sidabriniais balandžiais“ dokumentinio kino festivalyje Leipcige. S. Aleksijevič buvo apdovanota „Garbės ženklo“ ordinu ir K. Fedzino, M. Astrausko, Lenino vardo komjaunimo premijomis.

1989 m. buvo išleista nauja knyga S. Aleksijevič „Cinko berniukai“ (*„Цынкавыя хлопчыкі“*) – veikalas apie žiaurų karą Afganistane, kurį 10 metų slėpė nuo liaudies. Prieš rašydama šią knygą autorė ketverius metus važinėjo po šalį, kalbėjosi su žuvusių karių motinomis ir buvusiais kareiviais, pati nuvyko į Afganistaną. Knygos pasirodymas sukėlė visuomenėje šoką, buvo žmonių, pykusių, kad ji sugriovė didvyriško karo mitą. 1992 m. Minske įvyko politinis teismas šios knygos rengėjams ir autoriams. Tačiau gynyba pasirodė esanti demokratinių pažiūrų. Teismas buvo suspenduotas.

Po šios knygos S. Aleksijevič kartu su režisieriumi S. Lukiančiku (*С. Лук'янчыкав*) nufilmavo keletą filmų ir pastatė spektaklių.

1993 m. atsirado „Užkerėtieji mirtimi“ (*„Зачараваныя смерцю“*). Tai – pasakojimas apie savižudžius, tuos, kurie savo noru išėjo iš gyvenimo arba bandė tai padaryti, neištvėrę socializmo sistemos griūties; apie tuos, kurie nesugebėjo priimti naujojo pasaulio, naujos istorijos ir naujos valstybės. Pagal knygą buvo sukurtas filmas „Kryžius“ (*„Крыж“*) (scenarijus – S. Aleksijevič, režisierius – G. Garodni (*Г. Гародні*)).

1997 m. S. Aleksijevič išleido knygą „Černobylio malda“ (*„Чарнобыльская малітва“*), kuri kaip ir kitos buvo iš pradžių publikuota metraštyje „Tautų draugystė“ (*„Дружба народов“*), o po to išleido leidykla „*Острожье*“. Ši knyga nėra pasakojimas apie Černobylį, kaip sako pati autorė, o apie pasaulį, kuris buvo po Černobylio katastrofos; kaip žmogus suvokė naują realybę, kurios anksčiau nebuvo. Žmonės nesuvokė, kad iš tiesų išgyveno Trečiąjį pasaulinį karą – branduolinį karą. Tačiau šitai suvokti reikia kitokios žmogiškosios patirties ir kitokių vidinių instrumentų, kurių dar neturime.

S. Aleksijevič knygos buvo išleistos ne tik mūsų šalyje, bet ir JAV, Vokietijoje, Anglijoje, Japonijoje, Švedijoje, Kinijoje, Vietname, Bulgarijoje, Indijoje ir kt. Pagal jas buvo sukurti spektakliai Prancūzijoje, Vokietijoje, Bulgarijoje. S. Aleksijevič buvo apdovanota daugybe tarptautinių premijų: Kurto Tucholskio, Andriaus Siniausko, „Triumfo“ ir kt.

Nobelio literatūros premijos įteikimas rašytojai Svetlanai Aleksijevič, 2015 m.

S. Aleksijevič vieną kartą savo interviu pasakė pagrindinę savo knygų ir gyvenimo idėją: „Aš visada noriu suprasti, kiek žmogiškumo yra žmoguje. Ir kaip žmogų apsaugoti nuo žmogaus? Kaip mes galime jį apsaugoti?“ (*Мельнікава*, 2014, 209).

Leidykla „*Острожье*“ iki 50-ųjų išleido dviejų tomų jos kūrybą, į kurią įėjo visos jos penkios knygos. Kritikas L. Anenskis rašė: „Mes turime unikalų darbą, pirmą kartą apeliuojantį į rusų kultūrą (jei tiksliau, į sovietinę ir posovietinę): dokumentizuotas, detaliai iliustruotas keleto kartų gyvenimas ir pats gyvenimas socialistiniais 70-aisiais: nuo 1917 m. revoliucijos per pilietinį karą, utopijos, Stalino gulago ir teroro, Antrojo pasaulinio karo ir socializmo griūties – iki mūsų dienų. Tai yra tikra istorija, papasakota savo tautos ir užrašyta talentingų ir sąžiningų metraštininkų.

Vėliau rašytoja rinko medžiagą naujai knygai „Stebuklingas amžinosios medžioklės elnias“ (*„Цудоўны алень вечнага палявання“*). Tai – pasakojimas apie meilę: skirtingų kartų vyrai ir moterys pasakoja savo istorijas. „Aš pagalvojau, – sako autorė, – kad iki tol aš rašiau knygas, kaip žmonės vienas kitą žudė, kaip mirė. Tačiau tai nėra visas žmogaus gyvenimas. Dabar aš parašysiu apie tai, kaip jie mylėjo... Myli... Aš žinau atsakymus į klausimus – kas mes esame, kur gyvename. Rašysiu apie tai, dėl ko mes ir ateiname į šį pasaulį. Man norisi mylėti žmogų. Nors mylėti žmogų yra sunku. Kuo toliau, vis sunkiau.“

„Padėvėtas laikas“ (*„Время секонд-хенд“*) – viena iš penkių jos ciklo bendru pavadinimu „Raudonas žmogus. Utopijos balsai“ (*„Чырвоны чалавек. Галасы ўтопіі“*) knygų.

„Komunizmas turėjo variagišką planą, – pasakoja S. Aleksijevič knygos pratarmėje, – perdaryti „seną“ žmogų, susenusį Adomą. Jo buvo laikomasi... Ir jis pavyko. Per daugiau kaip 70 metų laboratorijoje buvo išvesta nauja žmogaus rūšis – *homo sovieticus*. Vieni mano, kad tai tragiškas personažas, kiti vadina jį „semtuvėliu“. Man atrodo, kad matau šį žmogų, jis man gerai pažįstamas, aš su juo pragyvenau daugybę metų. Jis – tai aš. Tas žmogus – mano pažįstami, draugai, tėvai.

Monologai, kurie yra knygoje, autorės užrašyti po dešimties metų kelionių po buvusią Sovietų Sąjungą.

„Padėvėtas laikas. Tai yra diagnozė mums visiems, kurie kūrėme tuos dvidešimt metų, mūsų nusikaltėliškam romantizmui, ir, kaip aš dabar manau, mūsų tylėjimui, kuris yra ir šiandien...“

Didelę įtaką S. Aleksijevič padarė 60-ųjų baltarusių rašytojai: A. Adamavičius „Katynės istorija“ („Хатынская аповесць“), „Paskutinė pastoralė“ (*„Апошняя пастараль“*), „Kelionė iš Maskvos į Minską ir atgal“ (*„Падарожжа з Мінска ў Маскву і назад“*). Minėtas A. Adamavičius, V. Bika, taip pat J. Brilis, V. Kalesnikas – autoriai žinomos knygos „Aš iš liepsnojančio kaimo“ – tapo literatūriniais ir dvasiniais mokytojais.

Tačiau lemiamos įtakos jos pasirinkimui rašyti turėjo visų pirma baltarusių rašytojas A. Adamavičius ir jo knygos „Aš iš liepsnojančio kaimo“ ir „Blokadų knyga“. Jos parašytos kartu su kitais rašytojais, tačiau laikoma, kad šį naują žanrą, „tautos balsą“, baltarusių ir rusų literatūroje išplėtojo būtent jis.

A. Adamavičius įvairiai vadino šį žanrą, visą laiką ieškojo tikslios jo reikšmės: „katedros romanas“, „oratoriaus romanas“, „romanas-pažymėjimas“, „tauta, kuri pasakoja apie save“, „epinė proza choru“ ir t. t. S. Aleksijevič visada jį vadino savo mokytoju.

Atsirado naujas literatūros žanras, rimtas ir, žinoma, ilgam, – rašė A. Adamavičius savo pratarmėje S. Aleksijevič knygoje „Karas neturi moteriško veido“. Kaip vėliau paaiškėjo, jis neklydo. S. Aleksijevič – talentinga rašytoja, žinoma ne tik Baltarusijoje, bet ir užsienyje. Sunku apibūdinti jos literatūrą vienu žodžiu, tačiau kritikai jos kūrybą priskiria dokumentinei prozai.

S. Aleksijevič savo kūrybą apibūdino: „Aš ilgai ieškojau žanro, kuris atspindėtų tai, kaip aš matau pasaulį. Išbandžiau save. Aš pasirinkau tautos balsą. Savo knygoje aš žvelgiu į pasaulį. Knygoje vaizduojami realūs žmonės, pasakojantys apie savo laikų tragedijas – Antrasis pasaulinis karas, socializmo sistemos griūtis, Černobylis – viskas telpa į du žodžius – šalies istorija. Senoji ir naujoji.

Kiekvieną savo knygą autorė rašo 4–7 metus, susitinka ir kalbasi su 500–700 žmonių. Jos įrašai apima dešimtis kartų, datuojami remiantis žmonių pasakojimais apie revoliuciją (1917), Antrąjį pasaulinį karą, Stalino lagerius ir mūsų dienas. Pateikiama beveik šimto metų istorija. Joje atsispindi didinga ir baisi komunizmo utopija, kuri nemirė ne tik Rusijoje, bet ir visame pasaulyje. Ji dar ilgai bus mūsų smegenyse.

Rašytoja knygose eina koja kojon su savo herojais. Ji dažnai buvo vadinama „nebaltarusiška“, nes didžiąją gyvenimo dalį praleido užsienyje. Ryškiausiai ši mintis nuskambėjo poeto J. Gučko (*Я. Гучок*) žodžiais: „Jei Aleksijevič yra tokia laisvės gynėja ir aistringa Baltarusijos patriotė, tai kodėl tiek mėnesių ir metų praleidžia užsienyje?“ Tiesa tai yra tik iš dalies. Rašytoja baltarusių literatūrą pakėlė į naują lygį ir suteikė šaliai žinomumo pasaulyje.

A. Maldzis (*А. Мальдзіс*) paneigė J. Gučko teiginį, sakydamas, kad S. Aleksijevič važinėja po užsienį todėl, kad daro gerą darbą mūsų valstybei – populiarina baltarusių kultūrą (*Мельнікава*, 2011, 14). Taip pat A. Maldzis priduria, kad rašytojos knygos yra išverstos į įvairias pasaulio kalbas, o rašytoja apdovanota svarbiomis premijomis.

J. Gučko mano, kad tokį populiarumą galėjo suteikti „magnetofono žurnalistika“ (*магнітафонажурналістыкай*), tačiau jam prieštarauja A. Maldzis, sakydamas, kad jeigu tai yra taip lengva, kodėl kiti rašytojai neišbandė šio būdo, dar akcentuodamas, kad pagal jos knygas buvo kuriami filmai, teatro spektakliai, o viso to rezultatas – įvairūs apdovanojimai.

Mano nuomone, S. Aleksijevič perteikia egzistencinę pasaulėžiūrą sovietinio ir posovietinio žmogaus – tokia dokumentinė filosofinė kryptis išreiškia globalias permainas, tokias kaip perėjimas nuo Rytų Europos civilizacijos prie modernios epochos. Vakarų inteligentų kartai, išgyvenusiai Pirmąjį pasaulinį karą, apgaulingą 20–30 deš. stabilumą, fašizmo atėjimą, hitlerinę okupaciją, egzistencinė filosofija sukėlė smalsumą kritinėms ir krizinėms situacijoms, kuriose dažnai pirmu smuiku griežia žmogus, atsidūręs žiauriuose, sudėtinguose istorijos vingiuose. Egzistencializmas turi dar vieną sinonimą – krizės filosofija.

S. Aleksijevič dažnai kartu su savo kolegomis ir pasekėjais ieško atsakymo į amžiną egzistencinį klausimą apie gyvenimą ir mirtį, situacijos pasirinkimą, siaubą, absurdą ir žmogaus pasirinkimą, atsiduriant situacijose, kurios tapo ypač aktualios Pirmojo pasaulinio karo laiku, socialinių ir civilizacinių pokyčių metu.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

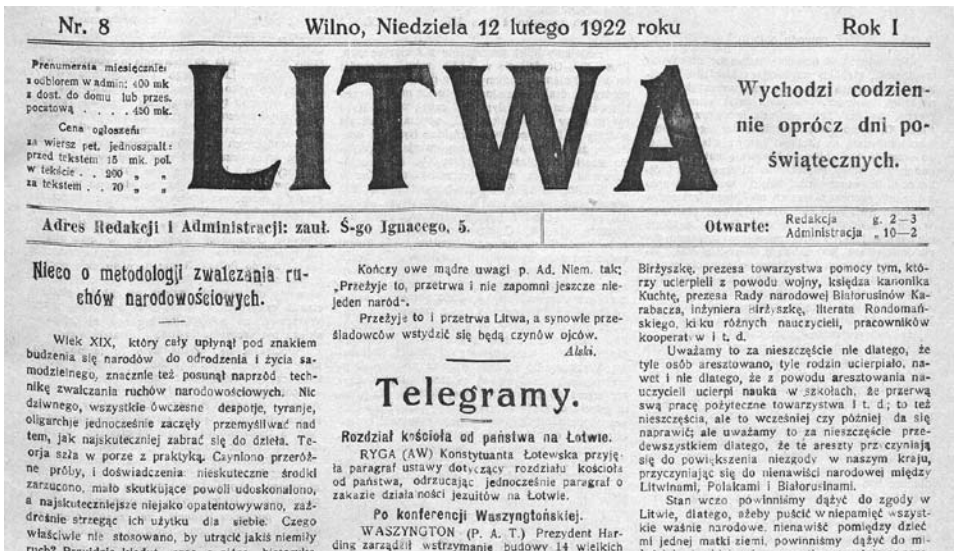
2015 m. gruodžio 19 d. Nr. 12 (818) **Voruta**

Lietuvos periodikos istorija

Vilniaus lietuvių laikraščiai lenkų kalba

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Pradžia Nr. 10 (816), Nr. 11 (817)

Nr. 8 Wilno, Niedziela 12 lutego 1922 roku Rok I

Prenumerata miesięczna: z odbiorem w admin. 400 mk, z dost. do domu lub przes. pocztową . . . . 430 mk.

Cena ogłoszeń: za wiersz pet. jednoszpaltowy przed tekstem 15 mk. pol. w tekście . . 200 „ „ za tekstem . . 70 „ „

LITWA

Wychodzi codziennie oprócz dni poświątecznych.

Adres Redakcji i Administracji: zauł. Ś-go Ignacego, 5. Otwarte: Redakcja g. 2—3, Administracja „ 10—2

Nieco o metodologji zwalczania ruchów narodowościowych.

Wiek XIX, który cały upłynął pod znakiem budzenia się narodów do odrodzenia i życia samodzielnego, znacznie też posunął naprzód technikę zwalczania ruchów narodowościowych. Nic dziwnego, wszystkie ówczesne despotje, tyranje, oligarchje jednocześnie zaczęły przemyśliwać nad tem, jak najskuteczniej zabrać się do dzieła. Teorja szła w porze z praktyką. Czyniono przeróżne próby, i doświadczenia nieskuteczne środki zarzucono, mało skutkujące powoli udoskonalono, a najskuteczniejsze niejako opatentowywano, zażdrośnie strzegąc ich użytku dla siebie. Czego właściwie nie stosowano, by utrącić jakiś niemiły ruch? Prześladowania, konfiskaty majątków, zsyłki, więzienia, kary śmierci, wszystko to nie pomogło. Ruch narodowościowy rozwijał się i rozwija się nadal.

Kończy owe mądre uwagi p. Ad. Niem. tak: „Przeżyje to, przetrwa i nie zapomni jeszcze nieden naród".

Przeżyje to i przetrwa Litwa, a synowie prześladowców wstydzić się będą czynów ojców.

Alali.

Telegramy.

Rozdział kościoła od państwa na Łotwie.

RYGA (AW) Konstytuanta Łotewska przyjęła paragraf ustawy dotyczący rozdziału kościoła od państwa, odrzucając jednocześnie paragraf o zakazie działalności jezuitów na Łotwie.

Po konferencji Waszyngtońskiej.

WASZYNGTON (P. A. T.) Prezydent Harding zarządził wstrzymanie budowy 14 wielkich

Birżyszkę, prezesa towarzystwa pomocy tym, którzy ucierpieli z powodu wojny, księdza kanonika Kuchtę, prezesa Rady narodowej Białorusinów Karabacza, inżyniera Birżyszkę, literata Rondomańskiego, kilku różnych nauczycieli, pracowników kooperatyw i t. d.

Uważamy to za nieszczęście nie dlatego, że tyle osób aresztowano, tyle rodzin ucierpiało, nawet i nie dlatego, że z powodu aresztowania nauczycieli ucierpi nauka w szkołach, że przerwą swą pracę pożyteczne towarzystwa i t. d.; to też nieszczęścia, ale to wcześniej czy później da się naprawić; ale uważamy to za nieszczęście przedewszystkiem dlatego, że te aresztv przyczyniają się do powiększenia niezgody w naszym kraju, przyczyniając się do nienawiści narodowej między Litwinami, Polakami i Białorusinami.

Stanowczo powinniśmy dążyć do zgody w Litwie, dlatego, ażeby puścić w niepamięć wszystkie waśnie narodowe, nienawiść pomiędzy dziećmi jednej matki ziemi, powinniśmy dążyć do mi-

Litwa

1922 m. vasario 4 d. pasirodė dienraštis *Litwa* („Lietuva"). Išėjo jis po lenkų sulaikyto *Głos Litwy* („Lietuvos balso"). Jau po kelių dienų prasidėjo ilgokas teismo procesas. Lenkų valdžios nemalonę laikraštis užsitraukė dėl vasario 9 d. Nr. 5 straipsnių „Aferos" likvidavimas" ir „Iš Vilniaus ištremtų lietuvių ir baltarusių žmonų protestas" (protestą pasirašė 12 moterų). Mat po suėmimų sausio 20 d. – vasario 1 d. Lukiškėse laikyti 33 lietuvių ir baltarusių veikėjai vasario 5 d. 3 val. ryto prikelti, policijos išvežioti atsisveikinti su šeimynomis, paskui, apie tai neperspėjus jų artimųjų, buvo nuvežti į geležinkelio stotį ir 2 vagonų traukiniu pristatyti prie neutralios juostos netoli Vievio, o po kelių valandų perduoti Lietuvos kariuomenei. Traukiniu per Kaišiadoris vasario 6 d. tremtiniai (20 lietuvių ir 13 baltarusių) atvyko į Kauną. Paminėsime tik kai kuriuos: Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto pirmininkas, Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorius M. Biržiška, to komiteto sekretorius gydytojas J. Augevičius, gimnazijos mokytojas Viktoras Biržiška, „Švyturio" knygų leidimo bendrovės vedėjas S. Jackevičius, kun. kanauninkas J. Kukta, lietuvių valgyklos savininkė ir „Vilniaus garso" redaktorė M. Marcišauskaitė, vysk. J. Matulaičiui tarnavęs lietuvių mokytojų seminarijos mokinys A. Meciūnas, „Birutės" kooperatyvo skyriaus vedėjas J. Siemaška ir kt., Vilniaus gudų tautinio komiteto pirmininkas J. Kraskovskis, gudų laikraščio redaktorius rašytojas M. Hareckis ir kt. (visą tremtinių sąrašą ir kt. žr.: B. Šėmis-M. Biržiška, „Vilniaus Golgota", 1930 ir 1992).

Likviduota „afera" buvo lenkų valdžios įvykdyti suėmimai bei tremtis. „Pranešame ne tik vietos visuomenei, bet ir visam kultūringam pasauliui, kad vietos valdžia, žmones iš pradžių areštavusi, o paskui ištrėmusi, pasielgė nusikalstamai ir negailestingai." Lenkų spauda ištremtuosius lietuvius kaltino komunizmu ir kitomis nesąmonėmis.

Laikraščio ats. redaktoriumi pasirašiusį Povilą Sipavičių (*Sipowicz*) balandžio 13 d. tardė Vilniaus miesto 2-os apygardos teismo tardytojas (LCVA, f. 129, ap. 2, b. 739). P. Sipavičius – 26 metų, gimęs Vilniuje, lenkas ir Lenkijos pilietis, baigęs miesto mokyklą, raidžių rinkėjas, neteistas. Kaltu neprisipažino, aiškino, kad dirba laikraščio raidžių rinkėju, o laikraštį pasirašo dėl papildomo uždarbio – 20 tūkst. markių mėnesiui. Pasirašo laikračio neskaitęs ir neturėdamas jokios įtakos jo krypčai; kartais jame paskaito kroniką, o šiaip daugiau skaito tikrus lenkiškus laikraščius. Kas yra faktiškasis *Litwa* redaktorius, nežino.

Pasak Vilniaus apygardos teismo prokuroro pavaduotojo parengto kaltinamojo akto (LCVA, f. 131, ap. 5, b. 20), išplatinto *Litwa* Nr. 5 „straipsniuose lietuvių visuomenės vardu reiškiamas pasipiktinimas dėl vietos lenkų valdžios areštuotų politiškai nelojalių Lenkijos atžvilgiu ir Vilniaus krašte veikiančių bei jam kenkiančių lietuvių ir baltarusių, kurie ištremti už Lenkijos Respublikos ribų, dėl ko protestavo ištremtųjų žmonos". Laikraštis parodė nepagarbą vietos valdžiai, ją apšmeižiamas.

Greitai po Nr. 5, 1922 m. vasario 11 d. Nr. 7, dienraštis išspausdino lenkų valdžiai nepatikusius, neva jos teismus įžeidžiančius rašinius – straipsnį „Kaip atrodo teismų savarankiškumas Vidurinėje Lietuvoje" bei žinutę „Vakariečiai" (*Zapadniki*) kronikos skiltyje „Paklausiame" (*Zapytujemy*). P. Sipavičiui užvesta nauja byla. Tačiau ir šįkart per tardymą balandžio 18 d. kaltės jis nepripažino. Sakė, kad jis, „Švyturio" spaustuvės raidžių rinkėjas, sukūręs komitetą padėti be darbo likusiems raidžių rinkėjams. To komiteto narys Sakavičius pasiūlė jam pasirašinėti *Litwa* numerius kaip redaktoriui, kas leistų užsidirbti darbo ieškantiems raidžių rinkėjams. Manydamas, kad krašte yra spaudos laisvė, ir galvodamas, kad viską galima spausdinti, sutiko, jog laikraštis būtų spausdinamas jo vardu, pakartojo, kad jo neskaito, straipsnių autorių nežino, pasirašo tik už 20 tūkst. markių mėnesinį atlygį.

Balandžio 24 d. tardytas *Litwa* raštininkas Edvardas Cidzikas, dirbęs lietuvių laikraščiuose nuo bolševikų okupacijos 1920 m. Jis irgi sakė, kad nežino, kas yra tikrasis laikraščio redaktorius. (E. Cidzikas pasirašęs 1921 m. lapkričio 25 d. išėjusį vienadienį *Marja*, kurio tikrasis redaktorius buvęs M. Biržiška.)

Korektoriumi dirbęs 28 m. lietuvių gimnazijos mokytojas Vladas Sakavičius tardytas balandžio 25 d. Jis paaiškino, kad viename pastate yra dvi redakcijos – *Litwa* ir „Vilniečio", tačiau ar „juos jungia idėjinė bendrystė", patvirtinti negali. Jis pats kartais rašinėja, „tačiau, kad laikomas polonofilu, neturiu redakcinių sferų pasitikėjimo" (*jako uważany zaś polonofila nie mam zaufania redakcyjnych sfer*).

Vladas (Vladimiras) Sakavičius (1893 – 1963) buvo tikrasis *Litwa* redaktorius po 1922 m. sausio 20 d. suimto, o po to iš Vilniaus ištremto M. Biržiškos. Jis taip pat buvo Marijos Žukauskaitės pasirašyto, 1922 m. birželio 7 d. išleisto vienadienio *Zakneblowane usta* („Užkimšta burna") ir kt. faktiškasis redaktorius. Be to, V. Sakavičius redagavęs 1940 m. sausio 14 d. – birželio 21 d. ėjusio laikraščio *Nowe słowo* („Naujas žodis") Nr. 119–132.

Anot naujo kaltinamojo akto, visas straipsnis apie teismus „pasižymi vietos lenkų teismų piktu apibūdinimu dėl vietos valdžios potvarkių areštuoti, o paskui išsiųsti iš Vilniaus krašto eilę svetimos kilmės asmenų" – antilenkiška politine veikla įtartų lietuvių ir baltarusių. Straipsnyje lenkų teismai palyginti su rusų caro laikų teismais, kurie taip pat visiškai priklausė nuo vietos administracijos. Nepagarba teismams tęsiama žinutėje „Vakariečiai". Joje klausiama, kas pasidarė su byla, kurioje kun. Araškevičius kaltintas daugeliu apgavysčių iš Amerikos gaunamos pagalbos vaikams komitete. Ar byla nebus „užtrinta"?

1922 m. balandžio 20 d. (velykiniame) Nr. 58 buvo išspausdintas vedamasis straipsnis „Sukapos jus krankliai ir varnai" (slapyvardžiu Kunigaikštis pasirašyto straipsnio autorius yra V. Sakavičius). Anot kaltintojų, jame, pasakojant apie Vilniaus krašto prijungimą prie Lenkijos, sąmoningai reiškiama nepagarba Lenkijos valstybės valdžiai, skatinama neapykanta tarp atskirų vietos gyventojų dalių. „... Vilniuje matome įdomų reginį, – rašoma straipsnyje, – kai vienas kitam valdžią perduodantys amenys iš tikrųjų yra mažutėliai ir verti pasigailėjimo. Žiūrime į juos su užuojauta". „Nuo šios dienos kiekvienas susipratęs lietuvis, keleriopai padauginęs savo energiją tautiškame darbe, drąsiai eis į pasiaukojimo darbą, kad Gedimino pilyje vietoj lenkų vėliavos kuo greičiau suplevėsuotų lietuviška vėliava su Vyčiu". Naujasis priešininkas „karpo ir drasko mūsų tėvynę, savinasi gabalą žemės kartu su lietuvių tautos širdimi, sostine Vilniumi". „... Mums skaudu, tačiau nenusiviliame; nors šiandien mūsų šventą žemę trypia svetimi batai, bet drąsiai ir pasitikintys savimi žiūrime į akis mūsų priešui, kuris jau šiandien pasirodė mums visame savo gražume. Pagaliau lietuvių tauta žino su kuo turi reikalą..." Tačiau „už tas lietuvių tautos kankynes visiems jums, ponai, bus vienas užtarnautas užmokestis: sulėks iš visur kranklių ir varnų pulkas, kurie sukapos jūsų tėvynę, kadangi jūs draskote ir kankinate mūsų Tėvynę".

Kaltinamieji aktai dėl visų trijų laikraščio numerių parengti 1922 m. gegužės 30 d. P. Sipavičiui iškeltos bylos turėjo būti nagrinėjamos Vilniaus apygardos teisme, kuris birželio 14 d. nutarė procesą tęsti, ir birželio 28 d. Sipavičiaus žmonai Stefanijai buvo įteiktas šaukimas birželio 30 d. vyrui atvykti į teismą.

Tačiau birželio pradžioje P. Sipavičius buvo suimtas. Birželio 30 d. teismo posėdžio protokolo archyve nepavyko rasti. Pasak V. Steponaičio, gynėjas Vrublevskis nurodė, jog tuoj po kaltinamojo akto įteikimo Sipavičius buvo suimtas dėl kitos bylos, negalėjo visko atlikti gynimuisi ir net negali pasakyti liudininkų. Gynėjas prašė visas jo bylas sujungti į vieną ir jas svarstyti bendrai. Teismui sutikus, kitas nagrinėjimas paskirtas liepos 13 d.

Teismo posėdyje kaltintojas pareiškė: „Davė jis savo parašą ir už tai turi atsakyti. [...] Šiurkščiai išjuokė daugumą lenkų tautybės gyventojų. [...] Buvo raidžių rinkėjas, geriau būtų juo ir pasilikęs. Norėjo Judo sidabrinių, tai tegul dabar už tai gauna rūsčią kalėjimo bausmę". Teismas išklausė prisiekusiuosius liudytojus Viktorą Bernotą, Vladą Sakavičių ir Edvardą Cidziką. Gynėjo Vrublevskio ilgoka kalba D. D. Galingo knygelėje „Laikraščio „Litwa" byla Vilniaus apygardos teisme" užima pusdevinto puslapio (*D. D. Galingas, Sprawa dziennika „Litwy" przed Sądem okręgowym w Wilnie, Wilno, 1922*).

Straipsnyje apie ištremtų vyrų žmonų protestą teismas nusikaltimo nerado ir Sipavičiui šio straipsnio neinkriminavo, tačiau vis tiek nuteisė 2 mėn. kalėjimo; priteista sumokėti visas teismo išlaidas. Jau liepos 13 d. P. Sipavičius kreipėsi su apeliaciniu skundu (LCVA, f. 127, ap. 2, b. 54). Padavus apeliaciją, Sipavičius už 30 tūkst. markių užstatą buvo paleistas iš kalėjimo iki bylos sprendimo aukštesnėje teimo instancijoje. Deja, Apeliacinis teismas liepos 27 d., P. Sipavičiui dalyvaujant, pritarė Apygardos teismo sprendimui.

Apeliacinį skundą 1922 m. rugpjūčio 7 d. padavė kaltinamojo gynėjas advokatas T. Vrublevskis. Pasak jo, liepos 27 d. teismo nuosprendis „yra neteisingas ir neatitinkantis įstatymo", nes rusų BK 129 str. 6 p., pagal kurį nubaustas jo ginamasis, negalioja ir negaliojo nei Lenkijos Respublikos, nei buv. Vidurinės Lietuvos teritorijoje, kadangi po rusų kariuomenės evakuacijos vietoj ligtol Rusijos imperijoje veikusių baudžiamųjų įstatymų vokiečių feldmaršalo Hindenburgo 1916 m. balandžio 16 d. dekretu buvo įvestas 1903 m. redakcijos Rusijos Baudžiamasis kodeksas. Lenkijos Respublikos ir Vidurinės Lietuvos baudžiamieji įstatymai paskiau veikė pagal to dekreto reikalavimus, t. y. pagal Rusijos 1903 m. BK, atmetus visus vėlesnius jo papildymus. Tačiau 1903 m. kodekso 129 str. yra tik keturi punktai, o p. 6 pridėtas 1906 m. vasario 6 d. įsaku ir paskelbtas 1909 m. kodekso leidime. Todėl tas punktas laikytinas neįpareigojančiu ir pagal jį priimtas nuosprendis nepagrįstas. Iš viso T. Vrublevskis nurodė net 6 įstatymų neatitikusias nuosprendžio vietas ir prašė jį panaikinti, o P. Sipavičių nuo bausmės atleisti. Advokato skundą Apygardos teismas nutarė priimti tik rugpjūčio 19 d. ir su tyrimo protokolais rugpjūčio 28 d. perdavė Vilniaus apeliaciniam teismui, kuris tą pačią dieną BPK 878 str. pagrindu nutarė „kaltinamojo Sipavičiaus atvykimą [į teismą] laikyti nereikalingu, liudytojų nekviesti".

Tačiau P. Sipavičius 1922 m. rugsėjo 19 d. paprašė Apeliacinio teismo bylos nagrinėjime leisti dalyvauti advokatui T. Vrublevskiui. Nagrinėjimas buvo numatytas 1923 m. balandžio 23 d., apie ką pranešta kaltinamajam, gyvenusiam Šventikų (dabar Krivių) g. 9, ir jo advokatui. Stefanija Sipavičienė už vyrą buvo davusi 100 tūkst. markių užstatą.

1923 m. balandžio 23 d. Apeliacinio teismo posėdyje ats. redaktorius vis tiek apkaltintas pagal BK 154 str. 2 d. ir 129 str. 6 p. dėl straipsnių *Litwa* 1922 m. Nr. 5, 7 ir 58. Galutinis nuosprendis turėjo būti paskelbtas gegužės 7 d. Jame 1922 m. liepos 13 d. nuosprendžio dalį dėl žinutės „Vakariečiai" nutarta panaikinti ir kaltinamąjį dėl nepagarbos valdžiai išteisinti. Bet kitas nuosprendžio dalis (dėl nubaudimo 1 mėn. kalėjimo ir kt.) patvirtinti, priteisti Sipavičiui teismo išlaidas bei 2 500 markių teismo mokesčio už antros instancijos teismą.

Adv. Vrublevskis pateikė antrą apeliacinį skundą, kurį Apeliac. teismas išnagrinėjo gegužės 22 d., ankstesniame savo nutarime nieko nepakeitęs. Ir tik Aukščiausiasis teismas Varšuvoje 1923 m. gruodžio 14 d., atsižvelgęs, kad P. Sipavičius 1923 m. balandžio 23 d. baustas 1 mėn. kalėjimo, o ši bausmė viršija 1923 m. liepos 6 d. amnestijos įstatymo 10 str. numatomą bausmės dydį, ir, remdamasis 1923 m. kovo 30 d. BPK 16 str. papildymu ir minėto amnestijos įstatymo 2, 10 ir 11 str., prokurorui sutikus, nusprendė visą bylą nutraukti ir apie tai pranešti kaltinamajam. Susipažinęs su Varšuvos teismo kopija, Vilniaus apeliacinis teismas 1924 m. vasario 9 d. nutarė Aukščiausiojo teismo 1923 m. gruodžio 27 d. raštą priimti domėn ir jį vykdyti, kasacinį užstatą grąžinti T. Vrublevskiui ir apie bylos nutraukimą pranešti P. Sipavičiui.

Byla dėl trijų *Litwa* numerių nebuvo paskutinė. Gynėjas T. Vrublevskis 1923 m. sausio 9 d. kreipėsi į Apeliacinį teismą dėl 1922 m. gruodžio 28 d. paskelbto Apygardos teimo gruodžio 13-osios sprendimo: „laikau jį nepagrįstu ir neatitinkančiu įstatymo ir todėl privalomu atšaukti", nes, pirma, P. Sipavičiaus pripažinimas kaltu pagal BK 532 str. ir pasmerkimas keturiems mėnesiams kalėjimo yra per žiaurus, atsižvelgiant į pasmerktojo raidžių rinkėjo pareigas, jo išsilavinimą ir liudytojų patvirtintą visišką jo neišmanymą laikraštyje spausdintų straipsnių, antra, BK 307 str. leidžia laikraščio redaktorių bausti tik tada, kai nustatoma, kad jis yra straipsnio bendraautoris, tuo tarpu teismas Sipavičių nubaudė nenustatęs jo bendraautorystės. Advokatas prašė paskelbtą bausmę kaltinamajam panaikinti ir jį išteisinti. Apeliacinis teismas sausio 23 d. nutarė „suteikti bylai eigą BPK 878 str. tvarka". Bylą nagrinėti nuspręsta balandžio 23 d. Į teismo posėdį numatytas kviesti 300 tūkst. markių užstatą pateikęs Konstantinas Stašys.

Kuo šį kartą nusikalto P. Sipavičius? Ogi, kad *Litwa* 1922 m gegužės 25 d. Nr. 87 išspausdino straipsnį „Prie užrakintų durų". Jame autorius kritikavo Lenkijos užsienio reikalų ministrą Konstantą Skirmuntą dėl jo pozicijos Genujos konferencijoje ir šitaip įžeidė ministrą už jo tarnybinių pareigų vykdymą (LCVA, f. 127. ap. 2, b. 103). 1923 m. gegužės 7 d. paskelbtas balandžio 23-iosios teismo sprendimas: Apygardos teismo 1922 m. gruodžio 13 d. nuosprendį panaikinti ir teisiamąjį Sipavičių išteisinti; teismo išlaidas padengti valstybės iždo sąskaita; laikraščio Nr. 87 palikti tarp bylos protokolų.

Vienas redaktoriaus nekaltumo motyvų: buvęs ministras K. Skirmuntas Vilniuje negyveno, o *Litwa* net Vilniuje mažai skaitoma ir iš bylos nematyti, kad ministrą būtų stengtasi supažindinti su Sipavičiui prikišamo straipsnio turiniu ir galbūt tuo straipsniu norėta ne įžeisti ministrą, o tik vaizdingais žodžiais ir kandžiais posakiais pritraukti daugiau skaitytojų. Dėl tokio sprendimo į Apeliacinį teismą gegužės 17 d. kreipėsi prokuroras, ir su jo skundu susipažinęs teismas gegužės 26 d. nutarė kasacinį skundą perduoti Varšuvai, Lenkijos aukščiausiajam teismui. Pastarasis 1923 m. rugsėjo 14 d. balandžio 23 d. sprendimą panaikino ir nurodė Apeliaciniam teismui bylą nagrinėti iš naujo.

Vilniaus apeliacinis teismas, susipažinęs su Aukšč. teismo lapkričio 24 d. raštu, priėmė jį vykdymui ir gruodžio 7 d. nutarė bylą nagrinėti esant kitai teisėjų sudėčiai. Posėdis numatytas 1924 m. vasario 5 d. Į teismą kviestas ir 300 tūkst. markių užstato pateikėjas K. Stašys. Teismo posėdis perkeltas į vasario 7-ąją, nes policija kaltinamajam laiku neįteikė šaukimo: P. Sipavičius gyveno kitu adresu – ne Didžiojoje, o Filaretų gatvėje. Vasario 7 d. nutarta: patvirtinti Apygardos teismo 1922 m. gruodžio 13 d. nuosprendį, tačiau 1923 m. liepos 6 d. amnestijos įstatymo pagrindu nuo laisvės atėmimo bausmės P. Sipavičių visiškai atleisti; teismo išlaidoms padengti iš Sipavičiaus paimti 250 tūkst. markių. Nuosprendis paskelbtas 1924 m. vasario 21 d.

Tęsinys kitame numeryje

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Lietuvos istorija

Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)*

Jolanta ZAKAREVIČIŪTĖ, Trakai

Pradžia Nr. 11 (817)

Didžiojo kunigaikščio dvarionių tarnybos specifika

Nagrinėjant valdovo dvarionis svarbus vaidmuo tenka valdovo dvaro sąskaitų knygoms. Tai yra pagrindinis šaltinis, leidžiantis pažinti dvaro organizaciją. Šis šaltinis padeda mums sužinoti detalesnę informaciją apie tuometinį dvaro gyvenimą bei jo pagrindinę gyventojų grupę – dvarionis. Deja, neturime išlikusių dvaro sąskaitų knygų iš Žygimanto Senojo laikų, kaip jo pirmtako brolio Aleksandro Jogailaičio atveju. Šiuo atveju reikia remtis pagalbiniais šaltiniais. Daugiausia tam „pagelbėja" Lietuvos Metrikos (toliau – LM) knygos. Iš jų labiausiai informatyvi yra LM 8 – *Užrašymų knyga*, kurioje randamee didžiojo kunigaikščio dvarionių sąrašą, datuotiną 1512 m., bei dar kelis sąrašus, kuriuose nurodytos išmokos dvarionims – tai buvo tarsi dvarionių apyskaita, iš kurios galima susidaryti vaizdą apie piniginių srautų dvare kontroliavimą.

Nagrinėjant LM knygas visų pirma pastebime, kad dvarionys atlikdavo tarnybą valdovo dvare paprastai su 4–12 žirgų. Tai reiškia ne dvarionio laikomų gyvulių, o tarnų skaičių, pavyzdžiui, dvarionis tarnauja su trimis tarnais. Jo asmeninės palydos, skaičiuotos žirgais, dydis nurodo dvarionio rangą ir prestižą. Aukščiausio rango dvarionys valdovo dvare tarnavo su 12 asmenų būriu, o kiti su 8, 7, 6 ir t. t. Mažiausią palydą sudarė du žirgai. Pavyzdžiui, 1512 m. visų didžiojo kunigaikščio dvarionių surašyme žirgų skaičius svyruoja nuo 2 iki 8[16]. Pasitaikydavo atvejų, kai dvarionis būdavo taip nusigyvenęs, kad turėdavo atlikti savo tarnybą vienas pats. Remiantis 1528 m. kariuomenių surašymo dokumentais, valdovo dvarionis Ivanas Rezanecas nurodė, kad į karinę tarnybą vyks pats vienas[17]. Tačiau taip pat buvo tokių dvarionių, kurie galėjo finansiškai išruošti ir daugiau žirgų: 12, 16 ir pan.[18] Kadangi dvarionys dvare tarnauja su savo tarnais, jų skaičius per visą Žygimanto Senojo valdymo laikotarpį perkopė 600.

Kalbant apie dvarionių tarnybos trukmę valdovo dvare, šiuo klausimu situacija priklauso nuo aptariamo laikotarpio ir valdovo. Pavyzdžiui, Marekas Ferencas, tirdamas Žygimanto Augusto dvarą, nagrinėdamas dvarionių tarnybą, pastebėjo, kad tarp jų buvo matoma rotacija. Dažniausiai po dešimtmečio tarnystės jie išnykdavo iš sąskaitų knygų. Tai paliudija ir K. Petkevičiaus sudarytas Aleksandro Jogailaičio dvarionių sąrašas, kuris patvirtina M. Ferenco teiginį[19]. Tačiau iš kitos pusės reikia neužmiršti, kad Aleksandro Jogailaičio valdymo laikotarpis nebuvo ilgas (1492–1506), o Žygimanto Senojo valdymo laikotarpis apima net kelis dešimtmečius (1506–1548). Tiriant jo dvarionis, pasitaiko įvairių atvejų. Vieni dvarionys jau nebesutinkami praėjus ir metams po paminėjimo viename ar kitame dokumente, kiti dažniausiai tarnauja trejuss, ketverius, devynerius metus, pasitaiko ir po dešimt, dvylika metų ir pan. Yra ir „rekordininkų", kurie tarnauja du dešimtmečius ir ilgiau.

Kalbant apie dvarionių tarnybą dvare, juos galima išskirti į dvi grupes. Nagrinėjant tarnystės trukmę dvare, reikia dvarionis suskirstyti į dvi grupes. Vienoje grupėje yra dvarionys, kurie išsaugojo pareigybes, susijusias dvaru[20], o antroje grupėje – pasitraukę iš dvaro aplinkos. Žinoma, tam įtakos galėjo turėti daug skirtingų priežasčių. Vieni pasitraukdavo savo pačių iniciatyva arba realizavę savo troškimus valdovo dvare: įgavo gyvenimiškos patirties, padarė sėkmingą karjerą, gavo dvarą. Taip pat pasitraukdavo iš dvaro aplinkos nusivylę savo tarnyba, kuri nepateisino jų lūkesčių. Apskritai, nuolatinis rezidavimas šalia valdovo buvo nelengvas ne tik dėl asmeninės laisvės suvaržymo, bet ir dėl finansinių dalykų. Iš valdovo gauto aprūpinimo neužtekdavo savo būriui išlaikyti ir dvarionis turėdavo pats prisidėti asmeninėmis lėšomis. Taip pat reikėjo rūpintis ir savo palydos narių apgyvendinimu, žirgų aprūpinimu (pirkti šieną, avižas, šiaudus), palaikyti deramą drausmę, tvarką ir t. t. Taigi dvarionys dažnai kuriam laikui savanoriškai nutraukdavo tarnybą valdovo dvare, kad galėtų pasirūpinti savo reikalais. Tam buvo numatytos net šešių savaičių mokamos dvarionių atostogos[21].

Tačiau pasitraukimo iš dvaro priežastys gali slypėti ir psichologiniuose dalykuose – tai noras atsiriboti nuo viešo pasaulietinio gyvenimo, nuovargis, noras jausti stabilumą[22]. Pasitraukimo pretekstu dažnai galėjo būti ir pasikeitusi dvarionio giminės ar jo dvaro padėtis. Vis dėlto daugeliu atvejų dvarionių dvaro palikimo priežastys lieka iki galo nežinomos. Situacija yra žymiai aiškesnė, kai kalbama apie dvarionių skatinimą dėl tarnybos, suteikiant jiems geresnę padėtį dvare, nes yra išlikę tai liudijančių dokumentų. Tai dvarionims būdavo pretekstas likti dvaro tarnyboje. Taip pat tikėtini ir atleidimo iš tarnybos atvejai. Deja, dokumentuose nėra per daug informacijos šia tema[23]. Žinoma, reikia neatmesti ir žmogiškojo faktoriaus, tokio kaip mirtis. Vieni galėjo mirti natūralia mirtimi, kiti atlikdami tarnybą. Juk reikia nepamiršti, kad dvarionys taip pat atliko ir karinę funkciją – būdavo, kad mirtis juos pasiglemždavo karo lauke[24]. Tokie atvejai aprašomi Bychovco kronikoje, kai 1512 m. įsiveržę trys tūkstančiai totorių prie Slucko ir Naugardo, padarė daug žalos ir grįžo atgal. Tada didysis etmonas Stanislovas Petravičius, pramintas Kiška, ir ponas Albertas Goštautas su ponu Jurgiu Nemiravičiumi atvyko į Slucką ir pradėjo persekioti totorius – juos pavijo ir sutriuškino. Deja, šio įvykio metu žuvo valdovo dvarionys – Rakas Moskvičius ir Žinevojus[25]. Tiesa, per daug pasitikėti Bychovco kronikoje minimais asmenvardžiais ir įvykiais nereikia.

Taip pat karo metu žmonės būdavo ne tik nužudomi, bet ir paimami į nelaisvę. Vykstant kariniams veiksmams tarp LDK ir Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – MDK), 1509 m. Žygimantas Senasis savo raštu prašo Vasilijaus III paleisti iš nelaisvės „...Mikalojų Glebavičių ir su juo esančius Bagdoną Fiodorovičių, Jokūbą Ivanšencovičių bei kitus *dvarionis* (mano kurs. – *aut. pastaba*)[26]. Belaisvių išlaisvinimo klausimai ne visada išsispręsdavo greitai. Dažnai konfliktuojančios pusės nesusitardavo ir belaisviai taip likdavo priešų stovykloje. Pavyzdžiui, po Oršos mūšio (1514) LDK paėmė į nelaisvę MDK karius. Maskva bandė derybomis 1517, 1520, 1526, 1532 m. išspręsti belaisvių grąžinimo klausimą, tačiau nepavyko rasti kompromiso su LDK. 1542 m. kovo 21 d. Maskvoje buvo atnaujintas paliaubų susitarimas. Buvo mėginama išspręsti ir belaisvių klausimą. Rusai primygtinai reikalavo apsikeisti belaisviais, argumentuodami tuo, kad žmonės yra mirtingi, ir taip jau nemažai mirė, ir liko jau nedaug nelaisvėje, ir tie jau seni.

Taip pat ne ką pavojingiau, pasirodo, buvo ir administracinių bei teismo funkcijų vykdymas. LM yra įrašas, kuriame pasakojama, kad 1522 m. vykdamas su valdovo raštu buvo užpultas ir sumuštas valdovo dvarionis Daukševičius. Jį sumušė ponas Jurgis Zenevičius su broliais Mikalojumi ir Mykolu[27]. Arba kitas atvejis rašo apie tai, kaip 1523 m. sausio 13 d. valdovo paiždininko Fedkos brolis Mikas Mitkevičius suluošino valdovo dvarionį, vardu Kempė[28].

Valdovui reikėjo kažką daryti, kad būtų užtikrintas asmens, vykdančio jo nurodymą, saugumas. Dėl šios priežasties, esant ypač sunkioms darbo aplinkybėms, valdovas norėdamas, kad dvarionis įvykdytų teismo sprendimą, užtikrindavo tai laidu. Laidų dydžiai būdavo įvairūs. Dažniausiai būdavo laiduojama 1 000, 2 000 kapų grašių suma. Pavyzdžiui, 1524 m. byloje tarp Jono Jundilovičiaus, Jono Skinderio ir Vilniaus vaivadienės ponios Elžbietos, Mikalojaus Radvilos žmonos, kur ji kaltino, kad ponai Jundilovičius ir Skinderis pagrobė jos gyvulius, užpuolė dvarus, keletą tūkstančių drevinių medžių iškirto. Laiduojant 2 000 kapų grašių buvo liepta dvarioniui jiems žodžiu įsakyti nedaryti poniai daugiau skriaudų ir atlyginti nuostolius jam dalyvaujant[29].

Būdavo skiriami ir mažesni laidai: 100, 300 ir pan. kapų grašių. Kol kas pats didžiausias laidas yra užfiksuotas dokumente, datuotiname 1538 m., kai valdovo dvarionių Vainos ir Ivano Boguševičių Bogovitinovičių gyvybė buvo apsaugota 10 000 kapų grašių laidu[30]. Apskritai, laidai dažniausiai būdavo susiję su tokiomis bylomis kaip turto dalybos, paveldėjimas ir kiti dalykai, susiję su didelėmis pinigų sumomis. Kuo byla susijusi su didesnėmis pinigų sumomis, tuo laido dydis yra analogiškai didesnis.

Apibendrinant galima sakyti, kad dvarionys atlikdavo savo tarnybą valdovo dvare su 4–12 žirgų. Panašų skaičių žirgų išsiųsdavo ir į karinę tarnybą. Be jokios abejonės didikų žirgų skaičius buvo didesnis negu eilinių bajorų. Dvarionys praėjus tam tikram laikui pasitraukdavo iš valdovo dvaro dėl įvairių asmeninių, psichologinių ir biologinių (liga ar mirtis) priežasčių. Dvarionio tarnyba kai kuriais atvejais buvo rizikinga gyvybei ir sveikatai. Valdovas būdavo suinteresuotas savo dvarionių saugumu ir gyvybe, dėl to jam reikėdavo tam tikrų saugumo garantijų.

Didžiojo kunigaikščio dvarionių kilmė

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo dvare tarnavo ne tik dvarionys iš etninių LDK žemių, bet ir iš rusėniškų: Smolenskas, Vitebskas, Naugardukas, Brestas ir kt. Tiesa, nėra lengva nusakyti dvarionio tautybę, nes dokumentuose tai nėra nurodoma. Dažnai tam pagelbėja „užuominos", įrašai, kuriuose įvardijama jų tėvonija. Jei dvarionio valda yra rusėniškoje LDK dalyje, jis greičiausiai yra rusėnas. Pavyzdžiui, dvarionis Ivanas Basa 1526 m. gavo iš Žygimanto Senojo pažadą, kad kol jo tėvonija prie Smolensko bus atimta iš maskvėnų, gaus Perlojos dvarą laikinai, arba net pažadėjo, kad blogiausiu atveju, nepavykus atgauti užgrobtų teritorijų, sutinka atiduoti kitą dvarą[31]. Tiesa, pasitaiko LM įrašų, prie kurių buvo nurodyta tautybė, pvz., *litvin* (Voitekas Stibalčius, Motiejus Petravičius), *totoriai* (Tevešas, Voitkas, Mackas, Davidas, Dovlešas)[32] ar *italai* (Urclas[33], Negulas, Petras, Jonas). Taip pat turime sąrašą 16 pabėgusių maskvėnų, kurie tarnavo didžiajam kunigaikščiui Žygimantui Senajam.

Žinoma, be šių minėtų tautybių asmenų, dvare dar tarnauja ir lenkai. Tarptautiškumas valdovo dvarui yra būdingas nuo Vytauto Didžiojo suformuoto institucinio dvaro laikų. Tiesa, įvairių svetimšalių skaičius su kiekvienu valdovu kito. Jei, pavyzdžiui, Aleksandro Jogailaičio laikais turime čekų, vokiečių, vengrų, iš Silezijos, Kroatijos, Transilvanijos atvykusių asmenų, tai Žygimanto Senojo laikais svetimšalių įvairovė yra mažesnė. Aleksandro dvaras svetimšaliams buvo patrauklus, nes valdovas mėgo reziduoti Lietuvoje, o Žygimantas Senasis savo rezidencija labiau rinkosi Lenkiją. Ilgesnis valdovo nerezidavimas Lietuvoje turėjo įtakos dvaro prestižiškumui. Taip pat valdovui nesant arti sunku tikėtis pelnyti jo palankumą, mažėja šansų gauti sau įvairių naudų.

Giminystės ryšiai taip pat turėjo įtakos, kad ir LDK kilmingųjų dvarionys valdovo dvare tarnauja kartu su giminaičiais. Pavyzdžiui, 1512 m. jo dvarionių sąraše yra užfiksuotas valdovo dvarionis Trizna su broliu Vasilijumi, dvarionis Gorianinas su broliu Semionu, Ivanas Semionovas Vkolovas jaunesnysis su broliu Vasilijumi ir t. t.[34] Taip pat minėtame prieš tai 16 pabėgusių asmenų sąraše randame Žygimantui Senajam tarnaujančius Vasilijų Jakovlevą Gavrilą su broliu Ivaška, brolius Vasiuką ir Fedko Leonavičius[35]. Kai kuriuos dvarionis Žygimantas Senasis „paveldėjo" ir iš savo brolio Aleksandro Jogailaičio: Alekseje vičius Bagdonas, Bykovskiai Hrydja ir Tyša, Bulatovas Ivanas, Daugirdaitis Bagdonas, Fiodorovičius Sasinas, Karpovičiai Trizna ir Vasilijus, Kolontajai Fiodoras, Semionas ir Vasko, Ivanšencovičiai Bagdonas, Dmitrijus ir Jokūbas, Mackaitis Šimko, Meleškovičius Martynas, Ratomskis Jackus, Sapiega Jonas (Ivaško), Voroną Ivaško, Turas Kornila, Zaranko ir t. t. Šie atvejai rodo valdovo dvare tarnavimo tradicijos nesikeitimą ir tęstinumą kartu su giminaičiais.

146. *[1520].01.12*

Потве*рж*енье кн(я)зю Богушу Маса*л*скому о*т* короля его м(и)л(о)*ст*и Жикгимонъта на соро*к* три ч(о)л(о)в(е)ки и осмъ земль пустовъскихъ в повете Троцко*м* у воло*ст*и Мерецко*и*

Самъ Жикгимо*нт*, Божю м(и)л(о)*ст*ю корол полски*и* и дале*и*.

Билъ намъ чоломъ дворанинъ нашъ кня*з* Богушъ Масалски*и* о томъ, што пе*р*ве*и* сего росказали есмо воеводе троцъкому, ма*р*шалку нашому дво*р*ному, небощику пану Григо*р*ю Станиславовичу Остиковича в повете Троцъкомъ казати обыскати сорокъ и трохъ ч(о)л(о)в(е)ковъ а осмъ земль пустовъскихъ и ему в то увязанье дати. И панъ воевода его м(и)л(о)сть казалъ де*р*жавъцы мерецъкому п(а)ну Ю*р*ю Глебовичу в тотъ час, какъ отъ нас Меречъ де*р*жалъ, обыска*т*и сорокъ ч(о)л(о)в(е)ковъ и три ч(о)л(о)в(е)ки а осмъ земль пустовъскихъ в Мерецко*и*

Žygimantas Senasis dvarioniui Bogušui Masalskiui suteikė 43 žmones ir 8 tuščias žemes Trakų paviete Merkinės valsčiuje

Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 25 (1387–1546). Užrašymų knyga 25, parengė D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius, 1998, p. 207.

Žygimanto Senojo dvare tarnauja dvarionys, kilę tiek iš didikų, tiek iš smulkesniosios bajorijos, taip pat išeivių iš Maskvos (kaip buvo minėta anksčiau) ir Lenkijos. 1512 m. jo visų dvarionių sąraše[36] yra dvarionių, kurie kilę iš šių didikų giminių: Chreptavičių, Čartoriskių, Radvilų, Glinskių, Šemetų, Masalskių, Sapiegų ir kt. Tarp tokių nežymių giminių yra kunigaikščių iš Žilinskių, Soltanovičių, Polubenskių.

Apibendrinus matome, kad valdovo dvarionys buvo kilmingieji, kilę tiek iš etninių LDK teritorijų, tiek iš rusėniškų LDK žemių. Taip pat būta svetimšalių ir iš svetur, tačiau jų skaičius nėra didelis. Žygimanto Senojo dvare LDK užsieniečių būta mažiau, daugiau svetimšalių dvarionių buvo tarp karališkų valdovo dvarionių dėl valdovo ilgesnio rezidavimo Lenkijoje. Būnant arčiau valdovo, yra daugiau šansų pasiekti asmeninės naudos, dvarionio tarnyba daugeliui tapdavo tarnybinės karjeros pradžia. Stengdamiesi pasižymėti valdovo akyse, jie tikėjosi gauti kokį nors urėdą ar dvarą. Taip pat sumažėjęs užsienio dvarionių skaičius Žygimanto laikais gali būti paaiškinamas tuo, kad valdovui nuolat nerezidiuojant Lietuvoje, menkėjo ir jo „lietuviško dvaro" prestižas bei žinomumas.

[16] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius, 1995, p. 163–164.
[17] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 523 (1528). Viešųjų reikalų knyga 1*, parengė A. Baliulis, A. Dubonis, Vilnius, 2006, p. 25
[18] *Ibid.*, 280 p.
[19] Reikia neužmiršti ir Aleksandro trumpo valdymo laikotarpio – 1492–1506 m.
[20] M. Ferenc, *Dwór Zygmunta Augusta. Organizacija i ludzie*, Kraków, 1998, s. 50.
[21] *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543–1548), kn. 1: 1544 XI 15–1546 XI 15*, parengė D. Antanavičius, Vilnius, 2009, p. XVI.
[22] M. Ferenc, *Dwór Zygmunta Augusta. Organizacija i ludzie*, Kraków, 1998, s. 50.
[23] *Ibid.*, s. 50.
[24] Apie dvarionių administracines, karines, teismines ir diplomatines funkcijas žr. kituose skyriuose.
[25] *Lietuvos metraštis: Bychovco kronika*, parengė R. Jasas, Vilnius, 1971, p. 166.
[26] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7*, parengė I. Larienė, L. Karalius, D. Antanavičius, Vilnius, 2011, p. 168–169.
[27] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 11 (1518–1523). Įrašų knyga 11*, parengė A. Dubonis, Vilnius, 1997, p. 138–139.
[28] *Ibid.*, p. 143.
[29] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 14 (1524–1529). Užrašymų knyga 14*, parengė L. Karalius, D. Antanavičius, Vilnius, 2008, p. 195.
[30] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 20 (1536–1539). Užrašymų knyga 20*, parengė R. Ragauskienė, D. Antanavičius, Vilnius, 2009, p. 74–76, 97–100, 105.
[31] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522–1529). Užrašymų knyga 12*, parengė D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius, 2001, p. 436.
[32] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius, 1995, p. 163–166.
[33] Greičiausiai tas pats italas dvarionis įsisūnijo 1516 m. valdovo maršalą ir raštininką, Daugų vietininką poną Bogušą Bohovitinovičių. Ursulas Bogušui po savo mirties užraše dvarą Soloviatičі Bresto paviete. Plačiau žr. *Lietuvos Metrika, Knyga Nr. 9 (1511–1518). Užrašymų knyga 9*, parengė K. Pietkiewicz, Vilnius, 2002, p. 241.
[34] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius, 1995, p. 163–164.
[35] *Ibid.*, p. 165.
[36] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius, 1995, p. 163–166. Iš tiesų manoma, kad tikrojі šio sąrašo data yra 1509 m.

Tęsinys kitame numeryje

* Straipsnis parengtas pagal magistro darbą „Didžiojo kunigaikščio dvarionys Žygimanto Senojo laikais (1506–1548)", darbo vadovas prof. Rimvydas Petrauskas.

Lietuva vėl be Vilniaus?

Atkelta iš 1 p.

pat tvirtina Vladimiras Žirinovskis, Aleksandras Duginas ar *tamaševskininkai*, kad Lietuva Vilnių 1939 m. atgavo Molotovo– Ribentropo pakto, kuris šiandien panaikintas, pagrindu. Jau darosi neramu, nes tai ne tik netiesa, bet priešingas valstybės interesams tvirtinimas, kad anie teisūs, o Lietuva Vilnių valdo be teisėto pagrindo.

Kaip žinoma, 1920 m. liepos 12 d. Rusija su Lietuva pasirašo Taikos sutartį, atsisako nuo suvereniteto lietuvių žemėse, antruoju straipsniu Vilnių ir apylinkes pripažįsta Lietuvos teritorijos dalimi ir realiai Vilnių Raudonoji armija perduoda Lietuvai. Vilnius tampa integralia Lietuvos Respublikos teritorija. 1920 m. spalio 12 d. Rygoje tarp Lenkijos ir Rusijos su Ukraina pasirašoma paliaubų sutartis, kurioje numatomos preliminarios Taikos sutarties sudarymo sąlygos. 10 str. kalbama apie tai, kad bus pripažįstama Lenkijai jos lenkiškosios žemės. 1920 m. spalio 9 d. Vilnius atplėšiamas nuo Lietuvos. 1920 m. spalio 14 d. Tautų Sąjunga pasmerkia Lucijano Želigovskio smurto veiksmus prieš Lietuvą. 1921 m. kovo 18 d. Rygoje pasirašoma Taikos sutartis tarp Lenkijos, Rusijos ir Ukrainos, kurios trečiajame straipsnyje nurodoma, kad prie sutarties pridėtame žemėlapyje sutarties pasirašymo metu Lenkijos valdomas žemes Rusija pripažins tokias, dėl kurių susitars į jas pretenduojančios šalys nustatydamos valstybių sienas. Koks bus susitarimas, tokį Rusija ir pripažins. Tvirtinimas, kad tas žemes Lenkijai pripažino visa tuometinė valstybių bendrija nepagrįstas jau vien todėl, kad jos tada dar nebuvo Lenkijos aneksuotos. Kaip žinia, Lenkija pati pripažino, kad jos nėra lenkiškos, sukurdama ten marionetinę Vidurio Lietuvos valstybėlę, kurią pripažino tik pati Lenkija. Minėtos sutarties Rygoje pasirašymo metu jos dar buvo lietuviškos Vidurio Lietuvos žemės. Lenkija dar tik organizavo „referendumus“ ir „rinkimus“ agresijai pateisinti ir aneksijai įvykdyti. Tą teritoriją Lenkija juridiškai prisijungė tik 1922 m. sausio–vasario mėnesiais, t. y. gerokai vėliau po Rygos sutarties pasirašymo. Vėlesni įvykiai parodė, kad Rygos sutartyje nurodytas nuostatas Lenkija interpretavo taip, kaip jai atrodė patogiau ir toli gražu ne visos valstybės tą pripažino, kaip teigia istorikas. Tiesa, 1923 m. Ambasadorių konferencija Vilnių ir jo apylinkes pripažino Lenkijai. Lietuva tokio nutarimo nepripažino, be to, toks pripažinimas ėjo į koliziją su minėtu Tautų Sąjungos L. Želigovskio veiksmų pasmerkimu ir su Rusijos bei Ukrainos pozicija, kurią išryškino tarp Lietuvos ir SSRS pasirašyta 1926 09 28 ne puolimo ir neutraliteto sutartis, kuri buvo pratęsta 1931, 1934 ir 1939 m. Jose visose patvirtinamas 1920 m. Taikos sutarties galiojimas, o prie 1926 m. sutarties antrojo straipsnio pridėtoje vadinamojoje Čečerino notoje rašoma: „Faktiškas Lietuvos sienų sulaužymas, kuris buvo padarytas priešingai lietuvių tautos valiai, nepakeitė jos nusistatymo dėl teritorinio jos suvereniteto, nustatyto II str. ir jo priede Lietuvos Taikos sutarties su Rusija iš 1920 m. liepos 12 d.“ Rugsėjo 30 d. Maskvoje buvo paaiškinta Lenkijos atstovui, kad SSRS vyriausybė Rygos sutartį supranta kaip nesikišimą į Lietuvos ir Lenkijos teritorinį ginčą. Rygos sutarties III str. nustatė, kad ginčijamų sienų klausimo tarp Lietuvos ir Lenkijos išsprendimas priklauso visiškai abiejų valstybių kompetencijai. SSRS įsipareigoja pripažinti bet kurį Lietuvos ir Lenkijos susitarimą sienų klausimu. Taigi Vilniaus ir jo apylinkių pripažinimo Lietuvai iš buvusio tų teritorijų valdytojo atsisakius visų suvereniteto teisių klausimas išspręstas dar 1920 m. ir Lietuva savo valia suvereniteto tai teritorijai niekad nebuvo ir nėra praradusi iki šiol. Savo nusistatymo Lietuva niekada ir jokiomis sąlygomis nepakeitė ir toks tvirtas nusistatymas leido Vilnių susigrąžinti teisinėmis priemonėmis tada, kada tam atsirado tinkamas momentas. Kaltinimai, kad ji Vilnių atsiėmė Ribentropo–Molotovo pakto pagrindu teisės požiūriu yra visiškai nepagrįsti. Šiandien žinomas ir paties pakto, ir slaptųjų protokolų turinys. Apie tai tuose dokumentuose nekalbama. Lietuva, atsiimdama Vilnių iš SSRS, 1920, 1926, 1931, 1934 ir 1939 m. sutarčių su atsisakiusia savo suvereniteto į tas teritorijas valstybe,- nepažeidė jokių savo įsipareigojimų ir tarptautinės teisės normų. Tai, kad Ribentropo–Molotovo paktas vėliau buvo pritaikytas ir pačios Lietuvos likimui, nepaneigia Lietuvos veiksmų teisėtumo. Nepagrįstas to neigimas yra labai pavojingas ir valstybės interesams žalingas elgesys. Ypač šių dienų sąlygomis ir būdu, kaip tai buvo padaryta.

Mielieji skaitytojai,
Sveikiname Jus artėjančių šv. Kalėdų ir Naujųjų metų proga!
Tegul Jūsų namus lanko džiaugsmas, gėris, sveikata, viltis,
lai niekad nepritrūksta tikėjimo ir šilumos!
Redakcija

Vorutos prenumeratorių dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio *Voruta* prenumerata **2016** metams.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135)	Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)
1 mėn. 1,00 €	**1 mėn. 0,75 €**
3 mėn. 3,00 €	**3 mėn. 2,25 €**
6 mėn. 6,00 €	**6 mėn. 4,50 €**
12 mėn. 12,00 €	**12 mėn. 9,00 €**

Prenumerata trumpesniam nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos, jei nenurodyta kitaip. Gyventojų ir organizacijų užsakyti periodiniai leidiniai nurodytais adresais pristatomi kasdien, išskyrus sekmadienius, švenčių dienas ir kai kuriose kaimo vietovėse pirmadienius. Periodinius leidinius galima užsakyti ir internetu, tinklapyje www.post.lt.

Nauja knyga

Antanas Žilėnas

„Kelias“

Knyga skirta kunigo Juozo Breivos 125 gimimo metinėms paminėti ir LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS paskelbimo šimtmečiui.

Kunigas Juozas Breiva (1891-02-16–1939-01-21) dirbo Dievo Tautai, žmonėms ir Lietuvai. Nuo pat jaunystės ruošėsi padėti Lietuvai, kai Lietuva be knygos, be rašto kelis šimtmečius kentėjo nuo Liublino unijos ir caro priespaudos laikų, kai po ilgų vergystės metų bei ilgo karo kančių Lietuva budo ir kėlėsi. Kunigui Juozui Breivai buvo lemta, jis pats to siekė, visą savo prasmingą gyvenimą skirti lietuvių tautiškumo kėlimui sulenkintuose ir lenkų okupuotuose kraštuose. Kunigas Juozas Breiva visada kvietė Lietuvą šviestis ir keltis naujam gyvenimui. Tikėjimas ir meilė Tėvynei buvo jo gyvenimo pagrindinis tikslas, jo gyvenimo tikrovė.

Autorius kviečia skaitytojus susitikti 2016 m. vasario 16 d. 15 val. Kirdeikių bibliotekoje.

PR

„Tele2“ salonuose – kalėdinės staigmenos

Prieš šventes nueiname kilometrus ieškodami dovanų, telefonu prakalbame valandas su artimaisiais ir kolegas užverčiame sveikinimais trumposiomis žinutėmis. Nenuostabu, juk šv. Kalėdos – metas džiaugsmu ir šiltais palinkėjimai dalintis su brangiausiais žmonėmis. Norėdama nudžiuginti klientus ir palengvinti kalėdinių dovanų paiešką, „Tele2“ siūlo įvairias staigmenas perkantiems išmaniuosius telefonus.

Dabar, įsigydami bet kurį „Samsung Galaxy S6“ serijos telefoną, vos už 1 ct gausite kitą išmanųjį „Samsung Galaxy Core Prime“, kurį galėsite padovanoti mylimam šeimos nariui ar naujausio telefono laukiančiam ir jo nusipelniusiam anūkui.

„Samsung Galaxy S6“ serijos telefonai – neabejotinai išskirtiniai ir itin išmanūs. Du iš jų, „Edge“ ir „Edge+“, pirmieji pasaulyje turi dvigubos briaunos ekraną. Telefonų elegantiška forma ir glotnus stiklinis paviršius dengia nepaprastai ryškų ir kokybišką ekraną. O „Samsung Galaxy Core Prime“, turintis pažangiausią 4G ryšio technologiją, savo elegancija ir patvarumu nė kiek neatsilieka nuo „Edge“ „pusbrolių“.

„Kviečiame visus gražių darbų neatidėlioti rytdienai ir dėmesiu bei šiluma apdovanoti artimiausius žmones jau dabar. Na, o mes pasirūpinome, kad klientams rūpesčiai dėl dovanų šiek tiek sumažėtų – visiems perkantiems pasirinktą „Samsung Galaxy S6“ šeimos telefoną, „Samsung Galaxy Core Prime“ atiduosime vos už 1 ct. Jis galės būti puiki dovana artimam žmogui – taip galėsite suteikti daugiau džiaugsmo ir šypsenų savo artimiesiems. Bet kalėdinės staigmenos tuo nesibaigia. Įsigyjant kitus išmaniuosius taip pat apdovanosime kiekvieną savo klientą. Nuo įkroviklių iki išmaniųjų laikrodžių – laukia įvairios dovanos, kad priverstume jus šypsotis ir džiaugtis akimirka“, – pasakojo Renata Kežionienė, „Tele2“prekių ženklo vadovė.

Dovanų pasiūlymai galioja sudarant 24 mėn. sutartį su siūlomu mokėjimo planu. Tad kviečiame

ilgai nelaukti ir jau dabar užsukti į artimiausią „Tele2“ saloną, nes pasiūlymo laikas ir telefonų bei dovanų skaičius riboti.

Keturis pirmus mėnesius nemokėkite nieko

O kad įsigytais išmaniaisiais džiaugtumėtės dar labiau, „Tele2“ siūlo klientams įsigyti populiariausius neribotų pokalbių ir žinučių planus su 3, 5 ar 15 gigabaitais duomenų ir net keturis pirmus mėnesius nemokėti mėnesinio plano mokesčio.

Taip sveikinimais ir šiluma su artimaisiais bei draugais galėsite dalintis ne tik per Kalėdas ar sutikdami Naujuosius, bet ir iki pavasario. Kas gi labiau sušildys žvarbią dieną, jei ne jaukus pokalbis, kurio minučių skaičiuoti visiškai nereikės.

Pasiūlymas galioja sudarant 24 mėn. sutartį su siūlomu mokėjimo planu. Po 4 mėnesių bus taikomi standartiniai plano mėnesio mokesčiai: „Pigiau su 3 GB“ – 11,30 Eur/mėn., „Pigiau su 5 GB“ – 14,19 Eur/mėn., „Pigiau su 15 GB“ – 20 Eur/mėn.

Daugiau apie „Tele2“ pasiūlymus ir akcijas galite sužinoti internete adresu www.tele2.lt arba artimiausiame „Tele2“ salone. Svetainėje www.tele2.lt skelbiamas ir nuolat atnaujinamas operatoriaus plečiamo ir gerinamo 4G mobiliojo interneto žemėlapis.

Dabar, įsigydami bet kurį „Samsung Galaxy S6“ serijos telefoną, vos už 1 ct gausite išmanųjį „Samsung Galaxy Core Prime“, kuris ne akcijos metu kainuoja 178 Eur.

Išleista doc. dr. Martyno Purvino knyga

„Vorutos“ fondas išleido doc. dr. Martyno Purvino knygą „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais“ (I knyga).

Knygos pristatymas bus rengiamas Jurbarke, Smalininkuose, Viešvilėje, Pagėgiuose. Pristatymo metu knyga bus parduodama. Norintys įsigyti dabar gali pirkti internetu www.patogupirkti.lt.

www.kibinas.lt

„Karališka senoji kibininė“ –
Sausių k. ,
LT-21401 Trakų r.
(Vilnius–Kaunas automagistralė, 23 km),
tel./faks.
+370 5 243 2444,
mob. tel.
+370 65908454,
+370 659 08452,
el. p. info@kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:
- **Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;**
- **Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;**
- **Edukacinė kibinų gaminimo pamokėlė „Paragauk istorijos“;**
- **Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminimo pamokėlė;**
- **Autoparduotuvių „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;**
- **Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;**
- **Kibinų pristatymas į namus;**

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti…

„Senoji kibininė“ –
Karaimų g. 65, LT-21104 Trakai, tel./faks. +370 5 285 5865, mob. tel. +370 659 72132, +370 659 08452,
el. p. senoji@kibinas.lt

Atitaisymas

„Vorutos“ Nr. 10 (816), 2015 m. spalio 31 d., prof. dr. Jono Aničo straipsnyje „Tarytum meteorai praskriejo atgimstančios Lietuvos padange“ (p. 7, trečia skiltis) turi būti: „J. Yčas, tikintis ir praktikuojantis evangelikas reformatas, norėjo, kad brendimo metais Martynas gyventų sau artimoje religinėje aplinkoje.“

Atsiprašome autoriaus ir skaitytojų.

Redakcija

Kitas numeris išeis 2016 m. sausio 30 d.

Voruta®
Visos prekių ženklo teisės saugomos

Prenumeratos indeksai 0135, 0136

Redakcinė kolegija:
Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektus: *Lietuvių etninės žemės Baltarusijoje: dabartis ir ateitis. Lietuvos istorija besikeičiančioje geopolitinėje erdvėje.*

Laiškams: **„Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66,**
El. paštas: **vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt. vorutosfondas@gmail.com**
Interneto svetainės: **www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt**

© **Voruta 2015.** Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VšĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.

© Voruta, 2015. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt šeštieji leidimo metai.
Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. a.s. LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktorė Aušra Virvičienė.
Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per men. Apimtis – 4 sp.l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel/ faks.: (8 528) 5 12 66, „Tele2“ mob. (8 605) 11117.
Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117.
Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.

Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadalnykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravska (buhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel. faks.: (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych (publicistika), Martynas Buivys (internetas).